

BELA

Predlozi za poboljšanje poslovnog okruženja u Srbiji

KNJIGA

2009

Foreign Investors Council

SAVET STRANIH INVESTITORA

BELA KNJIGA

Predlozi za poboljšanje
poslovnog okruženja u Srbiji

Redaktori:

Prof. dr Mihailo Crnobrnja, British American Tobacco East Balkans d.o.o.
i Savet stranih investitora
g-đa Vidosava Džagić, Privredna komora Srbije

2009

Obaveštenje o autorskom pravu

Autorsko pravo © 2009 Savet stranih investitora, Svetogorska 37, 11000 Beograd, Srbija. Sva prava zadržana.

Ovim se daje dozvola za korišćenje, kopiranje i distribuciju sadržaja ovog dokumenta na bilo kom medijumu i bez naknade, tantijeme i zvaničnog zahteva upućenog Upravnom odboru Saveta stranih investitora, pod uslovom da kopije nisu napravljene ili distribuirane u cilju ostvarivanja dobiti i da se autorska prava Saveta stranih investitora priznaju, uz navođenje datog izvora.

Savet stranih investitora ne jamči, ne garantuje, niti podnosi žalbu u vezi sa aktuelnošću, tačnošću, pouzdanošću ili bilo kojim drugim aspektom vezanim za ovaj dokument. Savet stranih investitora ni pod kakvim uslovima ne može biti odgovoran za bilo kakvu direktnu, indirektnu, posebnu, slučajnu ili posledičnu štetu, ili za bilo kakvu naknadu štete koja bi proistekla iz ili u vezi sa korišćenjem ovog dokumenta, po bilo kojoj teoriji odgovornosti, čak i ako je obavešten o mogućnostima takve naknade štete.

SADRŽAJ

Predgovor.....	7
Savet stranih investitora – pregled.....	9
Manifest društveno odgovornog poslovanja.....	10
Investiciona i poslovna klima.....	12

STUBOVI RAZVOJA

Uvod.....	15
Infrastruktura.....	16
Nekretnine i gradnja.....	22
Radna snaga.....	27

PRAVNI OKVIR

Uvod.....	35
Agencija za privredne registre.....	36
Zakon o privrednim društvima.....	38
Trendovi na tržištu hartija od vrednosti.....	41
Zakon o zaštiti konkurencije.....	44
Zakon o zaštiti potrošača.....	48
Zakon o opštoj bezbednosti proizvoda.....	51
Zakon o elektronskoj trgovini i elektronskom dokumentu.....	52
Zakon o spoljnoj trgovini.....	53
Carine.....	55
Zakon o deviznom poslovanju.....	63
Zakon o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma.....	65
Zakon o zaštiti podataka o ličnosti.....	68
Intelektualna svojina.....	70
Porezi.....	72
Pravni okvir zaštite životne sredine.....	77
Privatno-javno partnerstvo.....	80

SPECIFIČNO ZA ODREĐEN SEKTOR

Duvanska industrija.....	84
Osiguranje.....	86
Industrija privatnog obezbeđenja.....	89
Lizing.....	91
Hemijska industrija (ADCPI).....	93
Članovi Saveta.....	96
Zasluge.....	101
Impresum.....	102

PREDGOVOR

Vremenski period obuhvaćen ovim izdanjem Bele knjige doneo je puno izazova kako privatnom, tako i javnom sektoru. Godina za nama je bila obeležena i obojena krizom koja je pogodila sve države i privrede širom sveta.

U Srbiju, koja još uvek nije u potpunosti integrisana u međunarodno tržište, kriza je došla sa zakašnjenjem i nadovezala se na nedostatke privrede u procesu tranzicije. Strane kompanije su prikazale značajnu prilagodljivost i brzo su reagovala menjajući poslovne planove i poslovanje u odnosu na izmenjene okolnosti. Vlada Srbije je usmerila ograničena sredstva, koja su bila dostupna, u sveobuhvatni plan mera u cilju rešavanja problema na makro i mikro nivou. Vladin anti-krizni plan ostvario je većinu postavljenih ciljeva i pružio neophodnu podršku krhkom srpskom tržištu. Međutim, uticaj tih mera bio bi veći, da je Vlada brzo odreagovala. Ukazujemo da bi sinhronizovani odgovor javnog i privatnog sektora u rano doba krize doveo do boljih rezultata.

Kriza je imala višestruki efekat na srpsku ekonomiju. Prvo, donela je nelikvidnost, kao ključnu odliku globalne ekonomije danas. Početna reakcija Vlade je podrazumevala podizanje garantovanog iznosa štednih uloga u lokalnim bankama na €50.000. U zajedničkoj akciji, srpske vlasti i bankarski sektor formirali su zaštitni obruč, uz podršku međunarodnih finansijskih institucija. Takozvani Bečki dogovor postignut je između Narodne banke Srbije i deset evropskih banaka, koje su se obavezale da će zadržati isti nivo izloženosti na srpskom tržištu, na taj način vraćajući poverenje i dajući pozitivnu injekciju srpskoj poslovnoj zajednici. Na osnovu iskustva iz prethodnog perioda, predlažemo da vlasti prošire strategiju i rade na dizajniranju inovativnih rešenja za određene probleme vezane za likvidnost.

Drugo, kriza je obasjala nerešene probleme koji su decenijama opterećivali Srbiju. Zbog oštrog pada u prilivu stranih direktnih investicija, budžetski deficit se dramatično povećao, otkrivajući visoku javnu potrošnju i spori napredak reformi javnog sektora. Samim tim, zdravi deo ugrožene privrede i zajmovi postali su osnovni izvori javnih prihoda. U vremenu ispred nas, vlada bi trebala da formuliše i pažljivo sprovodi održive politike koje će prepoznati kapacitete privrede koja posluje i reafirmisati jednak tretman svih vrednih subjekata.

Takođe, spori proces privatizacije je zaustavljen, jer su srpske vlasti odlučile da odlože sprovođenje najavljenog plana privatizacije javnih preduzeća. Shvatajući da je kriza osnovni razlog za ovakvu odluku, izražavamo nadu da će privatizacioni plan biti aktiviran sa izgledima ekonomskog oporavka. Istovremeno, vlasti su nastavile sprovođenje bilateralnog energetske sporazuma sa Ruskom federacijom, kako bi se poboljšala energetska stabilnost srpskog tržišta. U budućem periodu, dalji napredak se očekuje u smeru uvođenja tržišnih mehanizama i liberalizacije energetske tržišta. Na taj način, trenutni aranžmani će biti iskorišćeni za ostvarenje jednog od ključnih ciljeva koje je vlada postavila – uvođenje konkurencije na tržištima infrastrukturnih i komunalnih delatnosti.

Uzimajući u obzir ograničene izvore i potrebu da se održi makro-ekonomska stabilnost, srpske vlasti su osigurale podršku Breton-Vudskih institucija. Potpisivanjem sporazuma sa Međunarodnim monetarnim fondom poslat je ključni signal investitorima i vraćena je stabilnost. Međutim, svedoci smo činjenice da određeni ciljevi MMF aranžmana još uvek nisu ostvareni, pogotovo oni koji se tiču smanjenja javne potrošnje. Podvlačeći stalne preporuke izdanja Bele knjige da se utiče na visoku javnu potrošnju, Savet pozdravlja plan Vlade da efikasnije iskoristi dostupne resurse i izvrši reformu javne uprave.

Analizirajući proteklu godinu, takođe bi želeli da istaknemo značajne promene u režimu spoljne trgovine. Pre svega, Srbija je ušla u 2009. godinu jednostrano primenjujući Prelazni trgovinski sporazum sa EU, čime je otvorila tržište konkurenciji, ali i poslala jasan signal da je zemlja odlučna da nastavi put evropskih integracija. Pored toga, Srbija je potpisala sporazume o slobodnoj trgovini sa Belorusijom i Turskom, i proširila listu bescarinskih proizvoda u okviru trgovinskog sporazuma sa Ruskom federacijom. Povrh svega, CEFTA je nastavila da donosi pozitivne efekte Srbiji i privredi regiona u celosti, potencirajući prednosti proširenog tržišta.

Kada su u pitanju politička dešavanja, ističemo da je prošla godina donela povećanu stabilnost, u poređenju sa prethodnim periodom. Dva važna procesa su ostala otvorena: rešenje statusa Kosova i završetak saradnje sa Haškim tribunalom, gde je Srbija uložila veliki napor u predstavljanju

svojih stavova i rešavanju nerešenih problema. Iako ovi procesi direktno ne utiču na uslove poslovanja, opšta politička stabilnost ima uticaj na procenu solidnosti tržišta.

Posmatrajući napredak u zakonodavstvu, treba uočiti dva paralelna procesa. S jedne strane, Vlada je započela projekat racionalizacije trenutnog zakonodavnog okvira – Sveobuhvatna reforma propisa zvana projekat Giljotina. Savet se aktivno uključio u ovaj proces i dao više od stotinu predloga za pojednostavljenje komplikovanih procedura i ukidanje zastarelih pravila iz oblasti poreskog postupka, carinskog postupka, radnog prava i telekomunikacija. Izražavamo nadu da će Vlada pažljivo analizirati date predloge i doneti određene odluke. Kao rezultat, očekujemo da zakonodavni okvir u 2010. bude jednostavniji, jasniji i ekonomičniji.

Paralelno, srpske vlasti su pokrenule sveobuhvatnu zakonodavnu aktivnost, propisujući i usvajajući brojne zakone, od onih koji predstavljaju ključne akte, do onih koji se bave određenim zakonskim oblastima. Ipak, ukazujemo da još uvek postoji prostor za dalji napredak, dok Srbija prolazi kroz proces usklađivanja sa međunarodnim standardima i praksom.

Uzimajući navedeno u obzir, ukazujemo na teškoće u sprovođenju donetih zakona. Stavljamo naglasak na kapacitet za formulisanje neophodnih podzakonskih akata, kao i na nedoslednosti u sprovođenju postojeće regulative. S tim u vezi, nadamo se da će dalji tok reformi i predviđena reforma javne uprave biti osmišljeni tako da omoguće uspešno sprovođenje savremenih zakona.

Takođe sugerišemo da mnoga otvorena pitanja mogu biti uspešno rešena uspostavljanjem trajnog protoka informacija između zainteresovanih strana. Samim tim, želimo da odamo priznanje otvorenosti sadašnje vlasti da ostvare dijalog sa privatnim sektorom prilikom formulisanja novih politika, kao i rešavanja različitih problema u sprovođenju. Istovremeno, pozivamo Vladu da se aktivno uključi u dijalog o širim vladinim strategijama i međusektorskim pitanjima, koja imaju izuzetan uticaj na uslove za poslovanje. Poboljšani dijalog značajno povećava predvidljivost poslovne klime, za koje se mi snažno zalažemo i uporno tražimo, jer suštinski utiču na buduće poslovne strategije.

Na kraju, dozvolite da uputimo ključne poruke za budućnost. Gledajući unapred, sajendica stranih investitora ima ista očekivanja kao i prethodnih godina: jasna ekonomska politika, nastavak reformskih procesa, efikasnija administracija, jednaki uslovi za sve. Postizanje napretka u ostvarivanju bilo kog od ovih ciljeva bi predstavljao ključan i neophodan korak na putu unapređenja konkurentnosti i liberalizacije srpskog tržišta. Pored toga, dalje reforme bi otvorile širok i jasan put ka rešavanju pitanja korupcije.

Savet stranih investitora se angažuje pripremajući Belu knjigu, kao svoj doprinos unapređenju srpskog zakonodavnog okvira i osnovu za razgovore sa vlastima. Formula Bele knjige ostaje nepromenjena. Prvo, predstavljamo trenutno stanje u određenoj oblasti. Drugo, ukazujemo na pomake između dva izdanja. Treće, otkrivamo preostale probleme koje treba rešavati. I na kraju, dajemo konkretne predloge kako prevazići prepreke.

Nadamo se da će predlozi sadržani u ovoj knjizi pomoći vlastima u definisanju budućih politika i utvrđivanju uslova za poslovanje u Srbiji. Savet stranih investitora ostaje posvećen radu na stvaranju boljeg investicionog okruženja putem otvorenog dijaloga sa svim zainteresovanim stranama.

Aleksandar Radosavljević
Predsednik Saveta

SAVET STRANIH INVESTITORA – PREGLED

Pre sedam godina, 14 vodećih stranih investitora u Srbiji, uz podršku Investicionog foruma za jugoistočnu Evropu koji je inicirao OECD, okupilo se oko zajedničke ideje da doprinesu unapređenju investicione klime u Srbiji.

Tokom proteklih godina, Savet stranih investitora je prepoznat kao snažna i uvažena institucija koja nudi konstruktivna rešenja kada su u pitanju teme vezane za unapređenje sveukupne poslovne klime. Danas, Savet stranih investitora broji oko 120 članova sa predstavnicima iz više od 20 različitih zemalja. Uključeni u različite vrste privrednih aktivnosti, članovi Saveta predstavljaju više od tri četvrtine ukupnih stranih investicija u Srbiji i zapošljavaju znatan broj lokalne radne snage. Ova organizacija je živa i neprestano raste.

Prateći svoju misiju i nastojeći da ispuni svoje ciljeve, Savet je uvek radio u bliskoj saradnji sa relevantnim državnim organima, međunarodnim organizacijama i institucijama. Njegova glavna svrha je da lokalnim vlastima ukaže na pozitivnu međunarodnu poslovnu praksu i da podrži njihove aktivnosti na sprovođenju reformi. Stoga, Savet je stalno uključen kako u zvanične tako i nezvanične razgovore između interesnih grupa. Aktivnosti tokom protekle godine uključuju pokretanje više inicijativa za izmenu propisa i organizaciju više prezentacija; partnerstva u organizovanju nekoliko okruglih stolova, panel diskusija i konferencija; podršku i učešće u mnogim događajima koji su organizovani mimo Saveta; pružanje stalne i neprekidne podrške članovima; i, naravno, posvećeni rad na Beloj knjizi.

Pored toga, Savet je uložio značajne napore u takozvani projekat Giljotine propisa u pokušaju da iskoristi i ovaj mehanizam da ukaže na najveće prepreke u poslovanju. U tom cilju, Savet je angažovao stalne odbore, ali i formirao specijalne radne grupe – za poreze, carinu i telekomunikacije – i formulisao 119 konkretnih predloga za izmenu postojeće regulative. U narednom periodu, Savet očekuje direktan dijalog sa vlastima kako bi obrazložili ove predloge.

Većina aktivnosti Saveta je inicirana od strane samih članova i razvija se kroz rad specijalizovanih odbora koji pokriva-

ju ključne interese i potrebe članica: zakonodavstvo, ljudske resurse, poreze. Dva odbora nisu bila aktivna prethodne godine, i to odbori za: društveno odgovorno poslovanje i za rudarstvo i istraživanje. Protekla godina je obeležena formiranjem novog Odbora za telekomunikacije, kao i ponovnim aktiviranjem Odbora za nekretnine i gradnju i specijalizovanog odbora za deterdžente i kozmetiku. To su samo neke od tema koje redovno okupljaju članove Saveta. Savet stranih investitora pruža dobru osnovu za razmenu iskustava i mišljenja među članstvom.

U pripremi Bele knjige, Savet stranih investitora je nastavio saradnju sa Privrednom komorom Srbije, radeći na unapređenju čvrstog partnerstva. Savet je zahvalan Privrednoj komori za vredan doprinos ovogodišnjem izdanju. U narednim godinama, Bela knjiga će nastaviti da bude zajednički projekat. Uostalom, strani investitori su isto tako članovi Privredne komore Srbije, a nadamo se da kroz nekoliko godina neće biti razloga da Savet stranih investitora postoji kada Srbija bude spremna se pridružiti EU.

Ubuduće, Savet će nastaviti sa svojim nastojanjima da izgradi dobre partnerske odnose i sa državnim organima i sa drugim relevantnim zainteresovanim stranama. Savet je već razvio blisku saradnju sa sličnim poslovnim organizacijama, kao što su Američka privredna komora i druge, s ciljem da zajedničkim aktivnostima doprinesemo ukupnom poboljšanju investicione i poslovne klime. Takođe nameravamo da posvetimo znatno više pažnje aktivnostima koje prate naše projekte, kao i da unapredimo saradnju sa državnim institucijama kako bi naše preporuke postale realnost.

MANIFEST DRUŠTVENO ODGOVORNOG POSLOVANJA

Kao vodeće strane kompanije koje posluju u Srbiji i članice Saveta stranih investitora, prepoznamo našu dužnost i obavezu da podržimo društveno odgovorno poslovanje u Srbiji. Promovisanjem i samim društveno odgovornim poslovanjem, doprinosimo izgradnji poverenja građana i pokazujemo našu sposobnost i opredeljenost da našim saznanjima i ekspertizom doprinosimo društvu u celosti, a najviše od svega obavezuemo se prema lokalnoj zajednici. Zadovoljni smo što vidimo da se ideja društveno odgovornog poslovanja razvila za kratko vreme u Srbiji, od potpuno nepoznatog koncepta do jedne od najčešće pominjanih tema, bez obzira na izvesne nejasnoće vezi sa definicijom pojma. Sa naše strane, doprinosimo kreiranju lokalne definicije pojma. Društveno odgovorno poslovanje nije neki dodatni program ili kampanja sa ciljem da se šarmiraju ili impresioniraju mediji ili potrošači. Ono se više odnosi na način na koji sprovodimo svakodnevne poslovne aktivnosti, preuzimanjem odgovornosti za uticaj našeg celokupnog delovanja. Ovo prevazilazi obaveze proistekle statutima, postojećim legislativama ili aktivnostima koje grade zavodljivu korporativnu reputaciju. Društveno odgovorno poslovanje nije ono što moramo, već ono što želimo da radimo. Ono je zasnovano na etičkom ponašanju i doprinosu ekonomskom razvoju putem unapređenja kvaliteta života radnika i njihovih porodica, kao i lokalne zajednice i društva u celosti, uključujući i životnu sredinu.

Mi smo deo društva, i kao takvi, preuzimamo odgovornost za njegov razvoj. Srbija je zemlja sa velikim potencijalom i naše je veliko zadovoljstvo i privilegija da budemo ovde. Koncept društveno odgovornog poslovanja takođe uključuje poduhvate za očuvanje tradicionalnih vrednosti, umesto nametanja globalnih standarda. Sa te tačke gledišta, možemo reći da vidimo društveno odgovorno poslovanje kao savršeni spoj održivog razvoja, društvene filantropije i odgovornosti za sva društvena pitanja i probleme, koja se mogu i ne moraju smatrati našom obavezom, ili obavezom pojedinačnih kompanija. Koncept društveno odgovornog poslovanja prevazilazi pojedinačne interese. Naš zajednički interes je da živimo u odgovornoj zajednici, sposobnoj da se suoči sa svim izazovima.

Naše mišljenje je da se jedna od ključnih kvalitativnih promena u razumevanju društveno odgovornog poslovanja u Srbiji ogleda u ubrzanom pomeranju sa tradicionalnih korporativnih donacija, vrednih umetničkih dela i uspostavljene institucije, na preusmeravanje ka rešavanju stvarnih društvenih problema koje imaju svrsishodan uticaj na društvo u kojem se posluje. Takva pitanja uključuju brigu o životnoj sredini, kao i da raznovrsno poslovanje obuhvati uključivanje društveno marginalizovanih grupa.

Primeri najboljih praksi, kao što su Dizanje svesti o raku dojke, Za čistu Srbiju i Naš Beograd, koji su sprovedeni uz jake medijske kampanje, značajni su pokušaji u rešavanju akutnih društvenih problema. Društveno osvešćene kompanije, među kojima su brojne članice Saveta stranih investitora, ovim projektima nisu pružale podršku samo pukim donacijama. Ovo su bili odlični primeri kako društveno odgovorne kompanije mogu da se pozitivno uključe u rešavanje kritičnih problema.

Kao deo zajednice stranih investitora, verujemo da je od najvišeg značaja ujediniti sve raspoložive potencijale, postignuti konsenzus o odgovarajućoj ulozi poslovnog sektora u okviru društva i razviti lokalne metode ubrzanja pozitivnih promena. U skladu sa ovim, vidimo ulogu stranih investitora koji su spremni da zajednički rade sa svima koji imaju volju, moći i želje da unaprede kvalitet života ljudi u Srbiji.

MI VERUJEMO U

- Uvođenje etičkih obaveza da svaka kompanija u Srbiji pripremi godišnje izveštaje društveno odgovornog poslovanja, analizirajući sopstvene aktivnosti i njihov uticaj u društvu;
- Unapređenje dijaloga na svim nivoima društva, uključujući kompetentne državne institucije, medije, nevladine organizacije, društvene grupe i pokrete, sa ciljem daljeg promovisanja koncepta društveno odgovornog poslovanja u skladu sa principima održivog razvoja;
- Analiziranje postojećih zakonskih regulativa i predlaganje novih pravnih rešenja u skladu sa standardima EU i pokretanje usvajanja konkretnih mera koje će stimulisati društveno odgovorno ponašanje;
- Unapređenje standarda korporativnog upravljanja u pogledu transparentnosti poslovanja i dostupnosti informacija;
- Aktivno uključivanje u rešavanje akutnih društvenih problema, kao što su politike zapošljavanja, programi zaštite životne sredine i slično;
- Kreiranje efikasne mreže koja bi uključila sve aktere društvenog razvoja koji su sposobni da promovišu društveno odgovorno poslovanje, uključujući relevantne društvene institucije i nevladine organizacije;
- Pokretanje univerzitetskih programa, koji se odnose na društveno odgovorno poslovanje, održivi razvoj i druge relevantne teme.

INVESTICIONA I POSLOVNA KLIMA

Najvažniji činilac koji je u protekloj godini uticao na privredu jeste finansijska i ekonomska kriza koja je potresla ceo svet. Kriza je zahvatila i Srbiju. To je bilo neizbežno, posebno ako se ima u vidu ranjivost srpske privrede koja je još uvek u procesu tranzicije.

Kao i u većini zemalja, kretanje društvenog proizvoda doživelo je značajan udar i došlo je do pada. Od stope rasta koja je bila nešto preko 5% prošle godine, u ovoj godini se procenjuje da će društveni proizvod opasti. Procene se kreću od -3% do -5%. Industrijska proizvodnja je u prvom polugodištu ove godine manja za 18% u odnosu na isti period prošle godine. Spoljna trgovina beleži vrlo veliki pad, skoro 40% u prvoj polovini godine. Smanjuje se i uvoz i izvoz, tako da se trgovinski deficit smanjuje u apsolutnom iznosu. Izvoz je pao za 34% a uvoz za 39%, što je dovelo do blagog smanjenja trgovinskog deficita. Uvoz je sada pokriven izvozom sa nešto preko 50%, dok je u istom periodu prošle godine pokrivenost bila oko 47%.

Recesija je doprinela smanjenju inflatornih pritisaka tokom ove godine. Ipak, Srbija i dalje ima jednu od najviših stopa inflacije u Evropi. Najveći doprinos rastu cena daju one cene koje su pod državnom kontrolom. Ove cene su porasle za 50% više nego cene koje se formiraju na tržištu.

Nezaposlenost, koja je i ranije bila vrlo visoka, raste i vrlo je verovatno da će nastaviti da raste do kraja godine i tokom jednog dela 2010. Ukupna zaposlenost je pala za oko 100.000, što je pogoršalo stopu nezaposlenosti za dva procentna poena, sa 14,4% na 16,4%. Zanimljivo je da preduzeća u otpuštanju radnika nisu reagovala srazmerno padu proizvodnje. Opuštali su manji broj ljudi. Zbog toga je došlo do porasta jediničnih troškova cene rada, što je doprinelo daljem pogoršanju i onako niske konkurentnosti Srbije na svetskom tržištu.

Priliv stranih investicija takođe opada u odnosu na prošlu godinu i u segmentu privatizacije odnosno kupovine preduzeća, i u segmentu direktnih stranih investicija.

Odnosi sa Evropskom unijom su u nekoj vrsti stanja mirovanja od aprila prošle godine kada je potpisan Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju, nakon čega je odmah usledilo zamrzavanje njegove primene. Politički odnosi se popravljaju, ali do sad nije zabeležen pomak koji će odblokirati stanje i

pokrenuti Srbiju ka bržoj integraciji u EU. Odnosi sa EU imaju dve negativne posledice na privredu: 1. priliv stranih investicija je niži nego što bi bio da je Srbija u punom zamahu u procesu integracije; 2. poslovni rizik u Srbiji se procenjuje kao viši, što utiče na kamate, odnosno cenu kapitala koji dolazi spolja.

Srbija je januara 2009. godine odlučila da počne jednostranu primenu Sporazuma. Došlo je do ukidanja carina na jedan broj proizvoda, kako je bilo predviđeno Sporazumom, a i do smanjenja carinskih stopa na proizvode za koje je predviđeno fazno ukidanje carina. Time uvezeni proizvodi postaju jeftiniji, što je dobra vest za preduzeća koja imaju velik uvoz. Istovremeno, jeftiniji uvoz podstiče konkurenciju na domaćem tržištu.

Pored napora da pokrene proces integracije u Evropsku uniju, Srbija je pokrenula i „diplomatsku ofanzivu“ prema drugim ključnim igračima na svetskom tržištu s namerom da diplomatski uspeh pretoči u konkretne poslove. Predmet ove „ofanzive“ su Kina, Rusija, i u manjoj meri, zemlje pokreta nesvrstanih. Još je rano za pravu ocenu efekata ove inicijative, ali neki rezultati su već vidljivi, kao što je učešće Kine u izgradnji mosta preko Dunava, učešće Rusije u energetskom sektoru Srbije, kao i finansijska podrška (kreditne linije) koju obe zemlje pružaju Srbiji.

Monetarni i finansijski sektor je do sad prošao bolje nego što je slučaj u zemljama u kojima je loše stanje u ovim oblastima pružalo udarne vesti. Bankarski sektor je uspeo da održi potrebnu likvidnost najviše zahvaljujući dugom periodu restriktivne monetarne politike koja se vodila i putem visokih obaveznih rezervi. Povlačenje oko milijardu evra, koje se desilo kad je štediša uhvatila panika, nije dovelo do krize u bankama. Nakon odluke Vlade da se depoziti garantuju do iznosa od 50.000 evra, poverenje štediša u banke se povratilo, a time je i prirast štednje takođe ponovo počeo da raste.

Međutim, likvidnost banaka nije dovela do likvidnosti privrede. Broj nelikvidnih preduzeća je porastao za preko 15% u roku od šest meseci. Do sada nije pronađena odgovarajuća formula koja bi likvidnost banaka proširila na privredu. U stvari, moglo bi se reći da je jednom svojom merom, izdavanjem kratkoročnih hartija od vrednosti (obveznica), Vlada zapravo doprinela nelikvidnosti privrede. Kupovina ovih hartija

je bankama bila mnogo atraktivnija i sigurnija nego davanje kredita privredi i značajan deo bankarskih sredstava je završio u državnoj potrošnji, a ne u privredi.

U nastojanju da podstakne kreditnu aktivnost banaka, Vlada je od marta 2009. počela sa programom subvencionisanja kamatnih stopa. Banke koje su bile deo ovog programa za samo tri meseca primile su molbe za kredite u vrednosti od preko milijardu evra, a odobrile oko 600 miliona. Najveći deo ovih kredita je otišao na obrtni kapital, odnosno popravljjanje likvidnosti. Odobrena su samo tri investiciona kredita u ukupnoj vrednosti od pola miliona evra.

Kurs dinara je tokom ovog perioda prvo pao u odnosu na evro, a zatim ostao prilično stabilan na tom nivou. Važan faktor u održavanju stabilnosti kursa je postignuti aranžman sa Međunarodnim monetarnim fondom. Pored toga, rezerve strane valute su porasle i nakon prodaje državnog preduzeća „Naftagas“ Rusiji za više od 400 miliona evra. Ovim prilivima kompenziran je smanjeni priliv po osnovu doznaka iz inostranstva.

Državna potrošnja je i u proteklih godinu dana bila glavni izvor nestabilnosti, odnosno inflatornih pritisaka. Budžet iskazuje deficit i do sad je taj deficit imao tendenciju rasta. U ovom trenutku, zajedno sa MMF-om, deficit za iduću godinu se procenjuje na -4% društvenog proizvoda. Priliv državnih prihoda je smanjen po dva osnova. Prvo, zato što je padom društvenog proizvoda pala i poreska osnovica; drugo, zato što je došlo do prelaska jednog broja preduzeća sa legalnog na „sivo“ tržište, upravo da bi se izbeglo plaćanje poreza.

Za poslovnu klimu u proteklom periodu ne bi se moglo reći da je došlo do velikih promena na bolje. Moglo bi se čak reći

da su uslovi poslovanja u Srbiji tokom prošle godine nešto pogoršani. Ako pođemo od pretpostavke da postoji tesna veza između uslova poslovanja, s jedne strane, i konkurentnosti s druge, onda indeks konkurentnosti koji svake godine objavljuje Svetski ekonomski forum jasno ukazuje na pogoršanje. U prošlogodišnjem izveštaju Srbija je zauzimala 85. mesto od 134 zemlje koje se analiziraju, a ove godine je skliznula na 93. mesto.

U nekim, za poslovno okruženje važnim, pokazateljima koji zajedno čine kompozitni indeks, Srbija se nalazi ispod, pa čak i daleko ispod opšteg indeksa. Na primer, u zaštiti intelektualne svojine Srbija je na 101. mestu, u opterećenju državnim propisima je na 129. mestu, efikasnosti korporativnih upravnih odbora na 120. mestu, učincima anti-monopolske politike na 131. mestu, u proceduri za pokretanje preduzeća na 99. mestu, poslovnom uticaju propisa na priliv stranih investicija na 106. mestu, razvijenosti finansijskog tržišta na 111. mestu, apsorpciji tehnologije na nivou preduzeća na 125. mestu, sofisticiranosti proizvodnih procesa na 109. mestu, trošenju preduzeća na istraživanje i razvoj na 110. mestu, obuci zaposlenih na 120. mestu, itd.

S druge strane, treba nabrojati i neke značajnije oblasti u kojima je došlo do poboljšanja poslovnog ambijenta. Tu ističemo donošenje Zakona o državnoj pomoći koji će stupiti na snagu 1. januara 2010. godine, pojednostavljenje carinske procedure i objedinjavanje kontrola na carinskim prelazima, novi Zakon o katastru, skraćivanje vremena potrebnog za dobijanje građevinske dozvole, amandmane na Zakon o investicionim fondovima, amandmane na Zakon o porezima korporativnih primanja, novi Zakon o strancima. Ova i druga poboljšanja detaljnije su opisana na stranicama koje slede.

PREPORUKE SAVETA

Počaćemo sa ponavljanjem nekih najvažnijih preporuka iz prošlogodišnje Bele knjige, jer primećujemo da ili nije bilo pomaka na bolje, ili je taj pomak bio veoma mali.

- Treba ubrzati tranzicione reforme čime će se popraviti poslovno okruženje istovremeno dovodeći Srbiju bliže Evropskoj uniji;

- Stvoriti uslove za konkurenciju na regulisanom tržištu, pružajući jednaka prava svim učesnicima i odgovarajućim regulisanjem monopola;
- Nastaviti reforme obrazovanja, s posebnim naglaskom na prilagođenosti obrazovanja potrebama privrede;
- Stimulisati razvoj primenjene nauke odgovarajućom finansijskom podrškom i čvršćim vezama sa domaćim i stranim istraživačkim institucijama.

Ovim preporukama dodajemo i nekoliko novih:

- Što pre dovršiti postupak usvajanja „Giljotine propisa“ u Skupštini;
- Unaprediti organizaciju i povećati efikasnosti svih pripremnih radnji vezanih za povlačenje već odobrenih kredita kod međunarodnih finansijskih organizacija;
- Obavezati sva javna preduzeća i druge korisnike državnih fondova da isplatu dobavljačima obave najkasnije za 60 dana, kako ne bi i dalje bile najveći generator nelikvidnosti;
- Razmotriti donošenje Akcionog plana za popravljnje kreditnog rejtinga Srbije.

STUBOVI RAZVOJA

U protekloj godini nije došlo do nekih značajnijih promena, niti u pozitivnom niti u negativnom pravcu, u sektorima koje smo označili kao stubove razvoja. Došlo je do nekih manjih poboljšanja u svakom od tri segmenta, o čemu će biti reči u naredna tri poglavlja. Ocena Saveta stranih investitora ostaje ista kao i prošle godine: poboljšanja su manja nego što su mogla da budu i definitivno manja u odnosu na ono što je potrebno da bi se privuklo više investicija.

U **infrastrukturi** važan razlog za spor napredak je sasvim sigurno ekonomska kriza. Za unapređenje infrastrukture potrebno je puno sredstava koja, zbog krize, postaju oskudnija. U protekloj godini uočena su sledeća poboljšanja: nastavljena je izgradnja autoputa na nekim sektorima Koridora 10, donet je obuhvatni plan za unapređenje drumskog i železničkog saobraćaja u koji bi do 2015. godine trebalo investirati 4 milijarde evra, došlo je do izjednačavanja putarina za strane i domaće korisnike autoputeva. Neka značajna pitanja se prenose u naredni period, poput javno-privatnog finansiranja infrastrukturnih projekata. Prvi takav pokušaj, autoput Horgoš-Požega, napušten je, a novog projekta koji bi se finansirao javnim i privatnim sredstvima nema na vidiku.

U domenu **nekretnina i gradnje** ozbiljno poboljšanje je najavljeno u leto 2009. godine donošenjem nekoliko značajnih zakona u Skupštini. Međutim, dosadašnje iskustvo nam kazuje da se o stvarnom poboljšanju može govoriti tek kada se donesu i usvoje svi potrebni prateći zakoni i podzakonska akta, odnosno kada se registruje da se ovaj novi skup zakona dosledno primenjuje u praksi. Među najvažnije zakone koji su tom prilikom izglasani u Skupštini spadaju: Zakon o planiranju i gradnji, Zakon o katastru, Zakon o socijalnim stanovima. Među najznačajnije posledice primene ovih novih zakona spadaju: mogućnost kupovine zemljišta, činjenica da zemljište u katastru mora da ima i procenjenu tržišnu vrednost, prilično skraćenje vremena potrebnog za dobijanje građevinskih dozvola.

Međutim, ova oblast ima i dosta dugačak spisak preostalih pitanja i problema koje još uvek valja rešiti. To je dovelo do deset novih predloga Saveta. Neka od važnijih pitanja još uvek čekaju adekvatnije rešenje: nakon višegodišnjih nastojanja da se donese Zakon o restituciji, isti još uvek nije usvojen; u nekim segmentima država određuje cene umesto tržišta; ne postoji jasno definisana kaznena politika; proces dobijanja dozvola nije dovoljno transparentan; lizing nekretnina je još uvek u povoju.

Oblast **ljudskog kapitala i tržišta rada** doživela je neka poboljšanja, ali je i veliki broj pitanja koja još uvek nisu rešena na zadovoljavajući način. Među poboljšanja treba ubrojiti donošenje nekoliko zakona kao što su Zakon o strancima, Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju lica sa invaliditetom, Zakon o zapošljavanju i osiguranju u slučaju nezaposlenosti, kao i važan amandman na Zakon o radu (Član 116), koji omogućava poslodavcima slanje zaposlenih na plaćeni odmor u slučajevima smanjenog radnog opterećenja.

Pored novih zakona u protekloj godini zabeležene su i neke pozitivne inicijative, kao što su kampanja za zapošljavanje 10.000 pripravnika, usvajanje Nacionalne strategije za mlade, primena Bolonjskog procesa u visokom obrazovanju, i nastojanja da se unaprede uslovi bebednosti i zdravlja u radnim sredinama.

Među preostalim pitanjima i problemima ističemo potrebu da se izmeni Opšti kolektivni dogovor jer ima važnih pitanja koja u njemu nisu rešena na najbolji način. Dodajemo i to da smatramo da i Zakon o radu još uvek sadrži neka problematična rešenja i ponavljamo sugestije od prošle godine kako bi se taj zakon mogao poboljšati. Razvoj ljudskog kapitala i tržište rada zaslužuju veću pažnju jer su značajni iz dva razloga. Prvo, ljudski kapital u savremenim uslovima utiče na stopu rasta i razvoja privrede više nego i jedna druga komponenta. Drugo, kvalitet ljudskog kapitala i uslovi na tržištu rada značajan su element u privlačenju stranog kapitala, što opet, sa svoje strane, doprinosi kvalitetu i kvantitetu rasta i razvoja.

INFRASTRUKTURA

TRANSPORT

STANJE

U sektoru transporta u Srbiji postoje veliki nedostaci, ali i mogućnosti. Neodrživa tarifna i finansijska politika i neadekvatna upotreba postojećih sredstava za posledicu imaju značajnu dekapitalizaciju sektora i niži kvalitet infrastrukture i opreme. Potencijal institucija je takođe dosta oslabio, pošto su sistemi i procedure za planiranje, praćenje i rukovođenje transportnim aktivnostima zapostavljeni ili čak zloupotrebljavani u praksi.

Tokom prethodnih nekoliko godina, institucije su morale da se usredsrede na rešavanje hitnih situacija, što je ostavilo malo prostora za razvoj i sprovođenje dugoročnih planova. To je za posledicu imalo neefikasnosti i uska grla koja će svakako usporiti ekonomski oporavak ukoliko se uskoro ne počne sa rešavanjem tih problema.

Trenutna ekonomska kriza naročito je pogodila građevinski sektor, uključujući i izgradnju najvažnijih infrastrukturnih objekata. Vlada je suočena sa višim budžetskim deficitom od planiranog, pa stoga budžetsko finansiranje infrastrukturnih radova neće biti (u potpunosti) izvodljivo tokom 2009.

POBOLJŠANJA

Vlada Republike Srbije predvidela je sveobuhvatni nacionalni plan reforme drumsko-železničke infrastrukture. Taj plan obuhvata četiri velika projekta koji treba da budu završeni u periodu između 2008. i 2015. godine. Vrednost ovih infrastrukturnih radova iznosi preko 4 milijarde evra koje treba da

budu obezbeđeni od donatora i međunarodnih poverilaca, kao i iz budžeta.

Početakom 2009, Vlada Republike Srbije konačno je izjednačila drumarine za domaća i strana vozila koje su bile diskriminatorne prema stranim vozilima (80% više nego za domaća vozila).

PREOSTALI PROBLEMI

Iako je Vlada obezbedila značajna sredstva za popravku postojeće i izgradnju nove infrastrukture, nedostatak finansiranja za sveobuhvatnu reformu infrastrukture još uvek predstavlja gorući problem. Zbog nedovoljnih budžetskih prihoda u 2009, izvesno je da većina predviđenih projekata neće biti ostvarena.

To postavlja i pitanje nedovoljnog učešća privatnog sektora (PPP projekti) u razvoju i sprovođenju infrastrukturnih projekata. Ugovor o koncesiji zaključen sa konzorcijumom Alpine-Porr za autoput Horgoš-Požega, koji je raskinut zbog nedostatka sredstava, predstavljao je prvi PPP projekat u Srbiji. Nedostatak investitora koji bi se angažovali na ovakvim vrstama projekata može se, između ostalog, objasniti nedostacima u zakonskom i regulatornom okviru. Još jedan razlog su visoke drumarine, zbog kojih je manji obim teretnog transporta na srpskim drumovima. Iako su drumarine sada izjednačene za domaća i strana vozila, i dalje su znatno više nego u susjednim zemljama, što je rezultiralo smanjenjem prihoda od tranzitnog turizma jer se veći deo (prvenstveno) teretnog transporta odvija preko Rumunije i Bugarske, gde su drumarine niže. Investitori koji bi učestvovali u PPP projektima moraju da računaju na stabilne prihode od drumarina kojima bi otplaćivali svoje investicije.

PREPORUKE SAVETA

- Povećati iznos sredstava za održavanje i popravku glavnih puteva kako bi se zaustavilo dugoročno propadanje putne mreže;
- Institucionalna reforma i izgradnja institucija;
- Poboljšanje rada republičkih organa koji upravljaju putevima;

- Razvoj i učešće privatnog sektora;
- Povećati napore da se javni troškovi reformi svedu na minimum putem tarifiranja korisnika kad god je to racionalno i kroz veće učešće privatnog sektora tamo gde postoji dovoljno prostora za konkurenciju;
- Uspostaviti delotvoran sistem naplata drumarina u Srbiji i smanjiti iznos drumarina, kako bi se na puteve u Srbiji vratili tranzitni turisti (putnička i teretna vozila).

ENERGETIKA

STANJE

Novi Zakon o energetici, koji je usvojen 2004. godine, skoro je u potpunosti harmonizovan sa predmetnom regulativom u EU. U skladu sa evropskom praksom, Agencija za energetiku, kao nezavisni regulatorni organ, osnovana je 2005. godine.

Zakon uvodi pojednostavljeni zakonski režim za takozvane povlašćene proizvođače električne energije. Ovaj pojam obuhvata proizvođače električne energije koji koriste obnovljive izvore ili otpad za proizvodnju energije i proizvođače koji proizvode električnu energiju u malim elektranama. Zakon predviđa brojne poreske, carinske i druge beneficije za povlašćene proizvođače električne energije. Međutim, opšte odredbe ovog Zakona ne prate odgovarajuća podzakonska akta, što bi omogućilo primenu ovog povlašćenog zakonskog režima.

POBOLJŠANJA

Tokom 2006. godine, Srbija je ratifikovala Energetski sporazum kojim se uspostavlja zakonski okvir za trgovinu energijom i prirodnim gasom u jugoistočnog Evropi i EU. Ratifikacija ovog Sporazuma iziskuje da se izvrše odgovarajuće izmene Zakona o energetici kojima će biti uvedene odredbe o internom tržištu energije i pristupu mreži za prekograničnu razmenu električne energije. Osim toga, postoji i potreba da se uključe pravila namenjena promovisanju električne energije koju proizvode povlašćeni proizvođači na unutrašnjem tržištu energije; uslovi za pristup mrežama za transport prirodnog gasa; mere obezbeđenja stalne isporuke prirodnog

gasa i mere obezbeđenja isporuke električne energije i ulaganja u infrastrukturu. S tim u vezi, Ministarstvo rudarstva i energetike je pripremilo dopune Zakona o energetici kojima su obuhvaćene sve gore navedene izmene.

Tokom 2009. godine, Srbija je potpisala ugovor o izgradnji gasovoda, takozvani Južni tok, sa ruskom kompanijom Gasprom i osnovala zajedničko društvo sa Gaspromom koje će da rukovodi izgradnjom, upravljanjem gasovodom i skladištem za prirodni gas. Očekuje se da će ovaj aranžman poboljšati isporuku gasa na tržištu Srbije i da će povećati kapacitete za skladištenje gasa, premda je realno da će i tokom predstojećih godina problemi grejanja na gas i dalje postojati.

Vlada je predvidela i brojne druge projekte koji imaju za cilj unapređenje isporuke energije na teritoriji Srbije. Između ostalog, planira se izgradnja Panevropskog naftovoda po ugovoru čiji je Srbija potpisnik. Vlada planira da organizuje konferenciju investitora posvećenu izgradnji ovog naftovoda.

U 2009. godini, Vlada Srbije je raspisala i tender za izgradnju termoelektrane pod nazivom Kolubara B, za koji su neke od vodećih kompanija u sektoru energetike iskazale zainteresovanost.

PREOSTALI PROBLEMI

Najvažniji problemi u oblasti energetike su nedovoljni kapaciteti za proizvodnju električne energije i zavisnost zemlje od uvoza energije. Goruće pitanje svake zime su i nedovoljni kapaciteti za skladištenje prirodnog gasa koji koriste domaćinstva za grejanje i industrija. Vlada je prepoznala ove probleme i ulaže značajne napore da ih prevaziđe. Predviđeni su brojni projekti za unapređenje isporuke energenata na

tržište Srbije, od kojih su neki gore navedeni. Međutim, niska cena električne energije i postojeći monopol Naftne industrije Srbije (koja je sada u većinskom vlasništvu Gasproma) onemogućava dalja ulaganja i unapređenja u energetsom

sektoru koja su više nego preko potrebna. Energetski sektor je dodatno oštećen trenutnom finansijskom situacijom zbog zamrzavanja kreditnog tržišta, koje je, naravno, glavni izvor finansiranja projekata u oblasti energetike.

PREPORUKE SAVETA

- Stranim investitorima pripremiti i ponuditi definisane i opremljene lokacije sa svom potrebnom infrastrukturom;
- Izmeniti Zakon o energetici kako bi se uključili zahtevi iz Energetskog sporazuma i primenile odredbe kojima se obezbeđuju olakšice povlašćenim proizvođačima električne energije;
- Potrebno je povećati javnu svest o efikasnom korišćenju električne energije i potrebi da se poveća cena električne energije;
- Prekinuti monopol Naftne industrije Srbije što je pre moguće kako bi se privukli potencijalni investitori.

TELEKOMUNIKACIJE

STANJE

Telekomunikacioni operatori i dalje se suočavaju sa neadekvatnim propisima koji se odnose na njihovu delatnost. Još uvek ne postoje podzakonski akti za mnoge značajne oblasti u okviru sektora telekomunikacija. Nedostaju relevantni podzakonski akti koji se odnose na konkurenciju i liberalizaciju različitih vrsta usluga (fiksna telefonija, prenos podataka, bežični širokopoljasni pristup, digitalna televizija, infrastruktura, analize tržišta itd.). Velika većina postojećih podzakonskih akata i dalje se bavi procedurama i načinom tehničke kontrole opreme, mreža, i sistema; podzakonski akti kojima se regulišu procedure i naplate naknada za sertifikate, dozvole i odobrenja na nejasan način, podložni su tumačenju.

Na tržištu mobilne telefonije u Srbiji postoje tri učesnika, pri čemu Telekom Srbija, državni operator fiksne i mobilne telefonije, sa 20% u vlasništvu grčke telekomunikacione organizacije OTE, još uvek drži monopol u fiksnoj telekomunikacionoj mreži.

Najava potencijalnog javnog tendera za dve dodatne licence za

pružanje usluga fiksne telefonije je objavljena, a potencijalna prodaja Telekoma Srbije je do sada odlagana nekoliko puta.

Negativni razvoj događaja u oblasti mobilne telefonije predstavlja mera za uvođenje novog poreza od 10% na usluge mobilne telefonije koja se primenjuje od 1. juna 2009. Ova mera je teško pogodila predvidljivost u telekomunikacionoj delatnosti i investicijama, pri čemu su državni organi propustili da konsultuju i obaveste mobilne operatore o primeni napred navedenog poreza na usluge mobilne telefonije, pre uvođenja. Primena poreza na usluge mobilne telefonije u najvećoj meri je pogodila korisnike sa manjim primanjima, kao i korisnike u ruralnim oblastima u kojima nema linija fiksne telefonije. Vlada Srbije nije jasno definisala period važenja 10% poreza na usluge mobilne telefonije.

Nedostatak telekomunikacione infrastrukture je i dalje suštinska prepreka daljem razvoju sektora telekomunikacija i efikasnijem poslovanju. Loš kvalitet veza, monopol nad telekomunikacionom infrastrukturom i nedovoljna brzina pristupa internetu su ključni elementi za nizak stepen korišćenja novih usluga i brzog širokopoljasnog pristupa.

Pored toga, različita tumačenja i zahtevi lokalnih organa vlasti u vezi sa istim procedurama, naročito u pogledu izgradnje

baznih stanica, predstavljaju dodatni problem. To se mora sprečiti tako što bi se obezbedilo poštovanje propisa koji bi trebalo da se primenjuju podjednako od strane lokalnih organa vlasti u svim delovima Srbije.

Stoga je neophodno pojednostaviti kompletne procedure u pogledu izgradnje i tehničke kontrole baznih stanica, kao i ostale procedure koje se primenjuju na poslove telekomunikacija, uvesti režim opšteg odobrenja gde je to moguće,

i doneti sve neophodne propise koji će omogućiti potpunu konkurenciju i predvidljivo poslovanje.

Prema Izveštaju Cullen International-a (1. jun 2009) „Pružanje usluga u praćenju dešavanja na regulatornom i tržišnom planu u oblasti usluga elektronskih komunikacija i informatičkog društva u državama proširenja“, Srbija se nalazi iza zemalja regiona u pogledu primene mera zaštite konkurencije koje su navedene u daljem tekstu.

	HR	MK	TR	AL	BA	ME	RS	XK
Izbor operatora (CS)	●	●	●	●	●	●	●	●
Predizbor operatora (CPS)	●	●	●	●	●	●	●	●
Prenosivost brojeva - fiksna	●	●	●	●	●	●	●	●
Prenosivost brojeva - mobilna	●	●	●	●	●	●	●	●
RIO Fiksna	●	●	●	●	●	●	●	●
RIO Mobilna	●	●	●	●	●	●	●	●
RUO	●	●	●	●	●	●	●	●
Veleprodajni širokopojasni pristup (WBA)	●	□	●	●	●	●	□	●
Veleprodajni zakup linija (WLR)	●	●	●	●	●	●	●	●
MVNO	●	●	●	●	●	●	●	□
Nacionalni roming	●	□	●	●	●	●	□	●
Troškovni princip obračuna - fiksna	●	●	●	●	●	●	●	●
Troškovni princip obračuna - mobilna	●	●	●	●	●	●	●	●

Legenda: ● primenjuje se - ● ne primenjuje se - □ komercijalna ponuda

Osnovni strateški dokument za ovaj sektor je Strategija razvoja telekomunikacija za period 2006–2010, koju je Vlada Srbije zvanično usvojila u oktobru 2006. godine. Tek u januaru 2009. godine, Vlada Srbije je usvojila vremensku dinamiku za realizaciju Strategije razvoja telekomunikacija.

Na osnovu Akcionog plana za primenu Strategije razvoja telekomunikacija, od 2006. do 2010. godine, planira se izrada nacрта Zakona o elektronskim komunikacijama za četvrti kvartal 2009. godine, a njegovo usvajanje je planirano za prvi kvartal 2010. godine. Očekuje se da novi zakon bude u skladu sa regulatornim okvirom Evropske unije iz 2002. i 2007. Uviđajući značaj predstojećeg Zakona, koji bi trebalo da

bude savremen, EU zakon kojim se reguliše ova oblast, želeli bismo da naglasimo potrebu da novi zakon bude u skladu sa propisima Evropske unije, ali i da brzo i u potpunosti bude primenjen od strane nezavisnog regulatornog tela.

POBOLJŠANJA

Vlada Srbije je usvojila sledeće strategije: Strategiju regulatorne reforme za period 2008–2011, kojom je predviđeno smanjenje broja propisa do kraja 2009. godine ukidanjem suvišnih propisa i izmenom neefikasnih. Takođe će biti izvršena revizija propisa u oblasti telekomunikacija u okviru ove reforme. Na predlog Ministarstva za telekomunikacije

i informatičko društvo, nakon niza javnih rasprava, Vlada je usvojila Strategiju prelaska sa analognog na digitalno emitovanje, koja bi trebalo da unapredi tehnološki razvoj u zemlji prelaskom na digitalno emitovanje, počev od aprila 2012. Time će se deo spektra koji trenutno koriste emite-ri osloboditi za upotrebu u drugim tehnologijama, nudeći usluge velikih protoka i unapređujući efikasnost u korišće-nju spektra.

Izrađeni su nacrti Strategije razvoja širokopojasnog pristu-pa i Strategije razvoja elektronske uprave, i one treba da budu usvojene početkom jeseni 2009. godine.

Telekom Srbija i Media Works dobili su licence za fiksni bežični pristup (FWA) za javnu telekomunikacionu mre-žu i usluge u frekvencijskom opsegu 411,875 – 418,125 / 421,875 – 428,125 MHz za teritoriju Srbije.

Rebalans tarifa kojim se uvodi povećanje cena za fiksnu te-lefoniju od 100% i kojim se uvode iste cene za fizička i prav-na lica, na osnovu troškovnog principa, odložen je krajem 2008. godine odlukom Vlade usled finansijske krize.

Liberalizacija tržišta Interneta počela je donošenjem nekoli-ko podzakonskih akata koji omogućavaju interkonekciju sa mrežom strane zemlje, regulaciju VoIP telefonije i liberaliza-ciju veleprodaje u ovoj oblasti.

Iako je RATEL doneo podzakonski akt o primeni Metode obračuna troškova računovodstvenom razdvajanju i izve-štavanju od strane operatora sa značajnim tržišnim ude-lom, njegova primena u praksi se pokazala kao spora.

Analiza tržišta, kao glavni deo regulative Evropske unije za oblast elektronskih komunikacija, koji ima za cilj obezbeđi-vanje poptune konkurencije na tržištu elektronskih komu-nikacija, na samom je početku primene i nedovoljno razvi-jena u praksi tržišta. Prema Akcionom planu, analize tržišta predviđene su za treći kvartal 2009. godine.

U toku je izrada propisa o univerzalnim uslugama, kao i propisa o elektronskoj upravi, koji bi trebalo da unaprede i ubrzaju odnose između države i građana. Prema prihvaćenim praksama, tehnološka neutralnost bi trebalo da bude osnova za ponudu univerzalnih usluga i svi zainteresovani operato-

ri bi trebalo da budu u mogućnosti da ponude univerzalne usluge.

Telekomunikacioni operatori učestvovali su u procesu izra-de Strategije regulatorne reforme u Republici Srbiji, čiji je osnovni cilj stavljanje van snage suvišnih propisa i izmena neefikasnih propisa u svim oblastima privrede, uključujući industriju telekomunikacija.

PREOSTALI PROBLEMI

- Podzakonski akti koji se odnose na Zakon o telekomuni-kacijama, naročito na one delove vezane za konkurenciju i implementaciju svih mera zaštite konkurencije, moraju da budu doneti i adekvatno primenjeni;
- Potrebno je naglasiti potpunu primenu postojećeg zakon-skog okvira u Republici Srbiji. Naime, pre usvajanja novog Zakona o elektronskim komunikacijama od strane Parlamen-ta, i dalje postoje mnoge odredbe važećeg Zakona koje se odnose na konkurenciju u oblasti telekomunikacija, ali koje se još uvek ne primenjuju u praksi;
- Sva postojeća alternativna infrastruktura (odnosno optički kablovi koji se koriste za potrebe komunalnih usluga, emitov-anje i dr.) trebalo bi da bude otvorena za sve vrste teleko-munikacionih usluga;
- Prva javna ponuda akcija Telekom Srbija, koja je očekiva-na sredinom 2009. godine, odložena je. Neophodno je uvesti više aktera u fiksnu telefoniju, pre prodaje, kako bi se obez-bedila potpuna konkurencija;
- Potrebno je obezbediti saradnju između RATEL-a i Komisi-je za zaštitu konkurencije;
- Potrebno je utvrditi jasne odgovornosti za razvoj sektora.

PREPORUKE SAVETA

- Potrebno je poboljšati kapacitet regulatornog tela nadležnog za primenu novog Zakona o elektronskim telekomunikacijama i sprovođenje odgovarajućih analiza tržišta;
- Donošenje podzakonskih akata i usklađivanje postojećih sa regulatornim standardima, zahtevima i procedurama Evropske unije ;
- Okončanje birokratske procedure u delatnosti telekomunikacija (sertifikati za opremu, sertifikati o usklađenosti, tehničke kontrole je potrebno pojednostaviti);
- Stimulisanje usluga širokopojasnog pristupa;
- Podsticanje razvoja alternativne infrastrukture;
- Liberalizacija interne infrastrukture i otvaranje alternativne infrastrukture za upotrebu za sve vrste elektronskih usluga;
- Uvođenje odredbi i smernica za eliminaciju preliivanja sredstava u sektoru telekomunikacija;
- Nastavak napora u cilju restrukturiranja ili privatizacije državnih telekomunikacionih kompanija;
- Rebalans telekomunikacionih tarifa po strukturi cena zasnovanoj na troškovima.

NEKRETNINE I GRADNJA

STANJE

Novousvojeni Zakon o planiranju i izgradnji donosi nekoliko važnih promena. Ovaj Zakon uređuje uslove i načine prostornog uređenja i planiranja, izgradnje i korišćenja građevinskog zemljišta i izgradnje objekata, kontrole primene zakonskih odredbi kao i druga važna pitanja u oblasti prostornog planiranja, izgradnje i korišćenja građevinskog zemljišta i izgradnje objekata.

Zakon o planiranju i izgradnji predviđa legalizaciju imovine (nekretnina) koje su izgrađene bez građevinskih dozvola do momenta usvajanja Zakona, uz određene izuzetke koji su navedeni u Zakonu (na primer: imovina izgrađena na prirodnom i kulturnom zemljištu ili imovina izgrađena na javnim površinama itd.). Pomenuti Zakon je izuzetno kompleksne prirode jer utiče na pet veoma važnih oblasti: prostorno planiranje, izgradnju, građevinsko zemljište, restituciju i legalizaciju, što bi moglo stvoriti probleme u primeni zakona i postupanja u praksi.

Jedna od najvažnijih novina ovog Zakona je transformacija prava korišćenja zemljišta u vlasnička prava nad građevinskim zemljištem. Kompanije koje su stekle zemljište u prethodnom periodu (po osnovi privatizacije, stečaja ili u izvršnom postupku ili u skladu sa prethodno važećim zakonima kojima je uređivano o građevinsko zemljište do 13. maja 2003) moći će da svoja prava korišćenja pretvore u vlasnička prava, uz plaćanje takse, koja predstavlja razliku između tržišne vrednosti građevinskog zemljišta i troškova sticanja prava na zemljištu. Posle 60 godina, novi Zakon omogućava uvođenje prava vlasništva nad građevinskim zemljištem.

Važna promena je i mogućnost prenosa građevinske dozvole, što znači da investitor ima pravo da ustupi građevinsko zemljište i/ili objekat u izgradnji zajedno sa građevinskom dozvolom nekoj drugoj strani, a sve to uz pojednostavljenu administrativnu proceduru.

Zakon predviđa osnivanje Registra investitora koji će sadržati bazu podataka o svim investitorima, a u cilju sprečavanja manipulacija na tržištu nekretnina i izgradnje. Proširena su i ovlašćenja građevinske inspekcije koja sada ima pravo da odmah obustavi izgradnju u slučaju nepotpune dokumentacije ili eventualne opasnosti po javnu bezbednost.

Sve jedinice lokalne uprave moraju da usvoje urbanističke i prostorne planove u roku od 18 meseci; u slučaju propusta, predviđeno je raspuštanje skupštine. Planovi moraju da budu izrađeni u digitalnoj formi i da su na raspolaganju građanima.

Vlasništvo nad zemljištem i nekretninama

Trenutna ekonomska situacija koja opterećuje likvidnost kompanija, posledica je sve većeg broja nenaplativih potraživanja, blokiranih računa i nelikvidnosti kompanija, kao i zanemarivanje obaveza države, trgovinskih lanaca i drugih velikih i snažnih subjekata prema malim subjektima, odrazili su se i na sektor nekretnina. Iako je prošao prvi udar globalne ekonomske krize, zahvaljujući visokoj zavisnosti tržišta od lokalnih i specijalizovanih investitora nekretnina i građevinskih firmi, kao i visoko-specijalizovanom bankarskom sektoru, potpuni oporavak tržišta može tek da se očekuje po ulasku najvećih investitora koji mogu da za potrebe tržišta obezbede velike projekte, što bi se stimulisalo promenama u pravnoj regulativi koja uređuje oblast nekretnina.

Gradsko građevinsko zemljište, koje je bilo u isključivom vlasništvu Republike Srbije, sada može da promeni vlasnika, pod uslovima koji uređuje novi Zakon o planiranju i izgradnji.

Veliki broj nekretnina na atraktivnim lokacijama u Beogradu i drugim gradovima, ostaje u vlasništvu grada i izdaje se, ali ne u skladu sa postojećim tržišnim uslovima. To obeshrabruje renomirane kupce da uđu na tržište. Ova pojava doprinosi i porastu „sive ekonomije“ i smanjuje prihode budžeta. Postoji i veliki broj drugih nekretnina koje mogu da se preuzmu kroz proces privatizacije kompanija u čijem su vlasništvu.

Politika upravljanja i održavanja stambenih zgrada nije menjana još od 1995. godine, kada je usvojen postojeći Zakon. Od tada nije bilo značajnijih promena Zakona o održavanju stambenih zgrada koji ne predviđa model profesionalnog upravljanja stambenim objektom (dobrovoljno angažovanje koje obično obavlja predsednik kućnog saveta), ali i ne obavezuje vlasnike stambenih jedinica da pomenuti Zakon primenjuju. Opšteprihvaćeni model organizacije je još uvek saradnja sa javnim komunalnim preduzećima, uz mogućnost angažovanja privatnih preduzeća za potrebe specifičnih radova.

Izgradnja

Novi Zakon o državnom premeru i katastru usvojen je u avgustu 2009. godine i predviđa mnogo efikasnije državne mere i formiranje i vođenje katastra nepokretnosti. Zakon je definisao osnovna načela katastra, uzimajući kao model evropski model zemljišnih knjiga i drugih katastarsa nepokretnina, s ciljem da se omogući precizniji i transparentniji unos podataka u katastar nepokretnosti.

Projekat Katastar u Srbiji još uvek nije završen. Nekoliko beogradskih opština (Novi Beograd, Stari Grad i Vračar) završilo je katastarski sistem registracije zemljišta, ali pomenuti proces treba realizovati što je pre moguće.

Nepotpune zemljišne knjige i drugi podaci, vezani za zemljišni posed, nesporno predstavljaju ključni problem u ovoj oblasti i doprinose pojavi mnogih nepravilnosti u okviru procesa pribavljanja prava vlasništva.

Proces izdavanja građevinskih dozvola još uvek nije transparentan, traje dugo i opterećen je birokratskim zahtevima, što je, pre svega, posledica teškog i vremenski veoma zahtevnog procesa prikupljanja dokumentacije koja se podnosi prilikom prijave (dokumentacija koja se odnosi na prava na zemljište).

Restitucija

Zakon o restituciji još uvek nije donet, a postoji obećanje državnih organa da će predlog Zakona biti donet najkasnije do kraja 2009. godine.

Prioritet restitucije bazira se na njenim ogromnim potencijalima u smislu unapređenja sigurnosti prava vlasništva na simboličan i primeran način, jer veoma jasno pokazuje da Država vraća ono što je nepravredno oduzeto.

Lizing nekretnina

Za sada u Srbiji ne postoji pravni okvir u oblasti lizinga nekretnina. Postojeći Zakon o obligacionim odnosima predviđa samo osnove čistog zakupa prostorija, ali ne omogućava lizing istih. U celom regionu centralne i jugoistočne Evrope, oblast lizinga nekretnina nudi fleksibilne i atraktivne mogućnosti za finansijske ustanove, maloprodaju i investicije u oblasti industrijskih nekretnina.

Za finansiranje novih investicija ili refinansiranje postojećih nekretnina, podjednako je pogodan i finansijski i operativni lizing, a kompanije na ovaj način obezbeđuju likvidnost. Ovakav lizing nekretnina deluje stimulatивно i omogućava stvaranje nove dinamike u sektoru investicija u nekretnine, pri čemu stvara i sigurnost za finansijske institucije.

POBOLJŠANJA

U odnosu na prethodnu godinu, kada je načelna zamerka po ovom pitanju bio veoma skroman napredak ostvaren u poslednje dve godine, u 2009. godini najveća promena je bio novi set zakona koji uređuju sektor nekretnina (Zakon o planiranju i izgradnji, Zakon o državnom premeru i katastru, Zakon o socijalnom stanovanju), koji je usvojila Skupština krajem avgusta. Iako je još suviše rano za analizu bilo kakvih rezultata, koji zavise od njihove primene i praktičnog efekta, novi set zakona može da bude veliki napredak na tržištu nekretnina. Ova oblast je veoma osetljiva, posebno u odnosu na restituciju, a njeno sveobuhvatno regulisanje u skladu sa postojećom međunarodnim zakonodavstvom i praksom predstavlja osnovu kontinualnog razvoja i stvaranja uslova za povoljne i privlačne investicije i poslovno okruženje.

Vlasništvo nad zemljištem i nekretninama

Usvojen je novi, reformisani Zakon, a za postupak sticanja zemljišta predviđa nekoliko mogućnosti. Neophodno je sačekati nacrt svih neophodnih, pratećih podzakonskih akata koji će po usvajanju u potpunosti definisati uslove i procedure vezane za transfer postojećeg korišćenog zemljišta u zemljište sa vlasničkim statusom.

Zakon o hipoteci, donet pre 4 godine, uveo je mogućnost ponovnog izdavanja građevinske dozvole, u postupku izvršenja hipoteke na polu-završenim objektima, na ime lica koje kupuje objekat. Međutim, ova mogućnost nije bila u skladu sa prethodnim Zakonom o planiranju i izgradnji koji je insistirao da se ime investitora pojavljuje tokom celog postupka izgradnje, što je sada izmenjeno novim Zakonom koji predviđa mogućnost transfera.

Novi Zakon o državnom premeru i katastru usvojen je sa veoma važnom klauzulom koja predviđa da svaki deo imovine registrovane u katastru ima i procenu njene vrednosti. To otvara mogućnost regulisanja i organizovanja ovog procesa kroz državno

usvajanje pravila i procedura, primenom metodologije zbirne i pojedinačne procene.

Umesto postojećeg preferiranog tipa prava na zemljište – zakup građevinskog zemljišta, novi Zakon o planiranju i izgradnji uvodi mogućnost da investitor stekne vlasnička prava, u skladu sa uslovima koje predviđa Zakon.

Izgradnja

Prema novom Zakonu o planiranju i izgradnji, sve odredbe koje regulišu postupak dobijanja dozvole pojednostavljaju ovaj proces, ali to mora da se potvrdi i u praksi.

Novi Zakon o planiranju i izgradnji predviđa mogućnost transfera građevinske dozvole, što znači da investitor može da prenese dozvolu na neko drugo lice u slučaju odustajanja od započete izgradnje.

Građevinska industrija (građevinske kompanije) polako prelazi iz prvobitno predominantnog državnog vlasništva u privatno vlasništvo.

Nekoliko opština su već uvele sistem „informacije na jednom mestu“, koji je namenjen stranim investitorima, što je značajno poboljšalo prethodno pomenuti problem pristupa potrebnim podacima, koji se ranije javljao usled nedovoljno informacija i/ili nekvalifikovanog osoblja.

Restitucija

Novi Zakon o planiranju i izgradnji uređuje i pitanja restitucije. Osnova ideje je da vlasnici nekretnina povrate svoje vlasničko pravo nad zemljištem. Prethodni vlasnici zemljišta na kome nisu izgrađene nekretnine, steći će ponovo pravo vlasništva, a u slučajevima gde su nekretnine izgrađene na zemljištu, vlasnici bi najverovatnije trebalo da dobiju kompenzaciju koja bi se isplaćivala iz Fonda za restituciju.

PREOSTALI PROBLEMI

Vlasništvo nad zemljištem i nekretninama

Posle višemesečne i uspešne javne rasprave, koja je počela krajem 2008. i trajala do početka 2009. godine, i sa određenim brojem ratifikovanih predloga zainteresovanih strana, Vlada je usvojila modifikovani predlog novog Zakona kojim se uvodi

nekoliko potpuno novih zakonskih rešenja, a u odnosu na koja zainteresovane strane nisu imale mogućnost da dostave povratne primedbe. Ovaj novi nacrt Zakona o planiranju i izgradnji dostavljen je Skupštini po hitnom postupku, bez prethodno organizovane javne rasprave i bez sistematske evaluacije efekata koji će isti imati na građane i kompanije, kao i u odnosu na stvarnu mogućnost njegove primene i sprovođenja. Kao što je već rečeno, neophodno je sačekati praktičnu implementaciju novog Zakona, jer će tek tada postojati mogućnost da se dostave odgovarajući komentari vezani za njegov budući uticaj na tržište nekretnina.

Opštine nisu oduzimale od investitora građevinsko zemljište u vlasništvu države u slučajevima kada korisnici nisu izgradili objekat u okviru dogovorenog perioda.

Minimalnu cenu najvećeg dela gradskog zemljišta i dalje uređuju propisi Vlade, umesto da iste reguliše tržište. Štaviše, cene se po opštinama razlikuju, što je posledica činjenice da je lokalna regulativa nejasna jer sadrži puno nepreciznih procedura kojima se uređuje naknada za zakup i dozvole za lokaciju.

Novi Zakon o planiranju i izgradnji predviđa, takođe, legalizaciju objekata koji su izgrađeni pre usvajanja planova za određene zone, u situaciji kada građevinske dozvole nisu izdavane ili zahtevane. U zavisnosti od primene ovog Zakona, neki od vlasnika nekretnina u ruralnim krajevima mogu se suočiti sa zahtevom pripreme projekata, podnošenja zakonski predviđene dokumentacije i slično, s jedne strane, i sa teškom ekonomskom situacijom, s druge strane. Činjenica je i da neke nekretnine nisu čak ni sagrađene u skladu sa današnjim standardima, što može čak da ima za posledicu i rušenje istih. Ostaje još da se vidi primena ovog Zakona u praksi.

Još nije definisana jasna kaznena politika za nadležne lokalne organe uprave u slučaju kada isti ne izvrše ili kasno izvrše svoje obaveze.

U prethodnim godinama nije bilo značajnog poboljšanja vezanog za upravljanje i održavanje stambenih zgrada. Zakon o održavanju stambenih zgrada iz 1995. godine, predviđa usvajanje propisa u cilju daljeg uređenja ove oblasti, ali do danas ni za jedan od njih ne postoji čak ni nacrt (akt o održavanju stambenih zgrada iz 1993. godine još uvek je na snazi).

Za finansiranje održavanja stambenih zgrada, sklapani su ugovori sa javnim komunalnim društvima za potrebe korektivnog održavanja i hitnih intervencija, i organizovano je prikupljanje novca za potrebe investicionog održavanja, koje u praksi često ne može da se primeni.

Izgradnja

Ceo proces pribavljanja dozvola i u 2009. godini je i dalje bio ne-transparentan, dugačak i opterećen birokratskim procedurama, pre svega kao posledica teškog i vremenski zahtevnog procesa prikupljanja dokumentacije koja je potrebna za aplikaciju.

Projekat za katastar nepokretnosti koji finansira Svetska banka, još uvek nije završen u Srbij i –projekat treba da bude gotov do 2010, ali će najverovatnije rok biti probijen.

Katastarski sistem registracije zemljišta za nekoliko opština u Beogradu (Novi Beograd, Stari Grad i Vračar) u završnoj je fazi i biće na raspolaganju, ali ceo proces mora da se završi što je pre moguće, jer nepotpune zemljišne knjige i drugi podaci vezani za zemljište, neosporno predstavljaju ključni problem u ovoj oblasti, što doprinosi pojavi mnogih nepravilnosti u procesu pribavljanja vlasničkih prava.

Restitucija

U odnosu na značajni napredak u prethodnim godinama, u prošloj godini nije bilo značajnijih promena (Zakon o hipoteci, Zakon o restituciji imovine crkvama i verskim zajednicama, itd.). Zakon o restituciji treba da se pripremi i usvoji što je moguće pre. Republička Vlada obećala je donošenje nacrtu zakonskog predloga najkasnije do kraja 2009, što je svakako imperativ, s obzirom da se na ovaj Zakon čeka još od 2000. godine.

Prethodni projekti vezani za novi Zakon o privatizaciji građevinskog zemljišta, predstavljeni tokom 2007. godine, dali su prioritet restituciji u naturi u odnosu na prodaju, ali novi Zakon o planiranju i izgradnji predviđa da praktično sva kompenzacija bude u novčanim sredstvima.

Proces restitucije vlasništva nad zemljištem pokazao je u prošlosti značajni nivo nekonzistentnosti i nepravilnosti, u mnogim situacijama u kojima je priznavanje prava ili neopravdano kasnilo ili je čak dodeljeno sadašnjim vlasnicima objekata, umesto da bude vraćeno starim vlasnicima.

Lizing nekretnina

Zakonska regulativa koja uređuje oblast lizinga treba da predvidi mogućnost finansijskog lizinga i vanbilansni operativni lizing povoljan za odnos obaveza i sopstvenog kapitala kompanije.

PREPORUKE SAVETA

- Novi Zakon o planiranju i izgradnji vrši uticaj na pet važnih oblasti: prostorno planiranje, izgradnju, građevinsko zemljište, restituciju i legalizaciju. Sve ove oblasti moraju posebno da se regulišu, što je pre moguće, kroz sistematska podzakonska akta;
- Republička Vlada i relevantna ministarstva moraju što je pre moguće da pripreme nacrt i da usvoje sva neophodna podzakonska akta, kao i da lokalnim organima izdaju jasno definisana uputstva vezana za implementaciju novog Zakona o planiranju i izgradnji;
- Državna tela moraju da omogućе transparentnost i doslednost u svom radu, na svim nivoima, kao i da obezbede visoki nivo praćenja rada svih relevantnih institucija;
- Neophodno je da se još više uprosti proces izdavanja dozvola, a potrebno je i da se razmotri mogućnost smanjenja naknade za uređenje zemljišta i svih drugih početnih troškova u vezi sa izgradnjom, kao i kasniji operativni

troškovi s ciljem daljeg razvijanja tržišta i ubrzanja procesa koji će omogućiti još veći priliv investicija na ovo tržište;

- Potrebne su izmene i u kaznenoj politici u okviru Zakona o planiranju i izgradnji;
- Nacrt Zakona o restituciji treba da bude gotov najkasnije do kraja ove godine i stavljen na javnu raspravu radi usvajanja do početka 2010. Obim reforme u drugim sektorima iziskuje Zakon koji jasno definiše proces restitucije građevinskog zemljišta, što će omogućiti stvaranje pravičnog i efikasnog sistema registrovanja vlasništva zemljišta i omogućiti da se predvide tržišna kretanja;
- Zakon o državnom premeru i katastru je usvojen, a njegova implementacija treba da ubrza završetak Projekta katastar i da omogući veću transparentnost na tržištu nekretnina;
- Nacrt novog Zakona o upravljanju i održavanju stambenih zgrada treba, takođe, da bude donet najkasnije do početka 2010, a usvajanje istog sledi posle javne rasprave. Neophodno je obezbediti kompletnu zakonsku regulativu i propise kojima će se definisati rezidentna vlasnička prava i obaveze u vezi sa upravljanjem i održavanjem, koji su neophodni za pravilno funkcionisanje sistema upravljanja i održavanja stambenih objekata;
- Država treba da donese nacrt Zakona o lizingu nekretnina i da isti usaglasi sa drugim zakonima koji su u neposrednoj vezi da poslovnim aktivnostima u oblasti nekretnina;
- Država, relevantna ministarstva, lokalni organi i druge važne institucije, s jedne strane i Savet sa svojim Odborom za nekretnine i sve druge organizacije koje se bave poslovima vezanim za nekretnine, s druge strane, treba da uspostave dijalog, komunikaciju i dugoročnu saradnju u vezi sa strateškim pitanjima, s ciljem poboljšanja uslova na tržištu nekretnina.

RADNA SNAGA

RADNOPRAVNI PROPISI

STANJE

U toku 2009. godine došlo je do značajnih izmena propisa vezanih za radne odnose stupanjem na snagu određenog broja novih propisa, dok su neki od postojećih izmenjeni. Naime, primena Opšteg kolektivnog ugovora potpisanog u aprilu 2008. godine (u daljem tekstu: „OKU“) proširena je na sve poslodavce u Republici Srbiji od 11. februara 2009. godine, na osnovu Odluke o njegovoj proširenoj primeni od 3. februara 2009. godine koju je doneo Ministar za rad i socijalnu politiku. Novi Zakon o strancima se primenjuje od 1. aprila 2009. godine; novi Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba sa invaliditetom stupio je na snagu 23. maja 2009. godine (osim odredaba koje se odnose na obavezu poslodavaca da zaposle određeni broj osoba sa invaliditetom, čija je primena odložena za jednu godinu, tj. koje će stupiti na snagu 23. maja 2010. godine). Novi Zakon o zapošljavanju i osiguranju za slučaj nezaposlenosti stupio je na snagu takođe 23. maja 2009. godine. Isto tako, sa razvojem poslovanja i ulaskom stranih ulaganja, lokalne kompanije imaju više mogućnosti za rad u inostranstvu. S tim u vezi, potrebno je modernizovati trenutno važeći Zakon o zaštiti građana Savezne republike Jugoslavije na radu u inostranstvu (Službeni glasnik SRJ br. 24/98 i RS br. 101/2005 i 36/2009 – poslednja verzija sa izmenama i dopunama od ove godine koje se primenjuju od 23. maja 2009. godine). Napominjemo da određena društva koriste usluge agencija za najam radne snage, pri čemu koncept iznajmljivanja radne snage nije regulisan, ali se toleriše u praksi.

POBOLJŠANJA

Država je prepoznala značaj uređenja pitanja vezanih za radne odnose i usvojeno je nekoliko novih zakona, kako je pomenuto u prethodnom delu.

Novi Zakon o strancima uređuje uslove vezane za ulazak, boravak i kretanje stranaca kroz Srbiju u skladu sa standardima EU, pa predviđa četiri različite vrste viza (viza A, B, C i D), tri vrste boravišta (do 90 dana, do 1 godine, stalno nastanjenje), mogućnost donošenja odluke da državljani određenih zemalja mogu boraviti u Srbiji najviše 90 dana samo na osnovu

pasosa ili lične karte bez dobijanja dozvole za privremeni boravak, duži rok za podnošenje zahteva za dozvolu za privremeni boravak (90 dana od dolaska u Srbiju), nove mere i kazne u slučaju nezakonitog boravka itd.

Novi Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba sa invaliditetom usvojen je u cilju omogućavanja osobama sa invaliditetom da lakše dođu do posla imajući u vidu da velika većina takvih lica ne radi, i u njemu su propisane mere i aktivnosti za uključivanje ovih lica u radno okruženje.

Novi Zakon o zapošljavanju i osiguranju za slučaj nezaposlenosti definiše ulogu Vlade u godišnjem definisanju politike zapošljavanja, njenog finansijskog okvira, i kategorija stanovništva koje imaju prioritet u traženju zaposlenja.

Što se tiče Zakona o zaštiti građana Savezne republike Jugoslavije na radu u inostranstvu od 1998. godine su vršene razne izmene u cilju njegovog usklađivanja sa odredbama drugih važećih propisa koji delimično ili u potpunosti regulišu jedan deo pitanja kojima se bavi ovaj zakon.

Zakon o radu je pretrpeo izmene člana 116 kako bi se omogućilo da poslodavci upute zaposlene na plaćeno odsustvo i u slučaju smanjenja obima posla bez krivice zaposlenih, na duže od 45 radnih dana u kalendarskoj godini, uz saglasnost Ministra za rad i socijalnu politiku. Očekuje se da će ova promena izazvati smanjenje broja otkaza zbog prekida rada ili smanjenja obima rada.

PREOSTALI PROBLEMI

Opšti kolektivni ugovor

Proširena primena OKU je bila predmet ozbiljne kritike poslodavaca koji nisu članovi Unije poslodavaca koja je potpisala ovaj ugovor, i to iz sledećih razloga: (i) ugovor između dve strane se može proširiti na treću stranu koja nije učestvovala u njemu, što stvara dodatnu pravnu nesigurnost na ionako nestabilnom tržištu u Srbiji; (ii) ta proširena primena je dala OKU pravnu snagu zakona bez redovne skupštinske procedure za usvajanje novog zakona; (iii) odluka o proširenoj primeni je političke prirode, i nije izvesno da li su zakonski uslovi za njeno usvajanje ispunjeni; (iv) sadržaj OKU koji nije u skladu sa principima savremene tržišne ekonomije (tj. određivanje osnovne

zarade na osnovu koeficijenta i minimalne cene rada itd.).

Opšti kolektivni ugovor predviđa povoljnija prava zaposlenih u poređenju sa onima koja su definisana u Zakonu o radu u nekoliko oblasti, kao i obaveze poslodavca koje nisu povezane sa zaštitom prava zaposlenih, između ostalog:

- GCA nalaže obračun osnovne zarade pomoću koeficijenta za specifičan posao (zastareo metod koji je postojao po starom zakonu), kao i ograničenja u pogledu perioda primene ugovorene osnovne zarade za najjednostavniji posao (najduže šest meseci) i njenog iznosa (novougovoreni iznos ne može biti niži od prethodno dogovorenog iznosa). Te odredbe mogu u praksi stvarati probleme poslodavcima koji nemaju kolektivne ugovore ili sindikat, i čini se da na osnovu ovih odredaba poslodavcima nije dozvoljeno da nude zaposlenima anekse ugovora o radu u vezi sa smanjenjem osnovne zarade (čak i ako se poslodavac suoči sa finansijskim poteškoćama);
- Obaveza poslodavca da obaveštava sindikat o raznim pitanjima, kao što su: godišnji izveštaj o poslovanju društva, profit i raspodela profita, podaci o isplaćenim zaradama itd. koja nisu povezana sa zaštitom prava zaposlenih;
- Poslodavac može ponuditi minimalnu zaradu samo u slučaju poteškoća u poslovanju i to najduže u periodu od 6 meseci u toku kalendarske godine, pri čemu je dužan da zaposlenima isplati razliku između minimalne i pune zarade (u roku od 9 meseci);
- U slučaju viška zaposlenih, minimalna otpremnina iznosi 1/3 zarade zaposlenog, ili 50% prosečne zarade u Republici za svaku punu godinu radnog staža, zavisno od toga šta je povoljnije za zaposlenog (treba imati u vidu da je ova odredba prilično nejasna i moguća su različita tumačenja). Isto tako, OKU predviđa detaljne kriterijume za odlučivanje o tome kojem zaposlenom će prestati radni odnos u slučaju viška zaposlenih;
- Prestanak radnog odnosa zbog nedostatka znanja i sposobnosti, i rezultata rada je znatno komplikovaniji, zahteva više vremena i podrazumeva formiranje komisije koja utvrđuje navodni nedostatak znanja i sposobnosti, i rezultata rada;
- Poslodavci su dužni da najmanje 0,15% mase sredstava isplaćenih na ime zarade obezbede za prevenciju radne invalidnosti i rekreativni odmor zaposlenih (primena fi-

nansijskih odredbi je odložena na neodređeno vreme);

- OKU predviđa opširnu listu slučajeva u kojima zaposleni ima pravo na plaćeno odsustvo, kao i dodatne kriterijume za uvećanje dužine godišnjeg odmora;
- Pojedini delovi zarade su propisani u većem iznosu u odnosu na iznos predviđen Zakonom o radu: za rad na neradni dan – 120% od osnovne zarade; za rad noću – 30% od osnovne zarade; za minuli rad – 0,5% za svaku punu godinu rada u radnom odnosu, itd. Primena ovih finansijskih odredbi je odložena na neodređeno vreme;
- Topli obrok je propisan u minimalnom iznosu od 15% od prosečne mesečne zarade u Republici; regres za korišćenje godišnjeg odmora u visini od 75% od prosečne mesečne zarade u Republici; terenski dodatak u visini od 3% prosečne mesečne zarade po zaposlenom u privredi Republike (primena finansijskih odredbi je odložena na neodređeno vreme); dnevnicu za službeno putovanje u zemlji u visini od 5% prosečne mesečne zarade po zaposlenom u privredi Republike;
- OKU nalaže podnošenje prijave o slobodnom radnom mestu NSZ-u, iako takva obaveza nije propisana novim Zakonom o zapošljavanju i osiguranju za slučaj nezaposlenosti;
- OKU predviđa obavezu poslodavaca da osiguraju zaposlene za slučaj smrti, povrede na radu, smanjenja ili gubitka radne sposobnosti. Nije jasno kako primenjivati ovu odredbu imajući u vidu relevantnu odredbu Zakona o bezbednosti i zdravlju na radu i ranije tumačenje ovog zakona od strane nadležnih organa da se ova obaveza ne primenjuje dok ovaj vid osiguranja ne bude uređen posebnim zakonom.

Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba sa invaliditetom

Zakon je terminološki neujednačen sa posebnim zakonima na koje upućuje što može da izazove praktične probleme prilikom utvrđivanja osoba sa invaliditetom;

Ocenjivanje radne sposobnosti osobe sa invaliditetom (za potrebe ovog zakona) sprovodi Fond PIO, a rešenje o procenjenoj radnoj sposobnosti donosi NSZ. Velika je verovatnoća da će ovakva podela nadležnosti imati za rezultat duže trajanje postupka procene radne sposobnosti;

Svaki poslodavac koji ima najmanje 20 zaposlenih je u obavezi da zaposli određeni broj osoba sa invaliditetom, počev od 23. maja 2010. godine (ako ima između 20–49 zaposlenih – jednu osobu sa invaliditetom; ako ima 50 i više zaposlenih - dve osobe sa invaliditetom, te na svakih narednih 50 zaposlenih po jednu dodatnu osobu sa invaliditetom). U suprotnom, poslodavac će biti u obavezi da plaća penale u visini trostrukog iznosa minimalne zarade utvrđene za svaku osobu sa invaliditetom koju nije zaposlio. Pojedine kategorije poslodavaca su izuzete od obaveze zapošljavanja osoba sa invaliditetom (novoosnovani poslodavac, poslodavac koji učestvuje u finansiranju zarada osoba sa invaliditetom i poslodavac koji izvrši finansijske obaveze iz određenih ugovora zaključenih sa preduzećem za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba sa invaliditetom).

Zakon o strancima

Vlada još nije usvojila sve pravilnike potrebne za primenu ovog zakona. Dodatno, zakon se u praksi ne primenjuje u potpunosti, već delimično (npr. viza tipa D ne može da se dobije izvan Srbije, već stranac mora da se prijavi za privremeni boravak kada dođe u Srbiju itd). Novi „beli karton“ mora da se pribavlja svaki put kada se produžava boravišna dozvola, čak i kada adresa nije promenjena.

Zakon o zapošljavanju i osiguranju za slučaj nezaposlenosti

Načelno, odredbe zakona koje uređuju prava zaposlenog i iznos novčane naknade u slučaju nezaposlenosti, restriktivnije su od odredbi ranijeg zakona. Za razliku od prethodnog zakona, ovaj zakon ne predviđa pravo na novčanu naknadu u slučaju sporazumnog prestanka radnog odnosa.

Zakon o zaštiti građana savezne republike jugoslavije na radu u inostranstvu

Terminologija zakona nije usaglašena sa terminologijom Zakona o radu i drugim važećim propisima, što stvara dilemu koji akt ili akte je poslodavac u obavezi da koristi da bi uredio materiju upućivanja zaposlenih na privremeni rad u inostranstvo. Obaveza poslodavca da uredi pojedina pitanja u vezi sa upućivanjem zaposlenih na privremeni rad u inostranstvo, uključujući način izbora zaposlenih za rad u inostranstvu, veoma je složeno propisana, nejasna i neprikladna savremenom načinu poslovanja i radnih odnosa.

Obaveza poslodavca da, 30 dana pre upućivanja, obavesti nadležno Ministarstvo rada i socijalne politike o ispunjenosti uslova za upućivanje zaposlenog u inostranstvo, kao i da dostavi potpunu dokumentaciju Ministarstvu, uključujući i dokaz o plaćenim porezima i doprinosima, veoma usporava delovanje poslodavca i praktično rezultira u nemogućnosti da delatnost u inostranstvu obavlja ne samo brzo nego i u primerenom roku. Postupak pred Ministarstvom traje u proseku 60 dana. Bez dokaza da je Ministarstvo obavешteno i da je potvrdilo da su se stekli uslovi, nije moguće u skladu sa propisima RS dobiti zdravstveno osiguranje od strane Fonda za zdravstveno osiguranje RS koje bi bilo važeće u inostranstvu.

Zakon o radu

Budući da osim izmene u Članu 116. Zakona o radu nije bio promena u pogledu pitanja koja su ranije od strane Saveta utvrđena kao problematična, ostajemo pri komentarima datim u prethodnim izdanjima Bele knjige, i ovde ponavljamo samo najproblematičnija pitanja:

- Pitanja u vezi sa zapošljavanjem stranaca: obavezan je radni odnos na određeno vreme u trajanju do jedne godine, što u praksi može biti neodgovarajuće; postupak pribavljanja poslovnih viza i boravišne dozvole je preterano komplikovan i neefikasan, čak i prema novom Zakonu o strancima; svaki prenos novčanih sredstava u inostranstvo od strane stranca podrazumeva prikupljanje velikog broja dokumenata i dokaza koje treba podneti banci;
- Prema važećem zakonu i OKU, obračun zarade je komplikovaniji nego pre, a evidencija o zaradi treba da bude potpisana od strane zaposlenog što u praksi može da bude veoma tehnički komplikovano;
- Naknada zarade za vreme odsustvovanja sa rada u vreme bolovanja, na dan državnog praznika, za vreme godišnjeg odmora, plaćenog odsustva itd. se obračunava u visini prosečne zarade u prethodna tri meseca (Članovi 114 i 115). U slučaju visokih jednokratnih isplata (kao što su godišnji bonusi), naknada zarade može biti znatno viša od same zarade koja bi pripala zaposlenom da ne odsustvuje. Dodatno, ovo rezultira u nemogućnosti poslodavaca da planiraju svoj budžet.
- Načelno, papirologija koja se odnosi na zaposlenje i podaci koje treba da čuva svaki poslodavac je preobimna.

- Zaposleni kojem je radni odnos prestao zbog nezadovoljavajućih rezultata rada i/ili nedostatka znanja/sposobnosti ima pravo na otkazni rok u trajanju od 1 do 3 meseca, u zavisnosti od ukupnih godina staža osiguranja. OKU dodatno otežava ovaj način prestanka propisivanjem obaveznog formiranja komisije koja će da utvrdi navodni nedostatak znanja i sposobnosti i rezultata rada;
- Poslodavac je obavezan da rešenje o korišćenju godišnjeg odmora dostavi najmanje 15 dana pre početka godišnjeg odmora, što je najčešće nemoguće u praksi;
- Nije moguće da zaposlena na porodiljskom odsustvu počne da radi sa nepunim radnim vremenom za vreme porodiljskog odsustva i da prima beneficije u vezi sa porodiljskim odsustvom u srazmernom iznosu;
- Iznos plaćanja regionalnim privrednim komorama koje se obračunava na bruto zaradu je različit širom Srbije, što komplikuje uspostavljanje jedinstvenog sistema za obračun u kompanijama koje zapošljavaju lica širom Srbije;
- Pojedine kategorije zaposlenih ne mogu biti otpuštene od strane poslodavca kao tehnološki višak čak i ako pri stanju na otkaz (trudnica, žena na porodiljskom, na odsustvu radi nege deteta ili odsustvu radi posebne nege deteta, predstavnici sindikata);
- Službeni put u zemlji nije definisan zakonom;
- Zakon dozvoljava poslodavcu da ponudi zaposlenom aneks na ugovor o radu samo u slučajevima navedenim u Članu 171 koji ne obuhvataju sve slučajeve u praksi kada je potrebno zaključiti aneks.

PREPORUKE SAVETA

S obzirom da se propisi navedeni u prethodnom tekstu smatraju naročito važnim za privlačenje i održavanje stranih ulaganja, Savet daje nekoliko predloga kako da se unapredi situacija.

OKU

Prošireno dejstvo OKU treba da bude stavljeno van snage iz razloga koji su prethodno navedeni. Ukoliko se ovo ne desi, ovde se nalaze preporuke, pri čemu one ni pod kojim uslovima ne znače da se poslodavci – članovi Saveta slažu sa OKU.

- Sistem koeficijenata za određivanje osnovne zarade treba da se izostavi iz OKU kao prevaziđen i nepraktičan;
- Predložimo brisanje člana 55 OKU, koji predviđa obavezu poslodavca da obaveštava sindikat o određenim poslovnim pitanjima, s obzirom da se ta pitanja odnose na poslovne operacije društva, i širok spektar pitanja predstavlja poslovnu tajnu i ni na koji način nisu u vezi sa statusom zaposlenih;
- Ne bi trebalo da postoje ograničenja u vezi sa isplatom i dužinom trajanja minimalne zarade. U suprotnom, poslodavci bi bili primorani da odu u stečaj;
- Treba pojasniti odredbu o otpremnini u slučaju tehnološkog viška i pojednostaviti kriterijume za određivanje radnika koji predstavljaju tehnološki višak;
- U slučaju nedostatka znanja i sposobnosti zaposlenog ne bi trebalo da postoji obaveza da se oformi komisija već bi poslodavac trebalo da bude u mogućnosti da utvrdi razlog za otkaz na neki drugi odgovarajući način;
- Poslodavac bi trebalo da ima pravo (a ne obavezu) da obezbedi sredstva za prevenciju radne invalidnosti i rekreativni odmor zaposlenih u bilo kom iznosu koji je za njega odgovarajući ili da se o ovome dogovori sa sindikatom bez uspostavljanja obaveznog minimuma, a taj fond bi trebalo da bude kod konkretnog poslodavca;

- Van slučajeva obaveznih prema Zakonu o radu, poslodavci bi trebalo da imaju slobodnu mogućnost da obezbede zaposlenima plaćeno odsustvo i povećanje dana godišnjeg odmora u slučajevima i u trajanju koje je dogovoreno sa sindikatom, odnosnim zaposlenim ili po sopstvenoj diskreciji;
- Pošto ne postoji obaveza da se zapošljava posredstvom NSZ, poslodavac bi trebalo da ima pravo da oglasi slobodno radno mesto, ali ne bi trebalo da ima takvu obavezu;
- Obaveza iz OKU da se zaposleni osiguraju u slučaju smrti, povreda na radu i smanjenja ili gubitka radne sposobnosti trebalo bi da bude koordinirana sa istom obavezom koju predviđa Zakon o bezbednosti i zdravlju na radu.

Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba sa invaliditetom

- Ovaj zakon bi trebalo da se terminološki uskladi sa posebnim zakonima iz ove oblasti.;
- Procena radnih sposobnosti i izdavanje rešenja o procenjenoj radnoj sposobnosti trebalo bi da se vrše od strane istog organa radi skraćivanja procedure. Predložili bismo dodeljivanje vršenja ove procedure drugom nadležnom organu, a ne PIO, s obzirom na značajan obim posla koji PIO već obavlja;
- Verujemo da bi efikasniji način za postizanje većeg stepena zaposlenosti osoba sa invaliditetom bio stimulisanje poslodavaca da zapošljavaju ove osobe putem određenih podsticajnih mera (npr. nižih stopa poreza na prihode i socijalnih doprinosa, finansijskih sredstava obezbeđenih od strane države itd.) pre nego kažnjavanje poslodavaca zbog neusaglašavanja. Dodatno, postoje poslovne aktivnosti za čije obavljanje je praktično nemoguće zaposliti osobu sa invaliditetom (građevinske aktivnosti i sl.).

Zakon o strancima

- Vlada bi trebalo da usvoji podzakonske akte koji su potrebni za primenu ovog zakona što je pre moguće, da bi se omogućilo da zakon postane operativan. Trebalo bi povećati praktičnu primenljivost zakona i obezbediti da se on u praksi primenjuje u potpunosti. U slučaju da nije došlo do promene adrese, ne bi trebalo da bude obavezno da se pribavlja novi „beli karton“ prilikom produženja boravišne dozvole.

Zakon o zaštiti građana Savezne Republike Jugoslavije na radu u inostranstvu

- Ovaj zakon bi trebalo da bude modernizovan, usaglašen sa terminologijom Zakona o radu i drugim relevantnim propisima i prilagođen novim poslovnim uslovima. S obzirom da su otvorene nove mogućnosti za lokalne kompanije da obavljaju niz poslova u inostranstvu preko svojih zaposlenih, trebalo bi da se obezbedi brza pokretljivost zaposlenih, uz smanjenje administrativnih prepreka i nepotrebno dugih procedura. Alternativa je da se ukine ovaj zakon i da se Zakonom o radu regulišu najvažnije stvari u vezi sa zaštitom srpskih radnika na radu u inostranstvu.

Iznajmljivanje radne snage

- Koncept iznajmljivanja radne snage trebalo bi da bude regulisan posebnim propisom koji bi uredio sva važna pitanja u vezi sa ovim (odnos poslodavca i pojedinca, poslodavca i korisnika usluga, zaposlenog i korisnika usluga, bezbednost i zdravlje na radu itd.).

Zakon o radu

- Verujemo da je neophodno dodano smanjenje troškova radne snage da bi se povećala stopa zaposlenosti i smanjio takozvani „rad na crno“. Ovo može da se postigne ili kroz dalje umanjene stope poreza na prihode i iznos prihoda koji je izuzet od oporezivanja, ili smanjenjem socijalnih doprinosa;
- Izmene u oblasti zapošljavanja stranih državljana moraju doprineti pozitivnoj klimi za strane investicije, tako što bi vremensko ograničenje privremene radne dozvole trebalo da bude produženo na 3 godine, postupak dobijanja poslovne vize i privremene boravišne dozvole trebalo bi da bude daleko manje komplikovan i vremenski zahtevan i postupak za prenos novčanih sredstava u inostranstvo od strane zaposlenih stranaca trebalo bi da bude pojednostavljen;
- Predlažemo da naknada zarade za vreme odsustva usled bolovanja, državnih praznika, godišnjeg odmora, plaćenog odsustva bude dugovana u iznosu osnovne zarade uvećane po osnovu minulog rada;
- Papirologija koja se odnosi na zaposlenje trebalo bi da bude pojednostavljena uvođenjem elektronske dostave dokumenata i elektronskim bazama podataka i primenom pravila elektronskog potpisa. S tim u vezi, stav 5 Člana 122. zakona trebalo bi izbrisati;
- U slučaju nedostatka znanja i sposobnosti zaposlenog, ne bi trebalo da postoji obaveza da se oformi komisija već bi poslodavac trebalo da bude u mogućnosti da utvrdi razlog za otkaz na neki drugi odgovarajući način. Otkazni rok ne bi trebalo da bude duži od 15 dana;
- Trebalo bi da se izmeni zakon tako da se smanji rok za izdavanje rešenja o godišnjem odmoru na 5 dana pre dana početka godišnjeg odmora, ili čak i manje u specifičnim situacijama. U dinamičnim radnim sredinama, koje se brzo menjaju, kao što su strane kompanije, godišnji odmor se često dogovara u kratkom roku posle obaveštenja, naročito u slučaju menadžmenta;
- Radnopravni propisi bi trebalo da predvide mogućnost da zaposleni na porodiljskom odsustvu počne da radi sa nepunim radnim vremenom za vreme porodiljskog odsustva i da prima beneficije u vezi sa porodiljskim odsustvom u srazmernom iznosu;
- Plaćanja regionalnim privrednim komorama treba da budu ujednačena širom Srbije;
- Zaposleni koji su zaštićeni od otkaza po osnovu tehnološkog viška trebalo bi da imaju pravo da daju saglasnost na takav način otkaza, u kom slučaju bi imali pravo na beneficije za slučaj nezaposlenosti;
- Službeni put u zemlji bi trebalo da bude definisan kao bilo koji put van mesta rada koji je učinjen na zahtev poslodavca i u svrhu izvršenja određenog posla. Međutim, takav put se neće smatrati službenim putem ukoliko je priroda posla zaposlenog takva da obuhvata česta putovanja van mesta rada (npr. profesionalni vozači, regionalni prodavci itd);
- Trebalo bi predvideti da van slučajeva predviđenih u Članu 171, aneks ugovora o radu može takođe biti zaključen i u drugim slučajevima, na osnovu sporazuma poslodavca i zaposlenog.

LJUDSKI KAPITAL

STANJE

Tržište rada u Srbiji pokazuje isti trend kao i ostatak ekonomije – trend smanjenja. Mnoge kompanije su se odlučile da smanje broj zaposlenih kako bi redukovale svoje troškove. Vlada pokušava da balansira između rastućeg budžetskog deficita i potreba privrede za uvođenjem novih poreskih olakšica kako bi se usporio proces smanjenja broja zaposlenih. Ipak, broj nezaposlenih se povećao za više od 2%.

U takvim okolnostima, za razliku od prethodnih godina, ali samo zbog smanjenje potražnje na tržištu rada, bilo je lakše doći do visoko kvalifikovane radne snage, naročito do tek svršenih studenata.

U vremenu ekonomske krize, ljudski kapital postaje sve važniji. Iako je potražnja na tržištu rada smanjena, i samim tim ima manje mogućnosti za pronalaženje zaposlenja, profesionalci iz ljudskih resursa se više nego ikad fokusiraju na održavanje najsposobnijih zaposlenih u kompanijama, pošto su oni ključni za prevazilaženje kriznog perioda. Zbog toga se uspešne kompanije trude još više da odbrane svoje najsposobnije ljude, te je stoga na tržištu rada i dalje veoma teško pronaći kandidate koji su potpuno spremni da preuzmu strateški važne pozicije.

Mentalni sklop mladih ljudi u Srbiji, koji tek stupaju na tržište rada, se vremenom menja. Oni su sve više zainteresovani upravo za one kompanije koje im nude sticanje najsavremenijih znanja i treninge, koje nisu mogli da imaju za vreme redovnog školovanja. Takođe, mobilnost mladih ljudi se polako ali sigurno povećava. Postoji mnogo uspešnih kompanija sa veoma razvijenom poslovnom praksom i van Beograda, i mladi ljudi su sve više spremni da se presele kako bi radili za njih. Takođe, i dalje je prisutan rizik od „odliva mozgova“, pošto veliki broj mladih stručnjaka i dalje želi da živi i radi u inostranstvu.

Vidljive su određene promene u obrazovnom sistemu. Većina univerziteta je svesna da se nalaze na veoma konkurentnom tržištu. Oni su počeli da se menjaju, kako bi se na tom tržištu pozicionirali bolje od konkurencije. U Srbiji je počeo

la primena Bolonjskog procesa, koji će sigurno dovesti do poboljšanja u obrazovnom sistemu. Međutim, i dalje nema mnogo fakulteta koji su u stanju da svojim studentima pruže znanja upotrebljiva u praksi, zbog čega su kompanije prinuđene da ulažu značajna sredstva u edukaciju i treninge tek zaposlenih mladih diplomaca.

POBOLJŠANJA

Vlada Srbije je u vreme krize preduzela određene proaktivne mere. Kada je reč o ljudskom kapitalu, Ministarstvo ekonomije i regionalnog razvoja je pokrenulo inicijativu kojom se finansira zapošljavanje 10.000 mladih pripravnika, što je bilo veoma dobro prihvaćeno od obe strane – poslovne zajednice i mladih diplomaca.

Ministarstvo omladine i sporta je završilo Nacionalnu strategiju za mlade, koju je usvojila Vlada Srbije. Glavni cilj Strategije je aktivizam mladih i njihovo učešće u svim društvenim procesima. Fond za mlade talente je odobrio više od 2.200 školarina; broj aktivnih Kancelarija za mlade se povećao sa 5 na 88; više od 43.000 mladih ljudi je bilo angažovano na različitim aktivnostima, projektima, treninzima za preduzetnike itd. Glavni cilj svih tih napora je povećanje mogućnosti mladih ljudi za pronalaženje posla kako bi se motivisali da ostanu u Srbiji.

Implementacija Bolonjskog procesa je ocenjena sa 3,8, čime se Srbija nalazi na 24. mestu od 46 država koje su implementirale Bolonjsku deklaraciju.

Uprava za bezbednosti i zdravlje na radu, koja se nalazi u okviru Ministarstva rada i socijalne politike, nastavila je sa naporima na promovisanju bezbednog i zdravog radnog okruženja, kroz organizovanje različitih aktivnosti, kampanja, seminara, treninga, sastanaka itd. U 2009. godini je nastavljen rad na transponovanju i implementaciji evropskih standarda iz oblasti bezbednosti i zdravlja na radu.

PREOSTALI PROBLEMI

Ministar rada i socijalne politike je svojom odlukom proširio važenje Opšteg kolektivnog ugovora na sve poslodavce u Republici Srbiji. To proširenje dejstva ima dve glavne implikacije. Prvo, vrednosti koje su promovisane u OKU su

prevaziđene, mnogi delovi Opšteg kolektivnog ugovora se uopšte ne odnose na prava zaposlenih, i oni su i pored toga nametnuti svim preduzećima u Srbiji. Drugo, OKU stvara dodatni finansijski teret svim poslodavcima u Srbiji, što u vreme krize može biti kontraproduktivno, može dovesti ili do smanjenja zarada ili broja zaposlenih u onim kompanijama koje nisu u stanju da izdvoje dodatna sredstva za troškove radne snage. Ovo proširenje važnosti je prihvaćeno prilično negativno od strane poslovne zajednice, ne samo u Srbiji već i u inostranstvu, zato što se na taj način umanjuje predvidivost pravnog okvira, što može delovati obeshrabrujuće za potencijalne investitore.

Crno i sivo tržište rada se u Srbiji povećalo u toku 2009. godine. Pošto postoji određen broj preduzeća koja ne ispunjavaju svoje obaveze prema državi, Vlada povremeno najavljuje nove poreze na zarade sa ciljem pokrivanja budžetskog deficita. Ova mera bi pogodila upravo one zaposlene čija preduzeća redovno izmiruju svoje obaveze i prema njima i prema državi. Umesto da njima nameće dodatne obaveze, bilo bi efikasnije da se povećaju aktivnosti Inspekcije rada na terenu, čime bi se umanjilo crno i sivo tržište rada.

Razvoj ljudskog kapitala je jedan od najvažnijih zadataka, koji ima veoma veliki uticaj na napredak zemlje, i njemu bi zbog toga trebalo da budu posvećene sve zainteresovane strane. U današnje vreme, kvalitet i struktura radne snage na nekom tržištu mogu biti presudni na odluku neke kompanije da investira u toj državi.

Obrazovni sistem još treba da se unapredi i bolje poveže sa poslovnom zajednicom. Na taj način bi se smanjio jaz između obrazovanja i potreba poslodavaca, a imidž Srbije kao poželjne investicione lokacije bi bio poboljšán.

Potrebno je istaći i negativne demografske trendove. Stanovništvo u Srbiji sve više stari, ove godine je Srbija rangirana kao 6. među zemljama sa najstarijim stanovništvom u svetu. Takođe, stanovništvo se sve više grupiše u severnim delovima zemlje. Vlada je prepoznala ove trendove, ali situacija se nije poboljšala. Ovakvo stanje će dodatno uticati na smanjenje šansi određenih delova Srbije da privuku nove strane investicije.

PREPORUKE SAVETA

- Potrebno je sprovesti detaljnu reviziju Zakona o radu, kako bi se izbalansirali najvažniji interesi zaposlenih, poslodavaca i države, čime bi se u sektor radnog prava unelo više stabilnosti i predvidivosti. Ova revizija može biti sprovedena samo kroz socijalni dijalog svih zainteresovanih strana, kao i kroz postizanje konsenzusa o najvažnijim pitanjima;
- Vlada Srbije treba da prekine prošireno dejstvo OKU za sve sve poslodavce koji nisu članovi Unije poslodavaca Srbije;
- Trebalo bi nastaviti sa merama koje stimulišu otvaranje novih radnih mera;
- Obrazovni sistem treba dalje unapređivati. Zato je suštinski važno uspostaviti redovan kontakt između Saveta i Vlade, ministarstava obrazovanja i omladine i sporta, kao i sa univerzitetima. Savet i poslovna zajednica u Srbiji su spremni da pruže podršku i stave na raspolaganje svoju stručnost;
- Nastaviti sa zajedničkim proaktivnim angažovanjem Saveta i Ministarstva dijaspore, kako bi se visoko-obrazovani ljudi motivisali da se vrate u Srbiju.

PRAVNI OKVIR

Ovo izdanje Bele knjige za 2009. godinu objavljuje se u svetlu velikog broja zakona koje je usvojila Narodna skupština Republike Srbije u odnosu na prethodno izdanje iz septembra 2008. godine. Osim budžetskih zakona, koji u izvesnom smislu reflektuju globalnu ekonomsku krizu, zakonodavna aktivnost je uglavnom bila usmerena na implementaciju odredaba Privremenog Sporazuma sa Evropskom unijom i harmonizaciju sa zakonima i standardima EU. Većina ovih zakona je od velikog značaja za strane investitore, poput Zakona o spoljnotrgovinskom poslovanju, Zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma, Zakona o zaštiti konkurencije i mnogih drugih koji uređuju oblast zaštite životne sredine. Štaviše, u cilju daljeg usaglašavanja nacionalnog zakonodavstva sa standardima EU, Vlada Republike Srbije je u 2009. godini pripremila nacрте i podnela predloge zakona (kao npr. zakoni kojima se uređuje zaštita intelektualne svojine, zaštita potrošača i trgovina). Imajući u vidu navedeno, potencijalni investitori mogu da budu ohrabreni izgledima Srbije za eventualno članstvo u EU, te bi stoga ubrzano usvajanje *Acquis Communautaire* moglo da predstavlja transparentnije okruženje za sve učesnike na tržištu. Pored toga, činjenica da se i Srbija pridružila zemljama u kojima se sprovodi ili je već završen proces giljotine

propisa jeste dobar signal ka unapređenju poslovnog ambijenta i poslovanja stranih investitora. Ipak, u sledećoj godini ostaje da se vidi kakvi će biti rezultati giljotine propisa.

Međutim, uprkos značajnom napretku u 2009. godini, neophodno je da se uspostave efikasni mehanizmi za sprovođenje novih zakona. Ovo podrazumeva ne samo usvajanje mnogobrojnih podzakonskih akata od strane nadležnih organa, već i efikasnu administraciju i timski rad svih zainteresovanih strana. Zbog toga se još uvek ne može proceniti kakva će poboljšanja pomenuti novi zakoni doneti u stvarnosti.

S druge strane, zakonski okvir Srbije još uvek nije jasan i predvidljiv, jer je potrebno da se usvoje i međusobno usklade mnogi propisi. Nadalje, još uvek nedostaju mnogi važni zakoni, a naročito podzakonski akti potrebni radi sprovođenja postojećih zakona. U praksi problemi ostaju isti. Javna administracija i pravosuđe nisu dovoljno efikasni i transparentni, što često dovodi do neujednačene primene zakona i dugotrajnih postupaka. Zato su unapređivanje u smislu jačanja kapaciteta institucija i dalja specijalizacija javne administracije i pravosuđa od suštinske važnosti.

AGENCIJA ZA PRIVREDNE REGISTRE

STANJE

Agencija za privredne registre osnovana je Zakonom o Agenciji za privredne registre kako bi sprovela odredbe Zakona o registraciji privrednih subjekata i novog Zakona o privrednim društvima, kao i Zakona o finansijskom lizingu i Zakona o zalozima na pokretnim stvarima koje se upisuju u registar.

Svi ovi zakoni doneti su kako bi se otpočela reforma koja bi omogućila stranim investitorima veoma brzo otpočinjanje obavljanja delatnosti u Republici Srbiji. Od samog početka bilo je jasno da se radi samo o delu reforme, pošto je otpočinjanje obavljanja delatnosti vezano i za mnoge druge sudske i administrativne organe od kojih zavisi početak rada privrednog subjekta.

Osnovna delatnost ove Agencije je da registruje podatke u poverenim registrima, da ih formira kao centralizovane, elektronske i javne baze podataka, i da nad njima vrši nadzor. Radi smanjenja sive ekonomije i korupcije, svi podaci registrovani kod Agencije su na sajtu Agencije javno dostupni besplatno. Agencija za privredne registre je primer uspešne reforme, i to po registrima:

Registar privrednih društava

Od početka rada 1. januara 2005. godine, Agencija je uspela da prevede iz sudskog registra sva aktivna i neaktivna postojeca privredna društva (73.000 aktivnih i 160.000 neaktivnih), a da u isto vreme ne napravi nikakav zastoj u osnivanju novih, brisanju, kao ni u radu na promenama kod postojećih društava. Sve vrste registracija, osnivanje, promene i davanje izvoda i potvrda iz registra uvek su se kretale u okviru zakonskog roka od najpre 10, pa zatim 5 dana, da bi se danas gotovo sve registracije obavljale za 1–3 dana. Danas ima 108.686 aktivnih privrednih društava.

Registar preduzetnika

Od početka rada 1. januara 2006. godine, Agencija je uspela da prevede iz registra 164 opštinskih administrativnih organa, koji su ih do tada vodili, 165.000 aktivnih preduzetnika. U trenutku otpočinjanja rada ovog registra, zakonski rok za osnivanje je bio samo pet dana. Danas se osnivanje preduzetnika odvija uglavnom za jedan, a najviše za četiri dana. Za strane investitore preduzetnici su zanimljivi samo za poslovanje, ali ne i za ulaganje, o čemu će kasnije biti više reči.

Podregistar finansijskih izveštaja

Na veoma jednostavan način, u okviru podataka o samim privrednim subjektima, Agencija vodi i segment registrovanih podataka koji se odnose na finansijske izveštaje. Agencija poseduje podatke o stanju poslovanja u 2005, 2006. i 2007. godini za sva privredna društva i za one preduzetnike za koje Zakon o računovodstvu i reviziji to zahteva. U maju 2009. godine takođe su objavljeni podaci za 2008. godinu.

Registar finansijskog lizinga

Finansijski lizing je od samog početka, 1. januara 2005. godine, veoma uspešan registar svih ugovora o lizingu koji su zaključeni ne samo od početka rada Registra, već i godinu dana pre njegovog formiranja. Osim što pruža pravnu sigurnost, on daje i odlične statističke podatke o tome iz kojih zemalja najviše potiče roba koja se kupuje na lizing, kao i o strukturi lizinga, koja pokazuje da se iz godine u godinu sve više iz inostranstva pribavljaju mašine za proizvodnju, a sve manje luksuzna i potrošna roba. Trenutno ima 62.108 registrovanih ugovora o finansijskom lizingu.

Registar založnog prava na pokretnim stvarima koje se upisuju u registar

Ovaj Registar funkcioniše od avgusta 2005. godine. On je u potpunosti prihvatio novinu koju omogućavaju elektronski registri da se ručna zaloga više ne ostvaruje predajom stvari, već upisom u javno dostupni registar. Na ovaj način omogućen je visok nivo sigurnosti poveriocima, uglavnom bankama i drugim finansijskim institucijama. Kao i kod drugih registara, dostupni su svi podaci, uključujući informacije o poveriocu, dužniku, vlasniku stvari, visini duga, dužini trajanja zaloge, kao i redosledu založnih poverilaca. Upisuje se i zakonska i privatna zaloga. Trenutno je upisan 49.251 ugovor o zalozima.

POBOLJŠANJA

Prema procenama međunarodnih agencija, Agencija za privredne registre ostala je jedini deo administrativnog sistema otpočinjanja delatnosti koji je podvrgnut reformi, a u kome je reforma uspešno okončana. Agencija takođe ulaže napore da podstakne reforme u drugim državnim institucijama.

Tokom 2007. godine izrađena je mnogo bolja internet prezentacija pogodnija za korisnike, a deo prezentacije je dostupan i na engleskom jeziku.

Agencija je u maju 2009. godine registrovala prvo društvo po skraćenoj proceduri, po tzv. jednošalterskom sistemu, po kome se što više aktivnosti neophodnih za započinjanje poslovanja pokreće u Agenciji. Ovo obuhvata aktivnosti kao što su: dobijanje poreskog identifikacionog broja i prijavljivanje za penzijsko i socijalno osiguranje. Umesto obilaženja četiri različita državna organa radi registracije, podnosilac sve dokumente za registraciju podnosi Agenciji za privredne registre, koja potom obavlja registraciju podnosioca molbe kod Poreske uprave, Republičkog fonda za penzijsko i invalidsko osiguranje i Republičkog zavoda za zdravstveno osiguranje. Time je postupak registracije olakšan i skraćen za najmanje 3–4 dana.

Agencija takođe, u skladu sa mogućnostima, učestvuje u aktivnostima izmene zakonodavstva koje se na nju neposredno ili posredno odnosi. Agencija prati sve nepravilnosti sa kojima se susreće kroz svoju delatnost i pokušava da ih ispravi. Agencija trenutno učestvuje u sveobuhvatnoj zakonskoj reformi u Srbiji koja bi za posledicu trebalo da ima ukidanje svih nepotrebnih propisa.

PREOSTALI PROBLEMI

Osnovni preostali problem je u tome što nedostaje suštinska dobra volja okoštalog administrativnog sistema da se odredne nepotrebne papirologije, obrazaca u kojima se popunjavaju uvek isti podaci, brojnih potpisa i beskrajnog pečatiranja. Naročito veliki problem je odbijanje svih administrativnih organa da izbace svoje komplikovane, nepouzdate i uvek različite brojeve i da prihvate samo jedan identifikacioni broj privrednog subjekta – a to po našem mišljenju treba da bude matični broj koji generiše Zavod za statistiku, i koji ima najmanji, gotovo slučajni procenat pogreške. Agencija za privredne registre je prihvatila ovaj broj kao svoj registracioni broj, i time izbacila bar jedan broj privrednog subjekta iz sistema.

Dalji problem je u tome što banke, odnosno Narodna banka Srbije, previše rigidno tumače Zakon o sprečavanju pranja novca. Ovaj zahtev, kao nigde u svetu i bez zakonskog osnova, znatno otežava da strani investitor otvori račun u banci, a od skoro i privremeni račun za uplatu osnivačkog kapitala, jer podrazumeva da se dokaže sled osnivačevih osnivača, sve dok se ne dođe do fizičkog lica na kraju lanca.

I najzad, smatramo da je najveći problem u tome što u Srbiji, kao ostatak socijalističkog načina privređivanja i postojanja društvene svojine, i dalje postoji oblik organizovanja privrednog subjekta koji se naziva preduzetnik – ali ne kao pravno lice, već fizičko koje samostalno obavlja delatnost, a koje se registruje i dobija neke atribute pravnog lica. Ovo zbunjuje strane investitore jer je sva imovina tog entiteta zapravo lična imovina preduzetnika, bez obzira da li služi za obavljanje privredne delatnosti.

PREPORUKE SAVETA

- Učešće Agencije u zakonodavnoj aktivnosti potpunog ukidanja Zakona o preduzetnicima;
- Učešće Agencije u regulisanju statusa preduzetnika, kao i u uvođenju mikro privrednih društava, koja sada nisu predviđena zakonom;
- Podsticanje boljeg povezivanja Agencije radi formiranja jednošalterskog sistema, omogućavanjem Agenciji da u postupku registracije prihvati čak i zahtev za otvaranjem bankovnog računa.

ZAKON O PRIVREDNIM DRUŠTVIMA

STANJE

Važeći Zakon o privrednim društvima je donet 2004. godine. Usklađivanja sa starim zakonom su završena 2005. godine, sa izuzetkom odredaba koje se tiču privrednih društava u društvenoj svojini, koja ulaze u proces privatizacije. Zakon od tada nije menjan. Zakon o privrednim društvima se primenjuje kao opšti propis na registraciju i upravljanje privrednim društvima, dok se posebni zakoni primenjuju kada su u pitanju bankarstvo, osiguranje, finansijski lizing i kotacija na berzi. U navedenim oblastima, Zakon o privrednim društvima se primenjuje samo kao dopunski ili na onim mestima gde se posebni zakoni pozivaju na njega.

Postoji potreba da se važeći Zakon o privrednim društvima prilagodi drugim propisima i razvoju tržišta u zemlji. Naime, sukob odredaba Zakona o privrednim društvima i Zakona o hartijama od vrednosti pretili da uspori razvoj privrednih društava i tržišta u Srbiji. Vlada je 2008. godine oformila radnu grupu sa ciljem da izvrši izmenu Zakona o privrednim društvima u skladu sa najboljom međunarodnom i praksom EU i da prilagodi odredbe ovog Zakona odredbama drugih zakona, kao što su Zakon o hartijama od vrednosti i Zakon o stranim ulaganjima.

Zakon o privrednim društvima definiše četiri oblika u kojima jedno privredno društvo može biti organizovano. To su:

- Ortačko društvo;
- Komanditno društvo;
- Društvo sa ograničenom odgovornošću; ili
- Akcionarsko društvo.

Zakon ne predviđa minimalni iznos osnivačkog kapitala za ortačko društvo i komanditno društvo. Ortaci/osnivači nose potpunu materijalnu odgovornost za obaveze društva. Komanditna društva gotovo da ne postoje u praksi, dok su ortačka društva nešto učestalija. Zakon predviđa potrebu postojanja najmanje dva osnivača kada su u pitanju ovi oblici organizovanja. Prema Zakonu o privrednim društvima, osnivači i vlasnici ovih privrednih društava mogu biti i pravna lica. Kao posledica njegovih karakteristika, na osnovu lakoće funkcionisanja, kao i na osnovu činjenice da je potreban relativno mali osnovni kapital za osnivanje (500 EUR), društvo s ograničenom odgovornošću je ubedljivo najzastupljeniji oblik organizovanja u Srbiji.

Zakon predviđa minimum od jednog, a maksimum od pedeset lica, koja mogu biti članovi. U slučaju da postoji više od pedeset članova društva s ograničenom odgovornošću, društvo bi moralo da promeni svoju pravnu formu iz društva sa ograničenom odgovornošću u akcionarsko društvo. Što se odgovornosti tiče, društvo s ograničenom odgovornošću snosi odgovornost prema svojim poveriocima samo svojom imovinom, a ne i imovinom svojih vlasnika. Jedini izuzetak postoji u slučaju kada vlasnici zloupotrebe društvo za nezakonite ili prevarne ciljeve („probijanje zida pravnog subjektiviteta preduzeća“).

Akcionarska društva mogu biti osnovana kao zatvorena (osnovni kapital mora biti barem 10.000 EUR) ili otvorena (za koja je neophodan značajno viši osnovni kapital, 25.000 EUR). Zatvorena akcionarska društva su definisana kao društva čije se akcije izdaju samo njegovim osnivačima, ili ograničenom broju drugih lica u skladu sa zakonom. Otvorena akcionarska društva su definisana kao društva za čiji je upis i uplatu akcija obavezan javni poziv, bilo u trenutku osnivanja ili u bilo kom trenutku nakon osnivanja. Osnivači akcionarskog društva mogu biti kako domaća tako i strana lica.

Stranim licima je dozvoljeno da otvaraju predstavništva u Srbiji. Predstavništva se registruju pri Agenciji za privredne registre. Ona nemaju pravni subjektivitet i ne mogu obavljati privredne aktivnosti unutar Srbije, ali mogu da se koriste za marketinške i svrhe pružanja pomoći društvu koje predstavljaju, prilikom zaključivanja poslova u Srbiji. S druge strane, strana pravna lica takođe mogu osnivati ogranke, kojima je dozvoljeno poslovanje unutar Srbije.

POBOLJŠANJA

Kao što je već navedeno, rad na izmenama i dopunama Zakona o privrednim društvima koji je u toku predstavlja stvarni napredak koji je ostvaren od prethodnog izdanja Bele knjige. Tokom godina njegove primene, brojni praktičari i akademici su uočili da Zakon sadrži određene rupe u zakonu i nedoslednosti, pa je stoga Vlada Srbije pokrenula rad na njegovom poboljšanju.

PREOSTALI PROBLEMI

- U slučaju sporova, Zakon o privrednim društvima predviđa isključivu nadležnost trgovinskog suda sedišta privrednog

društva, što nije u skladu sa Zakonom o stranim ulaganjima koji predviđa mogućnost da se spor nastao na osnovu stranih ulaganja rešava pred srpskim sudovima ili pred stranom ili srpskom arbitražom;

- Zakon o privrednim društvima reguliše pitanje otvorenih i zatvorenih akcionarskih društava, i poziva se na postupke u Zakonu o tržištu hartija od vrednosti, koji ne postoje. Zbog toga sva društva moraju da budu otvorena akcionarska društva, dok postupak zatvaranja nije regulisan. Zakon o privrednim društvima ne definiše postupak za pretvaranje otvorenog akcionarskog društva u zatvoreno akcionarsko društvo;
- Akcije zatvorenog akcionarskog društva nemaju status hartija od vrednosti prema Zakonu o hartijama od vrednosti, iako podležu upisu na računu hartija od vrednosti koji se vodi u Centralnom registru hartija od vrednosti. Nepostojanje pravila koja se odnose na akcije zatvorenog akcionarskog društva dovelo je do nastanka diskrecionog prava Centralnog registra hartija od vrednosti i nedoslednosti u praksi kada je reč o trgovanju ovim akcijama, kao i uspostavljanju zaloge i mehanizama za izvršenje zaloge na istim. U praksi, Komisija za hartije od vrednosti zloupotrebljava ovu rupu u zakonu i koristi je da potkrepi svoje stanovište o nemogućnosti pretvaranja društva koja se javno kotiraju u zatvorena društva;
- Odredbe o pravnim posledicama umanjenja vrednosti osnivačkog kapitala je nemoguće primeniti. Ove odredbe predviđaju pokretanje likvidacije u slučaju kada vrednost

osnivačkog kapitala ne dostiže neophodni minimalni iznos u roku od 6 meseci. Istovremeno, odredbe Zakona o privrednim društvima o likvidaciji ne predviđaju postupak likvidacije u slučaju smanjenja vrednosti osnivačkog kapitala;

- Postojeće odredbe Zakona o privrednim društvima o postupku prinudnog otkupa akcija omogućavaju svakom licu koje otkupi 95% akcija otvorenog akcionarskog društva da kupi preostale akcije. Međutim, ovo pravo se može sprovesti samo ukoliko se prag od 95% dostigne javnom ponudom, pa stoga pravnom licu koje je dostiglo ovaj prag na neki drugi način, a ne javnom ponudom za preuzimanje (npr. putem povećanja kapitala ili kupovinom na berzi), nije dozvoljeno da pokrene postupak za prinudni otkup akcija;
- Zakon o privrednim društvima sadrži nekoliko odredbi koje se tiču otvorenih akcionarskih društava koje treba izmeniti, budući da bezrazložno zahtevaju upućivanje na Zakon o hartijama od vrednosti i na proces odlučivanja od strane Komisije za hartije od vrednosti u pitanjima koja u osnovi predstavljaju problematiku privrednog prava;
- Brojne promene su neophodne kako bi se Zakon o privrednim društvima uskladio sa principima modernog upravljanja privrednim društvima. Zbog različitih struktura i funkcija nadzornog odbora, revizorskog odbora i funkcije unutrašnjeg nadzora poslovanja u praksi modernog upravljanja privrednim društvima, zakon treba da pravi jasnu razliku među tim organima.

PREPORUKE SAVETA

- Neophodno je da se odredbe o isključivoj nadležnosti u slučaju rešavanja sporova usklade sa Zakonom o stranim ulaganjima;
- Koncept zatvorenog akcionarskog društva bi trebalo ili dalje razvijati utvrđivanjem jasnih pravila koja se primenjuju na ovu formu društva, uključujući i opšte pravilo primenljivosti odredaba koje se odnose na društvo sa ograničenom odgovornošću, zbog nepostojanja posebnih odredbi o zatvorenom akcionarskom društvu, ili treba napustiti koncept takozvanih zatvorenih i otvorenih akcionarskih društava;
- Neophodno je uskladiti odredbe o održavanju vrednosti osnivačkog kapitala sa odredbama o likvidaciji privrednih društava;

- Odredbe o prinudnom otkupu akcija treba izmeniti, tako da se prinudni otkup akcija može sprovesti kada se postigne određeni prag i ne bi trebalo da zavisi od uspešnosti javne ponude o preuzimanju koja ima za cilj dostizanje praga od 95% ukupnih akcija. Nikakvo vremensko ograničenje za sprovođenje ovog prava ne treba da postoji;
- Za potrebe usklađivanja Zakona o hartijama o vrednosti i Zakona o privrednim društvima, treba izvršiti sledeće promene:
 - što se tiče kotiranih i nekotiranih društava, ova materija bi trebalo da bude detaljno obuhvaćena Zakonom o tržištu hartija od vrednosti i drugih finansijskih instrumenata;
 - što se tiče uvođenja berzanskog i vanberzanskog trgovanja, treba praviti razliku između berzanskog tržišta i vanberzanskog tržišta;
 - Komisiju za hartije od vrednosti treba ukloniti iz bespotrebnog procesa davanja odobrenja za povećanje kapitala kada akcionari već donesu odluku o ulaganju radi obezbeđenja dodatnog kapitala.
- Kada je reč o upravljanju privrednim društvom, Zakon treba izmeniti na sledeći način:
 - koncept nadzornog odbora, na način na koji je sada uređen, treba izmeniti i dopuniti tako da postoji samo jedan odbor koji biraju akcionari, i koji se može zvati ili „nadzorni odbor“ ili „upravni odbor“, a koji je odgovoran za nadzor nad upravljanjem i poslovanjem društva;
 - Zakon treba da ostavi mogućnost da postojanje revizorskog odbora ne bude obavezno u najvećem broju društava, ali bi trebalo da bude obavezno u kotiranim društvima, kada bi trebalo da ga čine nezavisni članovi odbora čije se funkcije uglavnom odnose na kontrolu funkcije interne revizije, eksternog procesa revizije i finansijskog izveštavanja;
 - Zakon o privrednim društvima treba da zahteva uvođenje funkcije interne revizije u svim kotiranim društvima. Funkciju interne revizije treba da čine stalno zaposleni, a rukovodilac interne revizije treba da je odgovoran odboru, bilo direktno ili preko revizorskog odbora.

TRENDOVI NA TRŽIŠTU HARTIJA OD VREDNOSTI

STANJE

Od dana kada je javnosti predstavljeno poslednje izdanje Bele knjige (Bela knjiga 2008), u Srbiji nije bilo značajnijih promena u vezi sa regulisanjem hartija od vrednosti. Trend opadanja trgovine hartijama od vrednosti na srpskom tržištu u prvoj polovini 2009. je generalno posledica svetske finansijske krize, ali je i spori proces reforme tržišta hartija od vrednosti dodatno uticao na ovakav trend.

Naime, Predlog Zakona o izmenama i dopunama Zakona o tržištu hartija od vrednosti i drugih finansijskih instrumenata je i dalje u skupštinskoj proceduri, dok izgleda da je Nacrt Zakona o sekjuritizaciji potraživanja potpuno zaboravljen. Jedina aktivnost Narodne skupštine u vezi sa regulisanjem tržišta hartija od vrednosti koja je vredna pominjanja je usvajanje Zakona o izmenama i dopunama Zakona o investicionim fondovima u julu 2009. godine.

Generalni je zaključak da su Srbiji potrebne značajne promene propisa o tržištu hartija od vrednosti kako bi se privukli strani investitori. Ovakve promene naročito treba da omogućе jasan pravni osnov za najavljene inicijalne javne ponude akcija.

Kako su Nacrt Zakona o izmenama i dopunama Zakona o tržištu hartija od vrednosti i drugih finansijskih instrumenata i Nacrt Zakona o sekjuritizaciji potraživanja bili predmet ove analize Saveta u prethodnom izdanju Bele knjige, na ovom mestu ćemo još jednom predstaviti glavne probleme koje ističu članovi Saveta u vezi sa ova dva dokumenta. Dalje, tekst sadrži i našu analizu nedavno usvojenih promena Zakona o investicionim fondovima.

S druge strane, a u vezi sa ponudom za preuzimanje, mišljenja Ministarstva finansija od 2. februara i 22. maja 2009. godine i mišljenja Komisije za hartije od vrednosti od 14. jula i 7. avgusta 2009. godine donose značajne promene u vezi sa tumačenjem propisa o ponudi za preuzimanje.

U Mišljenju od 2. februara 2009. godine Ministarstvo finansija, nakon zajedničke sednice sa predstavnicima Komisije za hartije od vrednosti, došlo je do sledećih zaključaka:

- da se u slučaju uloga u društvo sa ograničenom od-

govornošću, koji se sastoji od akcija domaćeg akcionarskog društva koje čine više od 25% ukupnog broja akcija, društvo sa ograničenom odgovornošću smatra sticaocem akcija i stoga je obavezno da objavi ponudu za preuzimanje akcija;

- da u slučaju raspolaganja udelom u društvu sa ograničenom odgovornošću koje poseduje akcije domaćeg akcionarskog društva, sticalac takvog udela koji time postaje posredni držalac akcija domaćeg akcionarskog društva, obavezan je da objavi ponudu za preuzimanje preostalih akcija domaćeg akcionarskog društva ukoliko takvim sticanjem dostigne prag propisan Članom 6. Zakona o preuzimanju akcionarskih društava.

Svojim Mišljenjem od 14. jula 2009. godine, Komisija za hartije od vrednosti je dalje razvila stavove iz gorepisanog mišljenja Ministarstva finansija. Naime, sticalac udela u društvu sa ograničenom odgovornošću koji neposredno ili posredno (preko zavisnih društava) poseduje akcije domaćeg akcionarskog društva, ima obavezu da objavi ponudu za preuzimanje preostalih akcija i akcionarskog društva koje direktno poseduje i njegovog zavisnog društva koje je domaće akcionarsko društvo. Sve ovo bi važiло u slučaju da sticalac takvim sticanjem posredno pređe prag propisan Članom 6. Zakona o preuzimanju akcionarskih društava. Ovo se odnosi na društvo sa ograničenom odgovornošću, bilo da je ono domaće ili strano.

U Mišljenju od 22. maja 2009. godine, Ministarstvo finansija je predstavilo okvire i objašnjenja u vezi sa primenom odredaba Zakona o preuzimanju akcionarskih društava koje se odnose na trenutak nastajanja obaveze za objavljivanje ponude za preuzimanje. U skladu sa pomenutim Mišljenjem, ova obaveza nastaje u trenutku u kojem je zaključen ugovor koji predstavlja pravni osnov za sticanje više od 25% akcija akcionarskog društva (ili kao što može biti slučaj u kombinaciji sa ranije stečenim akcijama), čak iako je važnost ugovora vezana za ispunjenje prethodnog uslova, poput odobrenja koncentracije od strane Komisije za zaštitu konkurencije.

Dalje, mišljenje Komisije za hartije od vrednosti od 7. avgusta 2009. godine uvodi novine u vezi sa cenom akcija iz ponude za preuzimanje u slučajevima kada ta obaveza nastaje nakon sticanja društva sa ograničenom odgovornošću koje

posедује akcija domaćeg akcionarskog društva. Komisija za hartije od vrednosti zauzela je stav da u slučaju sticanja društva sa ograničenom odgovornošću samo radi sticanja akcija ciljanog otvorenog akcionarskog društva, cena sticanja udela u društvu sa ograničenom odgovornošću treba da se uzme kao relevantna za određivanje cene u ponudi za preuzimanje. Ukoliko to nije slučaj, cena treba da bude određena u skladu sa pravilima iz Zakona o preuzimanju akcionarskih društava.

POBOLJŠANJA

Kao što je gore pomenuto, u julu 2009. godine Narodna skupština Republike Srbije usvojila je Zakon o izmenama i dopunama Zakona o investicionim fondovima. Zakon unosi nekoliko pozitivnih promena, koje prema objašnjenju predlagača predstavljaju odgovor na izazove svetske krize i postojeće probleme u poslovanju investicionih fondova. Rezultate ovih promena tek treba videti.

Kao prvu važnu novinu Zakon uvodi mogućnost za društvo za upravljanje da neposredno ili preko povezanih lica stiče investicione jedinice, odnosno akcije investicionog fonda kojim upravlja, i to najviše do 20% neto vrednosti imovine fonda. Izmene takođe omogućavaju društvu za upravljanje da poseduje (direktno ili indirektno) učešće u kapitalu privatnog investicionog fonda kojim upravlja.

Zakon dalje uvodi mogućnost ulaganja imovine investicionog fonda (uz ograničenje od 20%) u investicione jedinice otvorenog investicionog fonda.

Važnu novinu predstavlja i odredba prema kojoj se imovina investicionih fondova može ulagati u inostranstvu u skladu sa propisima koji uređuju devizno poslovanje

Prema Zakonu, društva za upravljanje su sada obavezna da angažuju najmanje jednog portfolio menadžera (zaposlenog na neodređeno vreme) umesto ranije obaveze angažovanja najmanje jednog portfolio menadžera za svaki fond kojim društvo upravlja. Zakon jasno razdvaja odgovornosti uprave društva za upravljanje, koja definiše investicionu politiku i ciljeve investicionog fonda, i portfolio menadžera, koji sprovodi navedenu politiku tj. ciljeve.

Prema izmenjenom Članu 32, ograničenja ulaganja mogu biti prekoračena u prvih šest meseci od osnivanja investicionog fonda.

Zakon takođe uvodi mogućnost da lica koja nisu banke i brokersko-dilerska društva pružaju usluge prodaje kao posrednici u skladu sa aktom koji treba da bude usvojen od strane Komisije za hartije od vrednosti. Očekujemo da će odgovarajući akt biti usvojen uskoro.

Umesto prethodno propisanih 10%, izmenjeni Zakon omogućava članu otvorenog investicionog fonda da stekne do 20% neto vrednosti imovine otvorenog investicionog fonda.

Najzad, Zakon omogućava društvu za upravljanje da (u svoje ime, a za račun otvorenog fonda) vrši zaduživanje sa rokom otplate do 360 dana (umesto ranije propisanih 90) zaključenjem ugovora o kreditu i repo ugovora sa drugim investicionim fondovima ili bankama (sa ograničenjem do 20% neto vrednosti imovine fonda).

PREOSTALI PROBLEMI

Glavni problemi koji su preostali u vezi sa regulisanjem tržišta hartija od vrednosti, od kojih je većina već predstavljena u izdanju Bela knjiga 2008, su:

- Predlog Zakona o izmenama i dopunama Zakona o tržištu hartija od vrednosti i drugih finansijskih instrumenata je i dalje u skupštinskoj proceduri;
- Predlog Zakona o izmenama i dopunama Zakona o tržištu hartija od vrednosti i drugih finansijskih instrumenata ne rešava određene probleme, od kojih su glavni:
 - pravila o preliminarnom obaveštenju nisu dovoljno jasna;
 - konačna prodaja, odnosno upisivanje i plaćanje hartija od vrednosti i dalje mora da bude bazirana na fiksnoj ceni koja je određena u prospektu odobrenom od strane Komisije za hartije od vrednosti; u isto vreme, pravila o ceni novoizdatih akcija koja su propisana Zakonom o privrednim društvima ostaju primenljiva, dakle postoji kolizija između dva zakona u vezi sa ovim pitanjem, ili okvir cene koji će biti uključen

u preliminarno obaveštenje može da bude utvrđen samo u okviru ograničenja postavljenih Zakonom o privrednim društvima.

- nedostaju podzakonski akti koji su potrebni za ostvarivanje inicijalne javne ponude;
- Nacrt Zakona o sekjuritizaciji potraživanja nije u skupštinskoj proceduri;
- Opisana mišljenja Ministarstva finansija i Komisije za hartije od vrednosti i njima uvedena tumačenja Zakona o preuzimanju akcionarskih društava će značajno uticati na dosada ustanovljenu praksu u Srbiji. Delom, ova tumačenja se mogu posmatrati kao kontradiktorna osnovnim principima srpskog ugovornog prava i Zakona o tržištu hartija od vrednosti i drugih finansijskih instrumenata u vezi sa odredbama koje se odnose na trenutak sticanja akcija.

PREPORUKE SAVETA

- Izvršiti harmonizaciju svih propisa o hartijama od vrednosti sa standardima EU i drugim međunarodnim standardima, kako bi se povećalo poverenje stranih investitora. U tom smislu što pre treba doneti novi Zakon o tržištu hartija od vrednosti i Zakon o preuzimanju akcionarskih društava;
- Izmene i dopune Zakona o tržištu hartija od vrednosti i drugih finansijskih instrumenata treba što pre usvojiti;
- Izmene i dopune Zakona o tržištu hartija od vrednosti i drugih finansijskih instrumenata treba da uključe širu mogućnost za *book-building*;
- Nakon usvajanja u Narodnoj skupštini Izmene i dopuna Zakona o tržištu hartija od vrednosti i drugih finansijskih instrumenata, dodatna razrada i razjašnjenje instrumenata koji su uvedeni pomenutim izmenama moraju biti sadržana u podzakonskim aktima koje Komisija za hartije od vrednosti i Beogradska berza tek treba da usvoje;
- Neophodno je doneti propise koji regulišu osnivanje i rad kreditnih rejting agencija, kao i njihov nadzor;
- Pravila o određivanju naknade za izdavanje akcija ne treba da budu sadržana u Zakonu o privrednim društvima, ili pak moraju da se predvide izuzeci u vezi sa inicijalnom ponudom;
- Zakon o sekjuritizaciji potraživanja treba da bude uključen u skupštinsku proceduru što je pre moguće.
- Komisija za hartije od vrednosti bi trebalo u najskorije vreme da usvoji potrebna podzakonska akta u skladu sa izmenjenim Zakonom o investicionim fondovima (odnosno u rokovima predviđenim Zakonom).
- Kontradiktornosti koje proizilaze iz mišljenja Ministarstva finansija i Komisije za hartije od vrednosti u vezi sa ponudom za preuzimanje treba dalje razjasniti kako bi se obezbedio čvrst i stabilan pravni okvir koji će omogućiti strukturiranje budućih transakcija na srpskom tržištu.

ZAKON O ZAŠTITI KONKURENCIJE

STANJE

Pregled

Narodna skupština Republike Srbije je usvojila novi Zakon o konkurenciji u julu 2009. godine. Ovaj Zakon će se primenjivati od 1. novembra 2009. godine. Slično Zakonu o zaštiti konkurencije iz 2005. godine, ovaj Zakon predstavlja osnovni pravni okvir za oblast konkurencije u Srbiji.

Generalno, instrumenti za sprovođenje zakona srpske Komisije za zaštitu Konkurencije (u daljem tekstu: Komisija), su prošireni, sa uvođenjem u srpskom zakonodavstvu o konkurenciji ovlašćenja Komisije da izriče novčane kazne kao i da sprovedi „fully fledged dawn raids“ (nenajavljeni uviđaj). Što se tiče odobrenja za koncentraciju, revidirani su pragovi za obavezu notifikacije i postupak je poboljšan. Iz perspektive materijalnog prava, novi Zakon o konkurenciji u osnovi ne donosi veće izmene.

Nova pravila postupka u slučaju ispitivanja povrede Zakona o zaštiti konkurencije

Jedna od glavnih novina je da postupci za ispitivanje povrede Zakona o konkurenciji mogu biti pokrenuti jedino po službenoj dužnosti, kada Komisija osnovano pretpostavi postojanje povrede. Tako, odluka o pokretanju postupka će biti u isključivom ovlašćenju Predsednika Komisije. Treća lica neće više biti ovlašćena da zvanično zahtevaju pokretanje postupka i neće se smatrati strankama u postupku, kao što je to bio slučaj po prethodnom Zakonu. Novi zakon po prvi put ustanovljava oslobađanje kažnjavanja („leniency program“), prilikom čega pravila transparentnosti treba da garantuju imunitet od, ili smanjenje novčanih kazni za „cinkaroša“ („whistleblowers“) u slučajevima kartela. Međutim, odgovarajuće smernice za oslobađanje od obaveze iz mere zaštite konkurencije, Vlada Srbije tek treba da usvoji.

Počev od dana 1. novembra 2009. godine, Komisija će dobiti ovlašćenja da sprovodi uviđaj na licu mesta, u prostorijama, vozilima, na zemljištu i na drugim mestima na kojima se preduzeća ili treća lica bave svojim poslovima, bez potrebe prethodnog dobijanja sudske odluke. Nenajavljen uviđaj će se sprovođiti u slučaju da postoji rizik od uklanjanja ili izmene dokaza. Pored toga, ukoliko se neko preduzeće neopravdano suprotstavlja ulasku Komisije, biće moguć prinudni ulazak uz

pomoć policije i bez sudske naloge. Prilikom sprovođenja uviđaja, Komisija ima pravo da zapečati prostorije i knjige ili zapisnike, da postavlja pitanja, itd.

Po prvi put u srpskom zakonodavstvu, predviđena je novim Zakonom o konkurenciji privilegovana komunikacija između stranaka i njihovih pravnih savetnika. Međutim, nije jasno da li se to odnosi samo na advokate (spoljne savetnike) ili i na pravnike u preduzeću. Tzv. „Statements of Objection“, kojima Komisija obaveštava strane o preliminarno utvrđenim činjenicama, kako bi obezbedila da strane imaju pravo na uredan postupak, takođe je novina.

Najvažnija izmena je nadležnost Komisije da direktno izrekne novčane kazne preduzećima nakon donošenja odluke o postojanju povrede. U skladu sa zakonodavstvom iz 2005. godine, kršenje Zakona o konkurenciji predstavljalo je prekršaj, u kom slučaju je Komisija bila ovlašćena samo da podnese zahtev za pokretanje prekršajnog postupka pred nadležnim sudom. Štaviše, ovlašćenje da se izreknu određene nove mere procesnog penala u postupku dato je Komisiji. Što se tiče mera u cilju ispravljanja povrede konkurencije, pored mera „ponašanja“, koje se mogu izreći u skladu sa zakonom iz 2005. godine, Komisija će imati pravo da naloži dekoncentraciju i druge strukturalne mere.

Koncentracija

Novi Zakon o konkurenciji značajno podiže prag za prihod koji je odlučujući za obavezu prijave koncentracije u Srbiji. Umesto sadašnjeg praga od ukupnog godišnjeg prihoda od 50 miliona evra u svetu ili 10 miliona evra ukupnog prihoda u Srbiji, kada su preduzeća koja učestvuju u koncentraciji registrovana u Srbiji, biće uvedeni novi pragovi za prihod (uvek u pogledu prihoda ostvarenog u prethodnoj obračunskoj godini):

- Ukupan prihod na svetskom nivou svih učesnika prelazi 100 miliona evra od ukupnog prihoda na svetskom nivou, a prihod u Srbiji bar jednog od učesnika prelazi 10 miliona evra, ili
- Ukupan prihod u Srbiji najmanje dva učesnika prelazi 20 miliona evra, pod pretpostavkom da najmanje dva učesnika imaju prihod u Srbiji koji prelazi 1 milion evra u istom periodu.

Rok za prijavu koncentracije produžen je sa 7 na 15 dana. Po-

nuda za preuzimanje se može sprovesti pre dobijanja odobrenja, pod uslovom da su ispunjeni konkretni uslovi. Smatra se da je koncentracija odobrena ako, u roku od 30 dana nakon podnošenja zahteva, Komisija niti odobri koncentraciju niti izričito odluči da počne postupak ispitivanja. Pored toga, u skladu sa novim Zakonom o konkurenciji, u slučajevima problematičnih koncentracija, stranke će imati pravo da predlože obaveze mere zaštite konkurencije. Konačno, ako se koncentracija sprovede pre dobijanja odobrenja ili ako se prekrše naložene mere zaštite, Komisija će imati eksplicitno pravo da naloži dekoncentraciju.

Druge relevantne izmene

Iz perspektive materijalnog prava, novi Zakon o konkurenciji ne donosi veće izmene (npr. u pogledu restriktivnih ugovora i zloupotrebe dominantnog položaja). Međutim, on uvodi pravilo *de minimis* prilikom procene restriktivnih ugovora i novu definiciju dominantnosti i kolektivne dominantnosti. Novi Zakon o konkurenciji sadrži specijalne odredbe koje se odnose na naknadu štete u slučajevima kada neko fizičko lice pretrpi štetu zbog povrede Zakona o konkurenciji, i shodno tome, u određenoj meri, uvodi „private enforcement“ u Srbiji.

POBOLJŠANJA

Generalno, usvajanjem novih pravila o konkurenciji, Srbija je učinila značajne napore da svoja pravila o konkurenciji uskladi sa zakonodavstvom Evropske unije. Šira nadležnost Komisije, u kombinaciji sa podignutim pragom obaveze prijave koncentracije treba da donese više efikasnosti u zaštiti konkurencije.

PREOSTALI PROBLEMI

Komisija nema dobro iskustvo u komplikovanijim slučajevima. Na osnovu javnog saznanja, kad god je odluka Komisije osporavana pred Vrhovnim sudom Srbije, Sud je odlučivao da prihvati zahteve tužioca i poništi odluku Komisije.

Iskreno govoreći, osnovi za poništenje su uglavnom bili formalne prirode. Međutim, pošto novi zakon poverava mnogo novih ovlašćenja Komisiji, učesnici na tržištu mogu biti suočeni sa potpuno novom erom neizvesnosti. Očigledno, Komisija će moći da kažnjava učesnike na tržištu direktno (do 10% ukupnog prihoda), naplaćuje novčane kazne po pravilima brzog postupka naplate poreza i da dovede društva u stečaj, sve na osnovu potencijalno manjkavih odluka (na osnovu prethodnog iskustva sa Vrhovnim sudom).

Konačno, mnogo potrebna pravna sigurnost u oblasti restriktivnih ugovora neće biti ostvarena bez propisa o kolektivnom izuzeću i drugih relevantnih interpretativnih smernica.

PREPORUKE SAVETA

- Prilikom primene svojih novih ovlašćenja, Komisija treba da uzme u obzir odredbe Ustava, naročito one koje se odnose na zaštitu prava privatnosti i prava na odbranu;
- Momentalno usvajanje propisa o kolektivnom izuzeću je prerogativ za obezbeđenje usaglašenosti sa propisima Evropske unije – određene industrije (naročito automobilska) su pogođene nedostatkom automatskog izuzeća za njihove ugovore o distribuciji;
- Blagovremeno usvajanje odgovarajućih smernica o oslobađanju od obaveze iz mere zaštite konkurencije mora obezbediti veću efikasnost prilikom utvrđivanja Komisije o postojanju kartela;
- Komisija treba da primeni evropske smernice prilikom procene pitanja konkurencije kako bi izbegla nekonzistentnost u njihovoj primeni;

- Komisija treba da obezbedi da njena praksa bude konzistentna za sva preduzeća, kako bi se ispravila trenutna situacija koja ostavlja veliku pravnu neizvesnost za preduzeća;
- Propisom o tarifama Komisije treba da se smanje tarife na jedan razuman nivo koji je odgovarajući za uporedno zakonodavstvo (Hrvatska, Slovenija, Bosna i Hercegovina, Crna Gora, itd.).

ZAKON O KONTROLI DRŽAVNE POMOĆI

STANJE

U julu 2009. godine, Narodna skupština donela je prvi zakonski akt koji reguliše državnu pomoć, a koji će početi da se primenjuje od 1. januara 2010. godine. Zakon proizilazi iz odredaba Članova 85. i 86. Sporazuma o osnivanju Evropskih zajednica (Rimski sporazum). Ukratko, njegov cilj je da obezbedi primenu pravila konkurencije na državnu pomoć odobrenu učesnicima na tržištu, sa ciljem da se spreči narušavanje konkurencije.

POBOLJŠANJA

Usvajanje zakona je samo po sebi pozitivan napredak. Naime, jedan od preduslova za nastavak procesa evropskih integracija je uspostavljanje slobodnog tržišta, sposobnog da podnese pritisak konkurencije koji će početi sa liberalizacijom trgovine sa državama članicama EU. Državne subvencije i ostali oblici državne pomoći, sada će se suočiti sa nadzorom od strane državnog organa kako bi se obezbedila jednaka pravila za sve među korisnicima državne pomoći i njihovim konkurentima. Novi zakon je osmišljen ne bi li se stalo na put praksi koja je postala običaj u Srbiji u prethodnih 60 godina –

pomaganje insolventnim privrednim društvima da prežive, ne uzimajući u obzir koliko su ona efikasna i održiva.

PREOSTALI PROBLEMI

- Imenovanje, što je pre moguće, članova nove Komisije za kontrolu državne pomoći;
- Razvoj razumne prakse od strane nove Komisije za kontrolu državne pomoći u skladu sa standardima Evropske unije i ustaljenom praksom Evropske komisije;
- Zbog uvođenja novog državnog organa, može da bude neophodno da se uredi mogući sukobi nadležnosti između Komisije za zaštitu konkurencije i nove Komisije za kontrolu državne pomoći u vezi sa sprovođenjem opštih pravila konkurencije;
- Usvajanje, što je to pre moguće, potrebnih podzakonskih propisa od strane Vlade Srbije kako bi Komisija za kontrolu državne pomoći otpočela efikasno sprovođenje zakona;
- Izmena zakona kako bi se osigurao status Komisije za kontrolu državne pomoći kao nezavisne agencije, a ne kao vladinog tela, osnovanog i finansiranog direktno od strane Vlade Srbije. Stoga, bila bi obezbeđeno da buduće delovanje Komisije za kontrolu državne pomoći ne bude pod senkom nedostatka samostalnosti u odlučivanju.

PREPORUKE SAVETA

- Osnivanje organa za kontrolu državne pomoći sa punim kapacitetom i nadležnošću, kako bi se omogućilo dosledno i nepristrasno sprovođenje zakona;

- Što efikasnija i brža harmonizacija sa standardima Evropske unije i propisima na polju kontrole državne pomoći, posebno u pogledu nezavisnosti Komisije za kontrolu državne pomoći i potencijalnih sukoba nadležnosti sa Komisijom za zaštitu konkurencije;
- Uspostavljanje neprekidne komunikacije sa Evropskom komisijom kako bi se što bolje usvojila i sprovela ustaljena praksa Evropske komisije na polju kontrole državne pomoći;
- Organizacija obuka i edukacionih seminara za članove i tehničko osoblje Komisije za kontrolu državne pomoći koje će držati Evropska komisija.

ZAKON O ZAŠTITI POTROŠAČA

STANJE

Razvoj zaštite potrošača u Srbiji je u početnom stadijumu, i u zakonodavnom i u institucionalnom smislu.

Oblast zaštite potrošača regulisana je Zakonom o zaštiti potrošača iz 2005. godine, kao osnovnim zakonom, kao i drugim posebnim zakonima kao što su Zakon o obligacionim odnosima, Zakon o zaštiti konkurencije, Zakon o reklamiranju, Zakon o cenama, Zakon o opštoj bezbednosti proizvoda, Zakon o genetski modifikovanim organizmima, Zakon o radiodifuziji, Zakon o bankama, itd. Pravni okvir u oblasti zaštite potrošača nije u potpunosti razvijen i usklađen sa zakonodavstvom EU. Uopšteno, zakon nije precizan, nije ispravno struktuiran, nije orijentisan ka potrošačima i ne predstavlja funkcionalan pravni okvir. Njegove odredbe su nedovoljne i više deklarativne nego primenjive.

Što se tiče primene Zakona o zaštiti potrošača i drugih povezanih zakona, kao i osnivanja institucija, zaštita potrošača je i dalje slaba.

Potrošač se definiše kao fizičko lice, privredno društvo, drugo pravno lice i preduzetnik, kada kupuje proizvode ili pribavlja usluge za sopstvene potrebe. Uključivanje pravnih lica razlikuje se od odredaba Uputstava EU i prakse Evropskog suda pravde, prema kojima je potrošač samo fizičko lice i pravna lica čiji su osnivači fizička lica. Pored potrošača i prodavca, ne definiše druge pravne koncepte u smislu ovog Zakona.

Zaštita života, zdravlja i bezbednosti potrošača pokrivena je samo u osnovnoj meri, i to ukratko. Bezbednost proizvoda i ambalaže je samo delimično u skladu sa pravilima EU i Zakonom o ambalaži. Odredbe koje nedostaju su one koje propisuju da ambalaža ne sme da utiče na kvalitet i bezbednost proizvoda, da ambalaža ne sme da stvara zabunu potrošača u vezi sa veličinom i težinom proizvoda, da je prodavac obavezan, na zahtev potrošača, da sačuva ambalažu, da se kese za pakovanje na kojima stoji logo prodavca ili proizvođača ne naplaćuju.

Navedeni zakon sadrži sporne odredbe o dozvoljenoj trgovini genetski modifikovanim proizvodima, zabranjenoj odredbama Zakona o genetski modifikovanim organizmima koji je donet 2009. godine. Potrebno je dalje usklađivanje sa Uput-

stvom EU 90/219/EEC i Zakonom o genetski modifikovanim organizmima.

Osnovni principi u vezi sa cenama i garancijama su u skladu sa Uputstvima EU 98/7/EC i 1999/44/EC. Potrebno je dodatno usklađivanje. Finansijske usluge na daljinu i zaštita potrošača s tim u vezi nisu regulisani Zakonom. Kupovina na daljinu je samo delimično usklađena sa Uputstvom o ugovorima o kojima se pregovara izvan poslovnih prostorija 85/577/EEC i Direktivom kojom se reguliše ugovaranje na daljinu EU 97/7/EC. Odredbe kojima se regulišu potrošački krediti su samo delimično usklađeni sa Uputstvom EU 91/7/EC. Osnovni koncept, raskid ugovora, izuzeci, informisanje potrošača, objavljivanje odobravanja kredita, izmirivanje pre isteka roka, promene kod davaoca kredita i zakonsko pravo zaloge nisu regulisani Zakonom.

Posebni oblici zaštite potrošača u vezi sa uslugama su delimično usklađeni sa Uputstvima EU. Navedeni zakon ne predviđa obaveznu primenu odredbi Zakona o zaštiti potrošača. Javne usluge definisane su samo uopšteno. Obaveza nadležnih organa da osigura uslove za tržišnu konkurenciju između pružalaca javnih usluga kao i uključivanje predstavnika udruženja potrošača u nadležne organe zadužene za reklamaciju pružalaca javnih usluga nije predviđeno. Odredbe u vezi sa standardnim ugovorima nisu u potpunosti usklađene sa pravilima EU. Zakon reguliše samo tumačenje nejasnih odredbi standardnih ugovora i zabranu izdavanja garancija koje dovode u zabludu. Ne reguliše nepoštene ugovorne obaveze i odredbe ugovora, okolnosti kod kojih je potrebno utvrditi zabranu primene, pravo na pokretanje postupka za zaštitu, izuzetke od primene, nepoštene poslovne prakse, radnje i izostavljanja koja dovode u zabludu, procedure poslovnih praksi koje dovode u zabludu, agresivne poslovne prakse, uznemiravanje, primenu sile i nedozvoljenog uticaja. Odredbe o oglašavanju su delimično usklađene sa Uputstvom EU 84/450/EEC. Komparativno oglašavanje nije regulisano.

Pravila o dokazivanju štete nisu usklađena sa Uputstvom EU 85/374/EEC u vezi sa snošenjem odgovornosti za proizvode. Postoji ozbiljna greška kod spajanja odredbi o naknadi štete. Odredbe u vezi sa odgovornošću prodavca ne obuhvataju operatera sredstava za komuniciranje na daljinu, kao i odredbe u vezi sa obavezom prodavca da, na zahtev, dostavi do-

kaze u prilog svojoj poslovnoj praksi i odredbe koje regulišu slobodnu procenu okolnosti na kojima se slučaj zasniva od strane nadležnih organa.

Nedostaje definicija nadležnosti arbitražnih organa. Mehanizmi pravnih lekova potrošača u okviru vanskudskog rešavanja sporova nisu pomenuti. Koncept organizacije potrošača nije precizno definisan, kao ni kriterijumi za registraciju takve organizacije. Postoje nejasnoće u smislu jedinstvenog reprezentativnog udruženja. Sporna je zabrana finansiranja organizacije potrošača od strane institucija EU.

POBOLJŠANJA

Donošenje povezanih zakona usklađenih sa Uputstvima EU, koji delimično regulišu zaštitu potrošača, čime se obezbeđuje bolja zaštita dok se ne donese novi Zakon o zaštiti potrošača.

PREOSTALI PROBLEMI

U uslovima tranzicije, liberalizacije uvoza, neusklađenosti domaćih propisa koji regulišu kvalitet proizvoda sa standardima EU i slabe kupovne moći građana, tržište je preplavljeno proizvodima lošeg kvaliteta koji predstavljaju rizik po zdravlje i bezbednost potrošača. U uslovima tržišne konkurencije, uvođenja novih tehnologija i načina prodaje, uključujući i prodaju na daljinu, osnovi za zaštitu konkurencije još uvek nisu stvoreni. U slučaju standardnih ugovora, formulisanih unapred, bez bilo kakvog učešća potrošača, potrošači nisu u poziciji da procene koji od zahteva možda nije pravedan. U oblasti javnih usluga, iako je stvoren zakonski osnov, još uvek nije došlo do bitnijeg poboljšanja kod zaštite interesa potrošača.

Finansijske usluge koje se nude potrošačima (bankarske usluge, krediti, kao i usluge u vezi sa osiguranjem, penzijom, štednjom i plaćanjima) predstavljaju problem za potrošača sa aspekta informisanja i zaštite. Naročito stoga što se te usluge nude u formi standardnih ugovora sa uslovima koji su formulisani unapred, a koji su nepovoljni po potrošača (troškovi usluga, godišnja kamatna stopa, uslovi po raskidu ugovora itd.).

Informisanje potrošača se uglavnom zasniva na deljenju letaka i flajera. Ne postoje nikakvi posebni časopisi za potroša-

če, koji bi nudili objašnjenja za podatke i nezavisna komparativna istraživanja.

Vanskudska zaštita se u praksi svodi ili na administrativno ispitivanje ili na sudsko ispitivanje radi naknade štete. U praksi, sudski postupci nameću visoke troškove. Alternativna zaštita koju nudi Zakon o zaštiti potrošača jeste arbitraža, ali tu i dalje nedostaju funkcionalni mehanizmi za primenu.

Nadležni organ koji je zadužen za sistem zaštite potrošača, u okviru Ministarstva trgovine i usluga, jeste Odeljenje za zaštitu potrošača. Međutim, još nije dostiglo potreban funkcionalni i operativni nivo delovanja. Među problemima su potrebne kancelarije, oprema, stručno obrazovanje, odgovarajuća biblioteka, stručne knjige i časopisi. Nivo komuniciranja i saradnje sa drugim institucijama u zemlji i inostranstvu nije zadovoljavajući.

Inspekcijskom nadzoru nedostaje odgovarajuća koordinacija, razmena informacija i dokumenata između inspekcijskih organa i nadležnih ministarstava, između inspekcijskih i carinskih organa. Sistem komuniciranja je zastareo. Ne postoji jedinstveni sistem informisanja koji koriste sve uključene strane. Ne postoji sistem brzih opomena kojim bi se obezbedila razmena informacija, jedinstveni sistem brzih opomena u slučaju pojave opasnih proizvoda široke potrošnje. Ne postoji saradnja između raznih ministarstava, inspekcijskih organa, organa za standardizaciju, trgovinskih komora i udruženja.

Postoji veliki broj organizacija potrošača, ali usled nedostatka zajedničkog delovanja, njihov uticaj je mali, i to samo na nivou jedinica lokalne samouprave. Ovo je posledica nedostatka sredstava odvojenih za tu svrhu, na prvom mestu iz budžeta, kao i neracionalnog korišćenja postojećih sredstava. Poseban problem jeste postojanje nejasnoća u smislu identifikovanja jedinstvenog nacionalnog reprezentativnog udruženja potrošača na nivou Republike Srbije, koje bi imalo pun legitimitet da pristupi međunarodnim organizacijama i da postupa kao pregovarač u pristupanju međunarodnim namenskim sredstvima.

Ne postoje nikakvi savetodavni centri koji bi bili jezgro društvenog mehanizma za zaštitu potrošača (koji integriše i koordinira rad državnih i nezavisnih organizacija potrošača), a koji postoje u svim ostalim evropskim državama, i finansira-

nje ovakvih centara direktno zavisi od finansijske situacije u državi, rasporeda za dobijanje finansijske i stručne pomoći od međunarodnih izvora i od nivoa zainteresovanosti jedinica lokalne samouprave.

PREPORUKE SAVETA

- Hitno usklađivanje Zakona sa standardima EU i donetim propisima;
- Usvajanje novih zakonskih propisa za potrebe završavanja programa zaštite u oblastima koje do sada nisu regulisane, ili nisu dovoljno regulisane;
- Uspostavljanje sistema vansudskog rešavanja sporova;
- Dalje usklađivanje zakonskih propisa u smislu bezbednosti prehrambenih proizvoda i drugih proizvoda sa međunarodnim standardima EU koji pokrivaju odgovarajuće oblasti.

ZAKON O OPŠTOJ BEZBEDNOSTI PROIZVODA

STANJE

U kasno proleće 2009. godine, srpski zakonodavac doneo je novi Zakon o opštoj bezbednosti proizvoda. Međutim, početak njegove primene je odložen za polovinu decembra 2009. godine. Zakon po prvi put sistematski reguliše dužnosti i obaveze proizvođača i distributera u pogledu bezbednosti proizvoda. U osnovi, zakon predstavlja prihvatanje odgovarajućeg zakonodavstva i standarda Evropske unije.

POBOLJŠANJA

Donošenje zakona je samo po sebi pozitivan napredak. Njegovo usvajanje je jedan od najviše rangiranih uslova za pristupanje zemlje Evropskoj uniji. Zakon uvodi EU standarde i propise koji regulišu slobodnu trgovinu proizvodima na tržištu. Napisan je po uzoru na starije evropske zakone iz ove oblasti. Regulise buduće odnose između Srbije i Evropske unije, uvodeći, na primer, odredbe koje se odnose na RAPEX, sistem brze razmene informacija Evropske unije o svim proizvodima opasnim po zdravlje i bezbednost potrošača. Nadalje, on predviđa značajne obaveze i za proizvođače i distributere koje se odnose na bezbednost robe, pružanje informacija, nadzor od strane državnih organa, carinska

pitanja i javno objavljivanje informacija. Kršenje njegovih glavnih odredbi sankcionisano je novčanim kaznama.

Zanimljivo je da novi zakon, u skladu sa daljim evropskim integracijama, predviđa sprovođenje odluka donetih od strane Evropske komisije.

PREOSTALI PROBLEMI

Ostaje da se vidi kako će se propisi novog zakona primenjivati i sprovesti u budućnosti. Takođe, pozitivno sprovođenje zakona u mnogome zavisi od toga kojom će se brzinom odgovarajući državni organi upoznati sa novim pravnim okvirom i pratećim standardima.

Što se tiče sprovođenja, naročito je važno da se ustanovi dobra praksa, posebno u odnosu na brzo upozoravanje ugroženih potrošača, javno objavljivanje informacija i uvođenje mera i novčanih kazni za utvrđene prestupnike.

Konačno, zakon će u svom punom obimu početi da se primenjuje samo nakon potpunog pristupanja Srbije Evropskoj uniji.

PREPORUKE SAVETA

- Donošenje, što je pre moguće, podzakonskih akata neophodnih kako bi zakon u potpunosti postao funkcionalan;
- Obuka i priprema državnih izvršnih organa u saradnji sa Evropskom unijom radi primene zakona, kako bi se obezbedilo postizanje efikasnih rezultata;
- Ubrzanje procesa harmonizacije srpskih standarda sa onim u Evropskoj uniji;
- Pravovremeno izvršenje obaveza od strane Vlade Srbije u skladu sa propisanim rokovima;
- Organizovanje kampanja kako bi se povećao nivo opšte javne svesti u odnosu na prava potrošača na osnovu novog zakona.

ZAKON O ELEKTRONSKOJ TRGOVINI I ELEKTRONSKOM DOKUMENTU

STANJE

U maju 2009. godine, Narodna skupština donela je dva značajna zakonska akta koja regulišu elektronsku trgovinu: Zakon o elektronskoj trgovini i Zakon o elektronskom dokumentu. Stoga, proces regulisanja elektronske trgovine, započet u 2004. godini, usvajanjem Zakona o elektronskom potpisu, konačno je okončan. Svi pomenuti zakoni predstavljaju pionirske projekte koji postavljaju prvi pravni okvir za obavljanje elektronske trgovine ikad u Srbiji.

POBOLJŠANJA

Usvajanje ovih zakona je samo po sebi veliki napredak. Naime, ovo je prvi put da je elektronskom ugovaranju data pravna snaga u srpskom pravu. Isto važi i za sve ostale dokumente u elektronskom obliku. Ranije, svi navedeni dokumenti imali su malo ili nikakvo pravno dejstvo u Srbiji, naročito pred sudovima.

Štaviše, novi zakoni uvode neke od najboljih praksi i rešenja razvijenih od strane UNCITRAL-a i drugih značajnih pravnih institucija i jurisdikcija. Prethodno posebno važi u odnosu na pravila o ugovaranju u elektronskoj formi; slanje i primanje

ponude za zaključenje ugovora i odgovarajućeg odgovora; trenutak zaključenja ugovora; odgovornost za spam itd.

Stoga, u Srbiji je sada pravno moguća da se kupuje preko Interneta, da se potpisuju ugovori u elektronskoj formi, izdaju elektronske fakture i zaključuje većina poslovnih transakcija elektronskim putem. U tom smislu, regulisanje elektronske trgovine je u potpunosti izvršeno.

PREOSTALI PROBLEMI

Da bi elektronska trgovina zaista zaživela, od presudnog značaja je da se novousvojena pravila primenjuju i sprovedu u potpunosti. U tom pogledu, sa nestrpljenjem iščekujemo prve sudske odluke u vezi sa pravnom validnošću dokumenata u elektronskoj formi, elektronskih ugovora i svih mogućih pratećih pitanja koja proizilaze iz takvih odnosa.

S druge strane, Srbiji još uvek nedostaje potrebna infrastruktura za efikasno procesuiranje elektronske trgovine, a trgovinske marže su još uvek značajno veće u odnosu na one u regionu ili u Evropskoj uniji. Jedino putem dalje liberalizacije i napretka tržišta elektronske trgovine, može da se očekuje dalji razvoj.

PREPORUKE SAVETA

- Usvajanje, što je pre moguće, predviđenih podzakonskih propisa koji su neophodni radi potpunog sprovođenja novih zakona;
- Organizovanje temeljnih obuka za relevantne državne organe i sudstvo kako bi se osiguralo pravilno sankcionisanje;
- Organizovanje javnih kampanja, podržanih od strane Vlade, usmerenih na opštu javnu informisanost o regulativi iz elektronske trgovine i promovisanje pravne sigurnosti i poverenja javnosti;
- Potpuna liberalizaciju tržišta elektronske trgovine i promocija novih zakona u poslovnim krugovima;
- Podsticanje povećanja broja procesing centara u Srbiji.

ZAKON O SPOLJNOJ TRGOVINI

STANJE

Novi Zakon o spoljnoj trgovini Narodna skupština Srbije je usvojila u maju 2009. godine, čime je zamenjen zakon iz 2005. i stvoren osnovni zakonski okvir za spoljnu trgovinu. Usvajanje ovog zakona doprinosi daljem usaglašavanju srpskih propisa sa standardima STO i EU. Stoga, sve mere se moraju primenjivati i tumačiti u skladu sa praksom i standardima STO i EU.

Nema većih suštinskih izmena; spoljna trgovina se i dalje može ograničiti samo u skladu sa zakonom; pravna lica uživaju ista prava u spoljnoj i unutrašnjoj trgovini; uvedena je mogućnost automatskog izdavanja dozvola za uvoz, izvoz ili tranzit robe, a terminologija je prilagođena navedenim međunarodnim standardima. Iako su određena podzakonska akta za njegovu primenu već usvojena, postoji nekoliko važnih pitanja kojima treba da se pozabave nova podzakonska akta koja još nisu doneta.

Novi Zakon reguliše:

- lica u spoljnoj trgovini;
- principe spoljne trgovine;
- mere koje utiču na spoljnu trgovinu;
- spoljnu trgovinu robom;
- spoljnu trgovinu uslugama;
- mere bezbednosti;
- ostale režime i mere;
- Agenciju za strana ulaganja i promociju izvoza.

Eksplicitno se isključuje primena ovog Zakona na trgovinu oružjem, vojnom opremom i robom za dvostruku namenu.

Značajna razlika između odredbi prethodnog zakona i novog zakona leži u činjenici da novi zakon ne propisuje uslove za izdavanje, korišćenje i opoziv dozvola, niti propisuje postupak i uslove primene antidampinških i kompenzatornih mera. Većina ovih pitanja je ostavljena da bude regulisana podzakonskim aktima. Većina njih nije usvojena, a zakon ne predviđa krajnji rok za njihovo usvajanje. Imajući u vidu da će podzakonska akta doneta u skladu sa prethodnim zakonom biti primenjivana do usvajanja novih, to može prouzrokovati probleme u primeni novog zakona.

Još jedna važna razlika je odsustvo ranijeg obaveznog upisa u registar direktnih ulaganja domaćih pravnih lica u inostranstvu. Fizička lica i privredna društva iz Srbije podlegali su takvoj obavezi u slučajevima direktnih ulaganja, promene statusa društva koja utiče na ulog, datuma prestanka poslovanja društva, filijale ili predstavništva u inostranstvu. Umesto upisa u registar, domaća lica imaju obavezu samo da obaveste nadležno ministarstvo u slučaju direktnog ulaganja i promene u statusu društva koje utiče na ulog.

U skladu sa prethodnim propisom, već osnovana Agencija za strana ulaganja i promociju izvoza je dobila odgovarajući pravni okvir, pri čemu je njena nadležnost regulisana na specifičan način.

POBOLJŠANJA

Nova definicija kvantitativnih ograničenja je sigurno pozitivan korak, pošto ne predviđa zabranu uvoza ili izvoza, već jednostavno ograničava najveće ukupne količine određene robe koja se može izvesti ili uvesti u određenom vremenskom periodu.

Zakonodavac je ostavio uslove za izdavanje, korišćenje i opoziv dozvola i uslove za primenu antidampinških i kompenzatornih mera da budu regulisani podzakonskim aktima. Generalno, to se može smatrati pozitivnim pošto obezbeđuje dovoljno fleksibilnosti u pogledu kasnijih izmena i dopuna tih uslova i postupaka, pošto se kasnije, u primeni zakona i podzakonskih akata, može utvrditi da su potrebne njihove izmene i dopune. S druge strane, ostavljanje da tako osetljiva pitanja budu regulisana podzakonskim aktima može omogućiti česte izmene, a takođe nameće pitanje kvaliteta navedenih rešenja u budućim podzakonskim aktima. Kako ti propisi još uvek nisu usvojeni, u ovom trenutku nije moguće dati konačnu procenu.

Ono što je sigurno pozitivan korak je ukidanje obaveze domaćih fizičkih i pravnih lica da upisuju u registar svoja direktna ulaganja u inostranstvu kod nadležnog ministarstva.

PREOSTALI PROBLEMI

Imajući u vidu predmet i područje primene zakona i činjenicu da će najvažnije odredbe koje se odnose na spoljnu

trgovinu biti regulisane podzakonskim aktima, sam zakon ne ostavlja otvoreno ni jedno suštinsko pitanje. Stoga, pun uticaj novog Zakona na spoljnu trgovinu mora biti utvrđen nakon usvajanja odgovarajućih podzakonskih akata.

U vezi sa gore navedenim, činjenica da novi zakon ne navodi krajnji rok za donošenje podzakonskih akata predstavlja problem sa kojim nadležna ministarstva i Vlada Republike Srbije treba da se suoče što je pre moguće.

PREPORUKE SAVETA

- Nova podzakonska akta, kao što je podzakonski akt koji će regulisati uslove primene antidampinških mera, primene kompenzatornih mera, primene mera za zaštitu od prekomernog uvoza kao i podzakonski akt koji će predviđati uslove za plaćanja u robi i uslugama i uslove izvoza i uvoza bez napalate, a koji treba da se usvoje što pre je moguće, treba da budu u skladu sa pravilima STO i propisima EU i treba da regulišu sva pitanja od važnosti za pravne institute na koje se odnose, a koja nisu regulisana samim zakonom.

CARINE

STANJE

Carinski zakon („Službeni glasnik RS“ broj 73/2003, 61/2005, 85/2005, 62/2006 i 63/2006) i Zakon o Carinskoj tarifi („Službeni glasnik RS“ broj 62/2005, 61/2007 i 5/2009) predstavljaju pravni okvir za regulisanje carinskih postupaka, na bazi primene principa slobodne trgovine i efikasne carinske kontrole.

Carinski zakon

U važeći zakon inkorporirani su najvažniji instituti Carinskog zakona EU (EU Community Customs Code). Novi Carinski zakon, koji podrazumeva dodatno usklađivanje sa propisima EU i koji je delimično prilagođen novim rešenjima predviđenih novim Modernizovanim Carinskim zakonom EU, u proceduri je usvajanja u Skupštini Srbije od marta 2009. godine. Najvažnija novina predviđena ovim Zakonom je uvođenje instituta „ovlašćenog privrednog subjekta“, koji bi trebalo da predstavlja korak napred u pojednostavljenju i skraćivanju carinskih postupaka za preduzeća koja steknu taj status. Ipak, detaljne odredbe o sticanju navedenog statusa i o nivou pojednostavljenja određenih procedura tek treba da budu propisane relevantnim podzakonskim aktima nakon usvajanja Zakona.

Carinska tarifa

Razlog za donošenje Zakona o izmenama i dopunama Zakona o Carinskoj tarifi („Službeni glasnik RS“ br. 5/2009), pored značajnog snižavanja stopa carine za uvoz putničkih vozila i svih vrsta telefona, bio je da omogući „jednostranu“ primenu Prelaznog sporazuma o trgovini i trgovinskim pitanjima potpisanog sa EU. Ovaj Zakon o izmenama i dopunama Zakona o carinskoj tarifi, takođe je potvrdio princip supremacije ratifikovanih međunarodnih sporazuma o slobodnoj trgovini (SST) u odnosu na lokalnu regulativu u pogledu primene stopa carine koje su propisane ovim sporazumima i primenljive za robe poreklom iz strana ugovornica svakog SST.

U vezi sa ovom promenom, propisano je ovlašćenje za Vladu Republike Srbije da kroz donošenje uredbe uključi sve promene u stopama carine obuhvaćene odgovarajućim SST, prilikom usaglašavanja nomenklature carinske tarife sa Kombinovanom nomenklaturom EU (EU Combined Nomenclature). Shodno tome, godišnje usaglašavanje no-

menklature carinske tarife se sprovodi u skladu sa obavezama koje proizlaze iz relevantnih SST.

Poslednjom Uredbom o usklađivanju nomenklature Carinske tarife za 2009. godinu („Službeni glasnik RS“ br. 33/2009), koja se primenjuje od 7. maja 2009. godine, nacionalna carinska tarifa je usklađena sa Kombinovanom nomenklaturom EU za 2009. godinu. Ova uredba je uključila i sve stope carine primenljive za 2009. godinu na osnovu svih SST koje je Srbija ratifikovala. Na ovaj način, kompanijama je u jednom dokumentu stavljen na raspolaganje transparentan podzakonski akt koji prikazuje sve relevantne stope carina primenljive prilikom uvoza u Srbiju.

Nacionalna carinska tarifa je prethodno već usaglašena sa nomenklaturom uz Konvenciju o Harmonizovanom sistemu naziva i šifarskih oznaka robe – HS 2007, koju je Svet-ska carinska organizacija usvojila 2004. godine, a koja je počela da se primenjuje od 1. januara 2007.

POBOLJŠANJA

Poboljšanja se pre svega odnose na mogućnost primene pojednostavljenih carinskih postupaka. Počev od marta 2009. godine, Uprava carina je započela period probne primene pojednostavljenja svih carinski dozvoljenih postupanja. Do kraja jula 2009. godine, doneta su prva odobrenja za pojednostavljene uvozne postupke.

Takođe, počevši od juna 2009. godine, Uprava carina je počela da dodeljuje status „ovlašćenog izvoznika“, relevantnog za primenu izvoznih pojednostavljenih postupaka sa robom srpskog porekla, koja podleže primeni pravila o preferencijalnom poreklu.

Procenat carinskih deklaracija koje se podnose elektronskim putem je u stalnom porastu. Od ukupnog broja prihvaćenih deklaracija za sve carinske postupke, u 2008. godini je bilo 81% onih koje su podnete elektronskim putem, a 87% u prvih šest meseci 2009.

U skladu sa Nacionalnom strategijom za integrisano upravljanje granicom, koja je usvojena 2006. godine s ciljem uspostavljanja najbolje moguće koordinacija svih službi na graničnim prelazima, samo četiri državne službe su ostale

prisutne na graničnim prelazima: granična policija, carinska služba, veterinarska i fito-sanitarna inspekcija. Sastanci predstavnika graničnih službi na graničnim prelazima održavaju se redovno i uspostavljena je razmena podataka sa relevantnim ministarstvima, kao i saradnja sa relevantnim međunarodnim institucijama.

PREOSTALI PROBLEMI

Problemi u carinskom sistemu se i dalje uglavnom odnose na praktičnu primenu carinskih procedura, kao i na, u mnogo manjoj meri, rešenja koja su predviđena pozitivnim propisima. Problemi koji se odnose na carinske postupke su:

- Carinske procedure su i dalje spore i razlikuju se u praksi od jedne do druge carinske organizacione jedinice;
- Obimni administrativni zahtevi za uvoz/izvoz, naročito u odnosu na primenu SST;
- Dugotrajni postupci u vezi sa radaom inspeksijskih službi;
- Dugotrajni carinsko upravni postupci;
- Neusaglašen rad carinskih i inspeksijskih organa;

- Nedostatak tehničkih uslova na graničnim prelazima;
- Nedostatak administrativnih kapaciteta.

Pored toga, iako nije striktno vezano za carinsku regulativu, jedno od ključnih preostalih pitanja u zakonskom okviru odnosi se na primenljivost međunarodnih sertifikata u carinskim postupcima. Carinske procedure mogu biti pojednostavljene ako bi različiti sertifikati, koji se odnose na uvezenu robu i koju su izdati od strane priznatih međunarodnih institucija ili izdati u zemljama Evropske unije, mogli biti prihvaćeni za svrhe carinskih postupaka u Srbiji, u smislu da nema obaveze ponovne sertifikacije. Na primer, to bi moglo da se odnose na sertifikate o usaglašenosti električnih uređaja i aparata koji se uvoze (ateste) i sl. Drugi primer mogu biti sertifikati o zdravstvenoj i sanitarnoj ispravnosti.

Smatramo neutemeljenim pristup da su prihvatljivi samo oni tehnički sertifikati koji su izdati od strane ovlašćenih institucija Srbije. Pored toga, dobijanje domaćih sertifikata je skupo i dugotrajno, čime se nepotrebno komplikuje i produžuje trajanje carinskih postupaka.

PREPORUKE SAVETA

- Dalje usklađivanje sa propisima EU i STO pravilima;
- Usvajanje novog Carinskog zakona;
- Razvoj detaljnih procedura za odobravanje statusa „ovlašćenog privrednog subjekta“, kao i za primenu relevantnih pojednostavljenja;
- Poseban naglasak na usvajanju relevantnih podzakonskih akata, pre svega Uredbe za sprovođenje novog Carinskog zakona, kako bi bila omogućena adekvatna primena svih instituta predviđenih novim zakonom;
- Donošenje odgovarajućih podzakonskih akata, od značaja za prihvatanje sertifikata izdatih od strane priznatih međunarodnih institucija, ili onih izdatih u zemljama Evropske unije od strane srpskih organa;
- Obezbeđivanje administrativnih kapaciteta za sprovođenje novih propisa;
- Ubrzanje procesa implementacije integrisanog upravljanja granicom, s ciljem efikasnije kontrole rada svih službi i njihove saradnje sa drugim državnim organima i međunarodnim subjektima;

- Ubrzanje implementacije projekta „Jedinstvenog elektronskog prozora“;
- Dalji razvoj postupaka upravljanja rizicima i dalje smanjenje procenta selektivnog pregleda robe na osnovu procene rizika;
- Obezbediti da žalba u relevantnim carinskim postupcima odlaže izvršenje rešenja;
- Prihvatanje preporuka Saveta za izmene i dopune novog Carinskog zakona;
- Koordiniranje i poboljšanje prakse u donošenju odluka u vezi sa procesom utvrđivanja carinske vrednosti.

INTEGRISANO UPRAVLJANJE GRANICOM

STANJE

Aktivnosti uspostavljanja Integrisanog upravljanja granicom su strateški postavljene Strategijom integrisanog upravljanja granicom, koja je usvojena januara 2006. godine, a operativno određene pratećim Akcionim planom implementacije usvojenim u junu 2006. godine. Na žalost, zbog usporene zakonodavne aktivnosti i Vlade i Narodne skupštine u proteklom periodu, primena aktivnosti iz ovog Akcionog plana kasni u proseku od godinu do godinu i po dana.

Evropska komisija je podržala sprovođenje Strategije kroz tzv. twinning projekat koji se finansira iz programa KARDS 2005, a sprovodiće je partneri iz Austrije i Mađarske. Realizacija projekta počinje u septembru ove godine i očekivanja nadležnih organa je da će doći do značajnog ubrzanja sprovođenja Strategije nakon što projekat počne sa realizacijom.

POBOLJŠANJA

Ključna odrednica sprovođenja Strategije je koordinacija različitih službi na granici i važno poboljšanje u to smislu je Sporazum o saradnji u oblasti integrisanog upravljanja granicom potpisan februara ove godine između Ministar-

stva unutrašnjih poslova (granična policija), Ministarstva finansija (carina), Ministarstva poljoprivrede (veterinarska i fito-sanitarna inspekcija) i ministarstva infrastrukture (lučke kapetanije). Sporazum predviđa harmonizaciju rada i koordinaciju aktivnosti u oblasti granične kontrole, i to na sva tri nivoa: centralnom, regionalnom i lokalnom nivou. Radni sastanci službi će se odvijati tromesečno na centralnom i regionalnom nivou, a jednom mesečno na lokalnom nivou. Ostale oblasti koje Sporazum pokriva su: razmena informacija, uzajamna i stručna pomoć, zajedničke aktivnosti (zajednička procedura za analizu rizika, ad-hoc radni timovi za rešavanje pojedinačnih problema, zajedničko korišćenje opreme, razvoj, obuke i dr.), postupanje u vanrednim situacijama i međunarдна saradnja.

Odlukom Vlade Republike Srbije u maju 2009. Godine, osnovano je i Koordinaciono telo za sprovođenje Strategije koje čine ministri gore navedena četiri ministarstva (MUP – rukovodilac, MPŠV, MF, MI). Zadatak Koordinacionog tela je da prati, usmerava i koordinira aktivnosti vezane za sprovođenje Strategije. Prvi sastanak je održan u junu 2009. godine.

Sačinjena je i procedura za zajedničku analizu rizika graničnih službi na lokalnom i regionalnom nivou.

Jedan od ciljeva strategije jeste smanjenje broja inspekcija i službi na granici na četiri: Granična policija (GP), Uprava carina (UC), Veterinarska inspekcija (VI) i Fito-sanitarna inspekcija (FSI). U tom smislu urađeno je sledeće:

17. jula 2006. godine počela preliminarna kontrola nivoa ra-

dioaktivnosti od strane ovlašćenih carinskih službenika na graničnim prelazima (preuzeto od Ministarstva za zaštitu životne sredine i prostornog planiranja).

1. aprila 2008. godine UC preuzela je graničnu dokumentarno-preventivnu kontrolu prometa otpada, otrovnih materija i supstanci koje oštećuju ozonski omotač (preuzeto od Ministarstva za zaštitu životne sredine i prostornog planiranja).

1. januara 2008. godine preuzeta je kontrola prometa zaštićenih biljnih i životinjskih vrsta od strane VI i FCI (preuzeto od Ministarstva za zaštitu životne sredine i prostornog planiranja).

Avgusta 2008. godine doneta je Strategija za upravljanje rizicima UC RS koja dalje razvija sistem upravljanja rizicima i selektivne kontrole i njena implementacija predstavlja prioritet za UC RS. Od 1. januara 2009. u primeni je dopunjen sistem poruka, koji preciznije definiše selektivnu kontrolu.

U okviru međunarodne saradnje u poslednje dve godine potpisani su protokoli o održavanju redovnih sastanaka rukovodilaca GP na svim nivoima sa Makedonijom, Crnom Gorom (2008) i Bosnom i Hercegovinom (2009) i svi se primenjuju. Potpisan je Sporazum o graničnoj kontroli u železničkom saobraćaju sa Crnom Gorom (9. mart 2009), koji podrazumeva zajednički rad u zajedničkoj železničkoj stanici u Bijelom Polju i kontrolu voza u pokretu između Bijelog Polja i Prijepolja od strane carine i granične policije.

Potpisani su Memorandumi o razumevanju na ubrzanju protoka roba, borbi protiv carinskih prevara i zaštiti prava intelektualne svojine između UC i transportnih preduzeća, izvoznika i drugih privrednih subjekata.

Veoma značajna poboljšanja su učinjena u oblasti unapređenje carinskog postupka kroz uvođenje mogućnosti elektronskog podnošenja dokumenata osavremenjavanje i rekonstrukciju graničnih prelaza, i ostvarenje bolje koordinacije svih graničnih službi:

- Uvedeno elektronsko podnošenje dokumenata prihvata sve više kompanija;
- U 2009. godini (za prvih pet meseci), od ukupnog broja podnetih deklaracija, 85% je podneto elektronskim putem;

- Rekonstruisan je i poslednji od četiri velika granična prelaza, Preševo i devet sekundarnih graničnih prelaza;
- Postavljeni su semafori na carinskim ispostavama, čime učesnici u postupku stižu uvid u kojoj fazi sa nalazi svaki dokument;
- Od 1. marta uvedena je pojednostavljena procedura podnošenja dokumenata;
- Povećao se broj preduzeća koja su stekla status ovlašćenih izvoznika;
- Putem SMS poruka proveravaju se bankarske garancije i kvote propisane u okviru Sporazuma sa EU i CEFTA 2006;
- Sistem naknadne kontrole je dao dobre rezultate;
- Za robu koja tranzitira kroz Srbiju, od 1. januara 2009 godine potrebno je podneti samo tranzitnu deklaraciju;
- Na osnovu utvrđene Strategije o integrisanom upravljanja granicom, određene su kontakt osobe u različitim upravama radi boljeg informisanja i saradnje sa drugim službama, kako u zemlji tako i u inostranstvu;
- Intenzivirana je saradnja sa carinskim administracijama drugih zemalja. Proces uspostavljanja elektronske razmene podataka je u toku.

PREOSTALI PROBLEMI

U vezi sa jednim od ključnih problema – pitanjem infrastrukture na granici, i dalje je prisutan sistemski problem nepostojanje tela za upravljanje graničnim prelazima, koje bi imalo svoje izvore finansiranja i koje bi moglo da finansira razvoj i rekonstrukciju manje razvijenih iz sredstava koje se prikupe u bolje razvijenim i prometnijim graničnim prelazima (npr. Horgoš, Gradina). Postoji indicija da bi Vlada Republike Srbije uskoro mogla da donese Uredbu o osnivanju ovakvog tela, jer iako to nije bilo predviđeno ni Strategijom niti Akcionim planom, praksa je ukazala na prioritet rešavanja tog problema.

Kada se radi o problemu (ne)postojanja carinskih terminala na graničnim prelazima, što duplira vreme administriranja u protoku roba, postoje terminali na svim većim prelazima, posebno na Koridoru 10, ali je potrebno da se uvedu isti na prelazima u Bosnu i Hercegovinu i Crnu Goru. S obzirom na raznovrsnost pravaca, potrebno je obezbediti nekoliko (2–4) opremljena prelaza na granici sa Bosnom i Hercegovinom i najmanje jedan sa Crnom Gorom (*treba napomenuti i činjenicu da prelazi sa Crnom Gorom nisu zvanični granični prelazi*

nego kontrolni punktovi, jer ova materija nije uređena posebnim sporazumom sa Crnom Gorom). Poseban problem je što su terminali neretko u privatnom vlasništvu i da su cene koje naplaćuju visoke, mada carinski organi u poslednje vreme rade na tome da ovaj problem reše.

Problemi neretko nastaju u neusaglašenosti rada službi na granicama, što je primarno rezultat neuhodanosti i loše primene ustanovljenih procedura. Dodatni problem su nedovoljni kadrovski kapaciteti UC na carinskim prelazima, što je ocena i prevoznika.

Povodom jedinstvenog graničnog prelaza, odnosno one-

stop-control prelaza koji podrazumeva samo jednu (zajedničku) kontrolu dve strane, iako je sa Mađarskom još 1998. godine potpisan sporazum o otvaranju ovakvog prelaza, i dalje ne postoje mogućnosti za otvaranje istih ni sa jednim od suseda. Kao najveći problem identifikovano je međusobno priznavanje carinskih dokumenata. Ovaj problem mogao bi se aktuelizovati u okviru predsedavanja Srbije CEFTA organima (za prelaze ka CEFTA susedima) i u okviru Odbora za primenu Prelaznog sporazuma po njegovom osnivanju (za EU susede). U ovom smislu treba iskoristiti i austrijsko-mađarsko iskustvo dostupno u twinnigg projektu, jer je prelaz na auto putu od Budimpešte do Beča bio jedan od najvećih ovakvih prelaza u Evropi.

PREPORUKE SAVETA

- Obezbediti bolju koordinaciju svih službi na granici i striktno pridržavanje ustanovljenih procedura uz obezbeđenje njihove transparentnosti;
- Osnovati organ za upravljanje graničnim prelazima koje bi imalo svoje izvore finansiranja;
- Obezbediti rešavanje problema terminala;
- Pojačati i po boljšati kadrovske kapacitete UC na carinskim prelazima.

NECARINSKE PREPREKE

STANJE

I pored toga što je u regionu prema Sporazumu CEFTA 2006 trgovina u potpunosti liberalizovana, necarinske barijere predstavljaju prepreku potpunoj liberalizaciji trgovine i otežavaju stvaranje zone slobodne trgovine koja je ovim Sporazumom predviđena do kraja 2010. godine.

Najčešće barijere su:

- Komplikovane procedure na graničnim prelazima;
- Različit nivo harmonizacije tehničkih standarda i tehničke regulative sa međunarodnim standardima (standardima EU) u okviru zemalja članica CEFTA;

- Ne postoji sporazum o međusobnom priznavanju akreditacionih i sertifikacionih tela u okviru zemalja članica CEFTA sporazuma;
- nepostojanje sporazuma o oceni usaglašenosti i prihvatanju industrijskih proizvoda u okviru CEFTA sporazuma, koji uključuje i postupke ocene usaglašenosti i infrastrukturu kvaliteta;
- Problem priznavanja sertifikata o kvalitetu;
- Neusklađenost domaćih standarda i tehničke regulative sa međunarodnim standardima;
- Nedostatak adekvatne saobraćajne i druge infrastrukture;
- Komplikovan vizni režim;
- Korupcija i krijumčarenje.

Problem necarinskih barijera naročito je izražen u trgovini sa Bosnom i Hercegovinom i Makedonijom.

Bosna i Hercegovina je donela Zakon o zaštiti domaće proizvodnje 18. juna 2009. godine kojim se uvode pune carine na uvoz poljoprivrednih proizvoda iz Srbije i Hrvatske, što ograničava ugovorenu slobodnu trgovinu između ovih zemalja. Ovim zakonom krši se CEFTA sporazum, koji ima za cilj da razvije slobodnu trgovinu, a ne da posluži uvođenju protekcionističkih mera. Prema Zakonu uvode se pune carine za više od 900 poljoprivrednih proizvoda, čak i na neke proizvode koje BiH uopšte ne uvozi.

Pošto je ovim Zakonom prekršen CEFTA sporazum, Ustavni sud BiH je početkom jula 2009. godine privremeno obustavio njegovu primenu. Mera će ostati na snazi do donošenja konačne odluke.

Makedonska vlada donela je Odluku kojom se povećavaju takse na uvoz prehrambenih proizvoda. Ova mera je uvedena bez prethodnog objavljivanja u Službenom glasniku Makedonije. Sve takse su povećane a uvedene i neke nove, pa tako troškovi analize proizvoda, umesto 30 evra iznose 500 evra, administrativna taksa iznosi 10 evra, traži se prevod sertifikata na makedonski jezik kao i da nije stariji od

sedam dana. Zahteva se da svaki proizvod ima deklaraciju na makedonskom jeziku.

POBOLJŠANJA

U 2009. godini doneti su sledeći propisi:

- Zakon o standardizaciji („Službeni glasnik RS“ br.36/09);
- Zakon o opštoj bezbednosti proizvoda („Službeni glasnik RS“ br.36/09);
- Zakon o tehničkim zahtevima za proizvode i ocenjivanje usaglašenosti („Službeni glasnik RS“ 36/09).

Ovi propisi predstavljaju dalji nastavak preuzimanja međunarodnih i evropskih standarda u sistem srpskih standarda (samo tokom sprovođenja Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju očekuje se pružanje 80% evropskih standarda, kao izričita obaveza Republike Srbije); Uvođenje evropskih standarda i propisa u ovoj oblasti smanjiće neusklađenost domaćih standarda i tehničke regulative sa međunarodnim standardima, koji sada predstavljaju značajnu nekarinsku barijeru.

PREPORUKE SAVETA

- Nastaviti sa harmonizacijom standarda i tehničkih propisa;
- Uticati na potpisivanje sporazuma o međusobnom priznavanju akreditacionih i sertifikacionih tela;
- Uticati na potpisivanje sporazuma o oceni usaglašenosti i prihvatanju industrijskih proizvoda za početak bilateralnih, a po sticanju uslova i multilateralnog, koji za direktnu posledicu imaju međusobno priznavanje sertifikata o kvalitetu;
- Raditi na unapređenju infrastrukture kvaliteta;
- Unapređenje CEFTA sporazuma uvođenjem panevropskih pravila kumulacije porekla, jer sve države potpisnice sporazuma kao strateški cilj imaju integraciju u EU.

TEHNIČKI PROPISI

STANJE

U procesu prenošenja evropske pravne tekovine koja se odnosi na tehničku regulativu za postizanje bezbednosti industrijskih proizvoda u srpski pravni sistem, postignuti su rezultati koji će predstavljati osnovu za ostvarenje slobodnog kretanja roba, odnosno za uklanjanje postojećih i sprečavanje postavljanja novih nedozvoljenih tehničkih prepreka trgovini u regionu i sa zemljama EU.

Kao napredak u ovom procesu, identifikuje se donošenje tri ključna zakona u Skupštini Republike Srbije maja ove godine, kojom se sa EU harmonizuje infrastruktura kvaliteta (metrologija, standardizacija, akreditacija i ocenjivanje usaglašenosti) i nadzor nad tržištem. Reč je o Zakonu o tehničkim zahtevima za proizvode i ocenjivanje usaglašenosti, Zakonu o standardizaciji i Zakonu o opštoj bezbednosti proizvoda. U prva dva zakona ugrađeni su unifikovani evropski mehanizmi za izradu i donošenje srpskih tehničkih propisa u koje će se prenositi evropske direktive „novog“ i „starog“ pristupa za proizvode, odnosno srpskih standarda kojima će se preuzimati evropski harmonizovani standardi u vezi sa tim direktivama. Ovi standardi će služiti srpskim proizvođačima kao efektivna i efikasna pretpostavka usaglašenosti sa propisanim zahtevima za bezbednost proizvoda, kao što je to i u državama-članicama EU.

U toku je izrada novog Zakona o metrologiji koji će urediti ovaj element infrastrukture kvaliteta prema evropskoj pravnoj tekovini, i posebno, prema Novom paketu propisa za slobodan protok roba, koji je donela Evropska komisija u avgustu 2008. godine. Ovim zakonom će se rešiti postojeći sukob interesa i nadležnosti u vezi sa donošenjem metroloških propisa, ovlašćivanjem metroloških laboratorija i nadzorom nad njihovim radom.

Akreditaciono telo Srbije (ATS) priprema se za ispunjavanje zahteva u vezi sa akreditacijom iz evropske direktive 2008/765/EC, koja se nalazi u Novom evropskom paketu propisa za slobodan protok roba. ATS je 12. februara 2009. podneo aplikaciju Evropskoj kooperaciji za akreditaciju

(EA) za kolegijalno ocenjivanje ATS-a u svrhu potpisivanja MLA sa državama-članicama EU.

Sektor tržišne inspekcije u Ministarstvu trgovine preko koga se obavlja nadzor nad tržištem obavio je pripremu za punu i adekvatnu primenu novog Zakona o opštoj bezbednosti proizvoda u koji je prenet Evropska direktiva o opštoj bezbednosti proizvoda 2005/95/EC. Ovaj Zakon je donet 10. juna 2009. godine, stupiće na snagu 10. decembra 2009, a za njegovu primenu pripremljena su dva neophodna podzakonska akta: Pravilnik o obaveštavanju nadležnog organa o opasnom proizvodu ili o sumnji u ozbiljan rizik od industrijskog proizvoda koji je stavljen na tržište i Uredba o funkcionisanju nacionalnog sistema za brzo obaveštavanje o opasnom proizvodu na srpskom tržištu.

POBOLJŠANJA

Uspostavljen je zakonski okvir za usaglašavanje nacionalne infrastrukture kvaliteta sa pravilima standardizacije i akreditacije, koja važe u EU, a u toku je izrada podzakonskih akata za implementaciju usvojene regulative.

Usvojen je Akcioni plan izrade tehničkih propisa sa zahtevima za bezbednost industrijskih proizvoda i u toku je realizacija aktivnosti u skladu sa AP na donošenju: Pravilnika o bezbednosti mašina, Pravilnika o električnoj opremi namenjenoj za rad u određenim granicama napona i Pravilnika o elektromagnetnoj kompatibilnosti.

Završen je popis postojećih tehničkih propisa, uključujući i standarde iz prethodnih decenija sa obaveznom primenom. U toku je njihova analiza u svrhu stavljanja van snage, odnosno, uključivanja dela njihovog sadržaja u nove tehničke propise u koje će se prenositi evropske direktive za industrijske proizvode. Ova aktivnost je uključena u projekat Sveobuhvatne reforme propisa kao posebna oblast.

Ustanovljena su pravila kod izrade i donošenja tehničkih propisa i formiranje Centralnog registra propisa, koji će voditi Sektor infrastrukture kvaliteta u MERR. Zainteresovanim stranama će biti obezbeđena dostupnost informacija o srpskim tehničkim propisima.

PREOSTALI PROBLEMI

Poseban problem predstavljaju ljudski resursi u prenošenju standarda. Postojeći kadrovski resursi u ISS su, po broju i po stručnim kvalifikacijama, neadekvatni da iznesu veliki predstojeći posao preuzimanja 80% od 19.000 evropskih harmonizovanih standarda u srpske standarde, što je uslov za članstvo države u EU. Institutu i dalje nedostaje visokostručan kadar i četiri sektorska direktora o čijem imenovanju treba da odluči Vlada RS, a na to se čeka oko dve godine. Ovo stanje još pogoršava najavljeno smanjenje budžeta ISS koji finasira Vlada za 26% u tekućoj godini.

Slab je odziv stručnjaka iz industrije pozivu na dobrovoljan rad na izradi srpskih standarda prevođenjem harmonizovanih EN standarda, pa je i zbog nedostatka budžeta za pre-

vođenje u profesionalnim udruženjima prevodilaca, Institut usmeren na preuzimanje harmonizovanih EN standarda samo prevođenjem korica i predgovora na srpski jezik. Ovakvi srpski standardi „na engleskom jeziku“ mogu da budu problem u primeni u nekim srpskim preduzećima.

U ISS se i dalje obavlja homologacija, odnosno odobravanje tipa vozila, iako je preuzimanje ove nadležnosti od strane Ministarstva infrastrukture dogovoreno posredstvom Sektora za infrastrukturu kvaliteta MERR-a, još pre dve godine.

Usaglašavanje šema akreditacije sa evropskim šemama.

Neadekvatna posvećenost relevantnih ministarstava na sprovođenju aktivnosti iz Akcionog plana izrade tehničkih propisa.

PREPORUKE SAVETA

- Ubrzati rad relevantnih ministarstava na realizaciji Akcionog plana izrade tehničkih propisa;
- Povećati neposredno učešće stručnjaka iz privrednih društava, odnosno privrednih grana na izradi srpskih standarda idntičnih sa harmonizovanim EN standardima;
- Podići svest o značaju primene standarda za najbrže i najjeftinije dokazivanje usaglašenosti sa propisanim tehničkim zahtevima za bezbednost proizvoda koji se stavlja na tržište;
- Uvećati i unaprediti kadrovsku strukturu nacionalne institucije za standardizaciju;
- Tekuće obavljanje homologacije vozila u ISS je neusaglašeno sa evropskim propisima za uređivanje slobodnog protoka roba i treba ga uskladiti prema saopštenim namerama i dogovorima sa Ministrastvom za infrastrukturu;
- Doneti novi zakon o metrologiji za prenošenje evropskih direktiva za merne instrumente i prepakovane proizvode, kao i za prenošenje direktive o „e“ označavanju težine prehrambenih proizvoda u malim pakovanjima.

ZAKON O DEVIZNOM POSLOVANJU

STANJE

Zakon o deviznom poslovanju („Službeni glasnik RS“, broj 62/2006 od 19.07.2006. godine) stupio je na snagu 26. jula 2006. godine i od dana stupanja nije bilo izmena i dopuna.

Zakon o deviznom poslovanju uređuje sledeće oblasti:

- tekuće poslove
- kapitalne poslove
- platni promet
- devizno tržište i kurs dinara
- zaštitne mere
- deviznu kontrolu
- devizni inspektorat

U junu 2009. godine objavljen je nacrt Zakona o izmenama i dopunama Zakona o deviznom poslovanju u vezi sa kojim su zainteresovane strane uputile svoje primedbe i sugestije predlagачima Zakona, odnosno Narodnoj banci Srbije i Ministarstvu finansija Republike Srbije.

POBOLJŠANJA

Preporukom Saveta koja je objavljena u Beloj knjizi za 2008. godinu, inicirano je donošenje „Instrukcije u vezi sa izveštavanjem transakcija po osnovu kupoprodaje hartija od vrednosti“. Pomenuta Instrukcija je doneta u novembru 2008. godine od strane Narodne banke Srbije i njome je jasnije definisana uloga banaka kao nosilaca platnog prometa sa inostranstvom i posrednika u trgovanju hartijama od vrednosti i obaveza izveštavanja Narodne banke Srbije o ovim poslovima.

PREOSTALI PROBLEMI

- Zakon o deviznom poslovanju omogućio je rezidentima – pravnim licima da realizovane poslova izvoza robe i usluga izuzetno naplate realizovanim uvozom robe i usluga, ali samo pod uslovima i na način koji propiše Vlada. Pored toga što je nejasno da li je za ove poslove potrebno odobrenje nadležnog ministarstva, praksa je pokazala da je ovakav postupak suvišan ukoliko je odobrenje potrebno. Naročito se ima u vidu poslovanje multinacionalnih korporacija kojima je prema stranim zakonodavstvima omogućeno prebijanje obaveza između povezanih lica – rezidenata preko svojih osnivača tj. pravnih lica – nerezidenata (radi uštede troškova i dr.);
- Zakonom o deviznom poslovanju predviđeno je da nerezident, kao i rezident – ogranak stranog pravnog lica koji posluje preko nerezidentnog računa, vrši prenos sa tog računa u inostranstvo pod uslovom da je prethodno izmirio poreske obaveze iz tog posla prema Republici Srbiji. Ovom odredbom stvorene su dodatne obaveze i troškovi za nerezidente pravna lica – investitore usled obaveze pribavljanja potvrde poreskih organa o izmirenju poreskih obaveza, koje poreze u slučaju prihoda od hartija od vrednosti plaća domaće pravno lice koje ima obavezu da obračuna i plati sve poreze koji se odnose na transakcije sa hartijama od vrednosti i prihode od hartija od vrednosti;
- Veliki broj dokumenata koji klijenti dostavljaju bankama kod transakcija u platnom prometu sa inostranstvom (pre svega dokumenti kojima se dokazuje postojanje obaveze i osnov plaćanja) i dokumentarna kontrola Narodne banke Srbije u ovoj oblasti otežavaju rad banaka i klijenata i umanjuju efikasnost platnog prometa sa inostranstvom.
- Zakon o deviznom poslovanju načelno je dozvolio nerezidentima da kupuju od rezidenata potraživanja po osnovu spoljnotrgovinskog poslovanja i kreditnih poslova sa inostranstvom pod uslovima koje propiše Vlada. Ove podzakonske akte Vlada još nije usvojila;

PREPORUKE SAVETA

- Doneti odgovarajuće podzakonske akte kojima će biti propisani uslovi pod kojima nerezidenti mogu da kupuju od rezidenata potraživanja po osnovu spoljnotrgovinskog poslovanja i kreditnih poslova sa inostranstvom;
- Izostaviti odobrenje nadležnog ministarstva;
- Izuzeti od obaveze pribavljanja potvrde poreskih organa o izmirenju poreskih obaveza nerezidente pravna lica kod prenosa sa računa nerezidenta u inostranstvo sredstava ostvarenih po osnovu transakcija sa hartijama od vrednosti i prihoda od hartija od vrednosti, u cilju smanjenja troškova investitora nerezidenata i veće efikasnosti prenosa sredstava u inostranstvo;
- Vršiti kontrolu dokumenata kojima se dokazuje postojanje obaveze i osnov plaćanja u platnom prometu sa inostranstvom kod nalagodavaca tj. klijenata banke, odnosno osloboditi banke obaveze prikupljanja, kontrole i čuvanja ovih dokumenata, s tim da se ostavi mogućnost bankama da u platnom prometu sa inostranstvom mogu zahtevati dostavljanje određenih dokumenata radi vršenja plaćanja prema inostranstvu.

ZAKON O SPREČAVANJU PRANJA NOVCA I FINANSIRANJA TERORIZMA

STANJE

Zakon o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma (u daljem tekstu: Zakon) stupio je na snagu 27. marta 2009. godine. Propisi doneti na osnovu ranije važećeg Zakona o sprečavanju pranja novca koji je prethodno uređivao ovu materiju, pre svega „Pravilnik o utvrđivanju metodologije, obaveza i radnji za izvršavanje poslova u skladu sa Zakonom o sprečavanju pranja novca“, nastaviće da se primenjuju do donošenja novih propisa.

Osnovni cilj donošenja novog Zakona sastoji se u unapređenju postojećeg sistema otkrivanja i sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma i usaglašavanju domaćih propisa sa međunarodnim standardima u ovoj oblasti (pre svega sa Direktivom 2005/60/EC Evropskog parlamenta i Saveta o sprečavanju korišćenja finansijskog sistema u svrhe pranja novca i finansiranja terorizma iz 2005. godine). Zakon određuje „obveznike“ odnosno pravna lica i preduzetnike koji obavljaju različite finansijske transakcije, a koji su dužni da sprovedu mere i radnje sprečavanja i otkrivanja pranja novca i finansiranja terorizma.

Zakonodavac je posebno izdvojio advokate kao obveznike za primenu zakonskih mera od drugih obveznika, usled prirode advokatske profesije i obaveze čuvanja podataka koje su im stranke poverile.

Zakon predviđa radnje i mere koje preduzimaju obveznici i to:

- radnje poznavanja i praćenja stranke;
- dostavljanje informacija, podataka i dokumentacije Upravi za sprečavanje pranja novca (u daljem tekstu: Uprava);
- određivanje lica odgovornog za izvršavanje obaveza u skladu sa Zakonom (ovlašćeno lice);
- redovno stručno obrazovanje, osposobljavanje i usavršavanje zaposlenih;
- obezbeđivanje redovne unutrašnje kontrole sprovođenja Zakona;
- izrada spiska pokazatelja (indikatora) za prepoznavanje lica i transakcija za koje postoje osnovi sumnje da se radi o pranju novca ili finansiranju terorizma, i to u saradnji sa nadzornim organima predviđenim Zakonom i uputstvom o minimalnoj sadržini procedure „Upoznaj svog

klijenta“, koje izdaje nadzorni organ predviđen Zakonom;

- vođenje evidencija, zaštita i čuvanje podataka iz tih evidencija;
- sprovođenje mera iz ovog Zakona u poslovnim jedinicama i društvima kćerkama u većinskom vlasništvu obveznika u stranoj državi, osim ako je to izričito suprotno propisima te države.

Pored toga, Zakon određuje uslove za prenos fizički prenosivih finansijskih sredstava preko granice. Naime, određena je gornja granica od 10.000 evra kao maksimalni iznos novčanih sredstava koji se može preneti preko granice. Iznos koji prelazi tu sumu mora se prijaviti nadležnom carinskom organu.

Zakon određuje nadležnosti, prava i obaveze Uprave, kao i obaveze drugih državnih organa i pravnih lica (carinski organi, Centralni registar, depo i kliring hartija od vrednosti, sudovi i javna tužilaštva).

POBOLJŠANJA

I pored toga što je zakon koji je prethodno uređivao ovu materiju predviđao izvesne obaveze obveznika prilikom primena mera koje se tiču sprečavanja pranja novca, novi Zakon donosi značajne promene tako što obaveze obveznika konkretizuje i pojašnjava, proširuje ih na oblast sprečavanja terorizma, i tako što definiše i precizira ključne izraze i termine u vezi kojih je dolazilo do nesigurnosti u tumačenju prilikom primene prethodnog zakona.

Pored već pomenutih, najznačajnije promene i poboljšanja u Zakonu su:

- pristup stranci na osnovu vrste i procene rizika (rizik stranke, rizik usluge koju obveznik pruža u okviru svoje delatnosti, rizik zemlje, prethodna iskustva obveznika sa strankom);
- obveznik je dužan da, u slučaju da je stranka strano pravno lice koje obavlja delatnost u Republici Srbiji preko svog ogranka, utvrdi i proveri identitet kako stranog pravnog lica tako i njegovog ogranka;
- stvarnim vlasnikom pravnog lica smatra se fizičko lice koje je imalac više od 25% udela, akcija, prava glasa ili drugih prava,

na osnovu kojih učestvuje u upravljanju pravnim licem, čime se povećava ranije postojeći prag od 10% vlasničkog udela u pravnom licu koji je predviđao raniji zakon. U slučaju kada je neko pravno lice sa 25% udela vlasnik stranke kao pravnog lica, obveznik je dužan da pribavi podatke i o vlasnicima tog drugog pravnog lica i tako dalje, sve dok ne bude raspolagao podacima o fizičkim licima koja su krajnji vlasnici stranke. U prelaznim i završnim odredbama Zakona predviđeno je da su obveznici dužni da radnje i mere izvrše u odnosu na stranke sa kojima je poslovna saradnja uspostavljena pre stupanja na snagu ovog Zakona u roku od jedne godine od dana stupanja na snagu Zakona.

PREOSTALI PROBLEMI

Dometi i efekti rešenja iz ovog Zakona, odnosno slabosti i mane, tek treba da se pokažu u praksi. Zamerke upućene rešenjima iz prethodnog zakona, koje se odnose na njihovu nedorečenost i nepotpunost prilikom definisanja pojedinih instituta i određivanja prava i obaveza, u velikom delu su ispravljene. Standardi i pravila koja su uspostavljena u zemljama članicama Evropske unije su uglavnom usvojena, tako da je sada potrebno uspostaviti efikasan mehanizam za njihovu primenu.

Najveća mana ranijeg zakona je njegova neprimenivost u praksi i odsustvo odgovarajućih odluka sudova u krivičnom postupku, čime se ne postiže ni preventivna funkcija krivično-pravnih sankcija. Naime, u poslednjih sedam godina koliko

postoji Uprava, donete su samo dve pravosnažne presude i tri osuđujuće prvostepene presude za krivično delo pranja novca. Uprava svake godine procesuirala oko 60 novih slučajeva zbog sumnje da se radi o pranju novca, ali se ti slučajevi pred sudom uglavnom kvalifikuju ili kao zloupotreba službenog položaja ili kao utaja poreza, a ne kao krivično delo pranja novca. Donošenje novog Zakona teško da može da utiče na krivično-pravnu praksu sudova, ali aktivnija saradnja Uprave s jedne strane i tužilaštva i sudova s druge, verovatno može uticati da se napravi pomak u procesuiranju za krivična dela pranja novca.

Nov Zakon nije rešio jedan problem koji je bio prisutan i za vreme važenja prethodnog zakona, a tiče se obaveze advokata. Prema Zakonu o advokaturi, advokat je u obavezi da čuva kao tajnu ono što mu je stranka poverila. Advokatska komora Srbije, kojoj Zakon delegira nadzornu funkciju nad njegovom primenom od strane advokata, stavlja je da su odredbe Zakona koje predviđaju obavezu advokata da dostavi Upravi podatke o stranci i transakciji u suprotnosti sa važećim Zakonom o advokaturi i obavezom čuvanja advokatske tajne. U skladu sa tim, Advokatska komora Srbije će braniti pred odgovarajućim institucijama i forumima nezavisnost i samostalnost advokature i obavezu čuvanja advokatske tajne. Zatim, Advokatska komora Srbije, protivno svojoj obavezi koju predviđa Zakon, neće izdavati bilo kakve indikatore (Minimalnu sadržinu procedure „Upoznaj svog klijenta“) kojim bi precizirali obaveze advokata i olakšali postupanje u skladu sa Zakonom. To će sigurno otežati izvršenje zakonskih obaveza od strane advokata.

PREPORUKE SAVETA

- Obezbediti Upravi neophodne administrativne i kadrovske kapacitete u cilju što efikasnijeg sprovođenja Zakona;
- Usvojiti neophodne podzakonske akte u saglasnosti sa novim Zakonom (npr. podzakonske akte koji regulišu: a) uslove pod kojima obveznik za određene stranke nije dužan da prijavi transakcije koje prelaze iznos od 15.000 evra; b) način vršenja unutrašnje kontrole, čuvanja i zaštite podataka, vođenja evidencija i stručnog obrazovanja, osposobljavanja i usavršavanja zaposlenih kod obveznika i advokata; c) obavezne indikatore za prepoznavanje lica i transakcija za koje postoje osnovi sumnje da se radi o pranju novca ili finansiranju terorizma, itd.);
- Omogućiti transparentniji rad Uprave i bolju komunikaciju sa obveznicima Zakona, što do sada nije bio slučaj;

- Obezbediti stalnu saradnju u ovoj oblasti između Uprave, Ministarstva unutrašnjih poslova, javnog tužilaštva i sudova, u skladu sa Ustavom i Zakonom, kao i saradnju među domaćim i stranim finansijsko-obaveštajnim službama;
- Podići svest u javnosti i među obveznicima Zakona o neophodnosti odlučnije i efikasnije borbe protiv pranja novca i korupcije.

ZAKON O ZAŠTITI PODATAKA O LIČNOSTI

STANJE

Nov Zakon o zaštiti podataka o ličnosti (u daljem tekstu: Zakon), koji je stupio na snagu 1. januara 2009. godine, otvorio je potpuno novo poglavlje u oblasti zaštite ljudskih prava u Republici Srbiji. Zaštita podataka o ličnosti zagarantovana je Članom 42. Ustava Republike Srbije iz 2006. godine.

U svim pravno uređenim i demokratskim zemljama uspostavljen je efikasan pravni sistem zaštite ličnih podataka kao jednog od osnovnih ljudskih prava i uspostavljeni su mehanizmi za ostvarivanje zaštite tog prava. Donošenje ovog Zakona bio je jedan od neophodnih uslova za napredak Republike Srbije u putu ka liberalizaciji viznog režima za njene građane i važan korak napred u procesu evropskih integracija. Prvi korak u vidu donošenja Zakona je učinjen, a korak koji predstoji je uspostavljanje efikasnog pravnog sistema za primenu Zakona.

U kontekstu zaštite ličnih podataka, postavlja se pitanje ko sve raspolaže informacijama o tome gde građani žive, na kojoj adresi, kakvog su socijalnog i porodičnog statusa, koje su sklonosti ili političko opredeljenje, plaćaju li redovno komunalne usluge, itd. Da li se zloupotrebljavaju podaci iz medicinskih kartona građana ili drugih zbirki ličnih podataka? Da li neko krade njihov identitet? Postoji na stotine hiljada zbirki podataka o građanima. Do donošenja zakona nije bila uređena oblast o tome ko ih formira i pod kojim uslovima čuva i obrađuje.

Građani su suočeni sa raznim povredama privatnosti a da nisu upoznati sa svojim pravima. Te povrede se čine na razne načine, počevši od „trivijalnih“, kao što su uznemiravanje ekonomskim ili političkim marketingom, pa do slučajeva koji ukazuju na mogućnost mnogo opasnijih povreda privatnosti, poput posluge ili krađe tuđeg identiteta.

U nedavnoj prošlosti bili smo svedoci izuzetno velikih povreda prava na zaštitu privatnosti odnosno ličnih podataka kao što su: iznošenje bez kontrole velikog broja zdravstvenih kartona iz medicinskih ustanova, dostavljanje ličnih kartona svih sudija Trgovinskog suda iz Beograda na adrese medija, objavljivanje od strane Agencije za privatizaciju desetina hiljada matičnih brojeva na internetu. Zloupotrebe najčešće vrše oni koji su zaposleni u institucijama ili organima vlasti

koje imaju pravo na formiranje baze podataka, ali ne i za njeno nezakonito korišćenje.

POBOLJŠANJA

Zakon na jedan potpuno nov način uređuje zaštitu podataka o ličnosti odnosno oblast u kojoj je do njegovog donošenja postojao svojevrsni pravni vakuum. Cilj Zakona nije sama zaštita podataka o ličnosti, već zaštita pojedinca na koga se ti podaci odnose. Naime, Zakon definiše izraze i pojmove u vezi sa zaštitom podataka o ličnosti, predviđa uslove za prikupljanje i obradu podataka o ličnosti (između ostalog određuje prava i obaveze rukovaoca podacima i prava lica čiji se podaci prikupljaju), određuje nadležnosti organa za zaštitu podataka o ličnosti odnosno Poverenika za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti (u daljem tekstu: Poverenik), predviđa postupak pred Poverenikom, određuje način obezbeđenja podataka, predviđa formiranje evidencija i način obrazovanja i rukovođenja tim evidencijama, određuje uslove pod kojima se podaci mogu izneti iz Republike Srbije, predviđa postupak nadzora nad izvršavanjem ovog Zakona kao i kaznene odredbe usled povrede odredbi ovoga Zakona.

U Republici Srbiji decenijama nije postojao nadzor nad prikupljanjem i obradom podataka o ličnosti. Međutim, Zakon predviđa uvođenje kontrole u ovoj oblasti, a posao nadzora nad prikupljanjem i obradom podataka o ličnosti poverava Povereniku.

Iz razloga što je sam tekst Zakona poprilično apstraktan, što njegovu primenu čini još težom, imajući u vidu nedovoljnu upućenost građana, Poverenik je uz pomoć kolega iz Republike Slovenije izdao „Vodič kroz Zakon o zaštiti ličnih podataka“, sa ciljem da tekst Zakona približi običnom građaninu i da objasni pojedine institute u skladu sa praksom koja već postoji u zemljama Evropske unije. Dodatno, predstavljan je i „Nacrt Strategije sprovođenja zaštite podataka o ličnosti“ kojom treba da se definišu ključni ciljevi, uloga i odgovornost izvršne vlasti (Vlade), nadzornog organa i drugih subjekata u vezi sa zaštitom ovog Ustavom zagarantovanog prava.

PREOSTALI PROBLEMI

Ostaje još puno posla da se uradi imajući u vidu da ovaj zakon nije u potpunosti usklađen sa Direktivom 95/46/EC. Na

okruglom stolu koji je održan povodom donošenja „Vodiča kroz Zakon o zaštiti podataka o ličnosti“ i predavljanja „Nacrta Strategije sprovođenja zaštite podataka o ličnosti“ u aprilu 2009. godine u prostorijama Privredne komore Srbije, od strane predstavnika zemlje članice Evropske unije predo-

čeno je da postojeći Zakon ne ispunjava sve standarde koji su postavljeni u Evropskoj uniji i preporučena je izmena ili ukidanje odredbi koje daju organima vlasti određenu vrstu pravne zaštite i izuzima ih od primene odredaba Zakona, kao što su Članovi 13, 23. i Član 45. stav 2.

PREPORUKE SAVETA

- Da se Povereniku omoguće neophodni uslovi (prostor za rad, oprema, itd.) i potrebni kadrovi (neophodan broj saradnika kao i pristojne naknade za njihov rad) za efikasno obavljanje svoje zakonom predviđene nadležnosti;
- Da se predvide posebni nadzorni (inspekcijski) organi koji bi pratili sprovođenje zakona i koji bi bili pod nadležnošću Poverenika;
- Da se ukinu ili izmene sporne odredbe Zakona i da se time tekst uskladi sa Direktivom 95/46/EC koja predstavlja „temelj savremenih standarda u zaštiti podataka o ličnosti“;
- Da se donesu podzakonski akti neophodni radi primene Zakona (posebno u vezi sa usklađivanjem postojećih zbirki podataka u skladu sa Članom 61. Zakona);
- Da se uspostavi jasan sistem odgovornosti za kršenje Zakona i da se omogući prinudno izvršenje naloga Poverenika;
- Da se edukacijom i informisanjem podigne svest građana o njihovim pravima u vezi sa zaštitom ličnih podataka kao i o načinu na koji mogu ta prava da zaštite, i da se Zakon, koji je u popriličnoj meri apstraktan i time nerazumljiv građanima, učini dostupnijim za građane i lakše primenjivim.

INTELEKTUALNA SVOJINA

STANJE

U Republici Srbiji sledeća prava intelektualne svojine su pravno uređena i zaštićena: patent, dizajn, žigovi, oznake geografskog porekla, topografije integrisanih kola, autorsko pravo i druga srodna prava, kao i pravo oplemenjivača biljnih sorti.

Sva ova prava su zaštićena posebnim zakonima koji su usvojeni u periodu od 2004. godine do danas. Ustanove koja su nadležne za poslove vezane za pravo intelektualne svojine su Zavod za intelektualnu svojinu i Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede.

U skupštinskoj proceduri su Predlog zakona o žigovima, Predlog zakona o pravnoj zaštiti industrijskog dizajna i Predlog zakona o zaštiti topografija integrisanih kola.

Predloženi su nov Zakon o autorskim i srodnim pravima i Zakon o oznakama geografskog porekla, pa se očekuje da i nacrti ovih zakona uđu u skupštinsku proceduru.

POBOLJŠANJA

Budući da je primena pravnih propisa o zaštiti prava intelektualne svojine počela da daje određene efekte u praksi, fizička i pravna lica (strana i domaća) uživaju tri vrste zaštite u Republici Srbiji, koje su usklađene sa regulativom Evropske unije: građansko pravna zaštita pred trgovinskim sudovima i sudovima opšte nadležnosti; upravno pravna zaštita kroz nadležne organe inspekcijanskog nadzora, carinske službe i dr; i krivično pravna zaštita pred pravosudnim organima nadležnim za krivične predmete.

Kvalitet sudske zaštite poboljšan je osnivanjem specijalnih odeljenja pri okružnim sudovima, u čiji sastav ulaze obučene sudije sa znanjem i iskustvom u predmetima zaštite intelektualne svojine.

Takođe, usvajanjem Zakona o vinu prestale su da važe odgovarajuće odredbe Zakona o oznakama geografskog porekla kojima je bila regulisana ta oblast, izuzev odredbi o međunarodnoj registraciji oznake geografskog porekla vina. Vođenje Vinarskog i Vinogradarskog registra je u nadležnosti Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede.

Zapaža se iz navedenog da novija pravna reglativa sve više vodi ka posebnom regulisanju i zaštiti svakog pojedinačnog prava intelektualne svojine, kao i jasnoj podeli nadležnosti za sprovođenje propisa (poslovi zaštite prepuštaju se kompetentnim organima za određene oblasti), čime se mogu postići kvalitetniji rezultati u sprovođenju zaštite prava intelektualne svojine.

Zakon o žigovima

Zakon o žigovima koji je na snazi uređuje način sticanja i zaštitu prava na žig. U skladu sa navedenim zakonom, žig je pravno zaštićen znak kojim privredni subjekat označava svoje robe (usluge) u privrednom prometu, kako bi potrošač mogao da ih razlikuje od istovrsnih ili sličnih roba (usluga) koje na tržištu nudi neki drugi privredni subjekt. Postupak za priznavanje žiga uređen je Uredbom o postupku za priznanje žiga.

Predlog novog Zakona o žigovima je u skupštinskoj proceduri i njegovo usvajanje se očekuje u jesenjem zasjedanju Narodne skupštine Republike Srbije. Razlozi za donošenje novog zakona su višestruki:

- Terminološko usklađivanje sa Ustavom Republike Srbije i Zakonom o ministarstvima, imajući u vidu da je Zakon o žigovima bio zakon bivše Državne zajednice Srbije i Crne Gore;
- Harmonizacija Zakona o žigovima sa zakonodavstvom Evropske unije u ovoj oblasti (u skladu sa obavezama Republike Srbije preuzetim zaključivanjem Prelaznog sporazuma o trgovini i trgovinskim pitanjima) kao i sa pravom Svetske trgovinske organizacije (Sporazumom o trgovinskim aspektima prava intelektualne svojine –TRIPS);
- Preciziranje odredbi koje je sadržao važeći zakon, a koje su u praksi izazvale različita tumačenja i interpretacije.

Konkretna poboljšanja koja su sadržana u novom predlogu Zakona o žigovima su:

- Uvođenje prava na žalbu u upravnom postupku na odluku Zavoda;
- Isključenje mogućnosti donošenja rešenja o delimičnom

priznanju žiga. U slučaju kada su delimično ispunjeni uslovi za priznanje žiga, Zavod donosi rešenje o odbijanju zahteva za priznanje žiga u delu koji se odnosi na određene robe ili usluge;

- Uvođenje detaljnih procesnih odredaba o postupcima vezanim za žigove;
- Uvođenje izmena izraza i termina koji su u važećem Zakonu o žigovima prouzrokovali probleme u praksi prilikom njihovog tumačenja i primene;
- Uvođenje mogućnosti da se dozvoli je registrovati znak kao žig i u slučaju da je isti žig već registrovan za sličnu robu ili uslugu, uz izričitu pisanu saglasnost nosioca ranijeg žiga;
- Propisana je mogućnost da Zavod u toku postupka ispitivanja ispunjenosti uslova za priznanje žiga uzme u obzir mišljenje zainteresovanog lica u kome se obrazlažu razlozi zbog kojih prijavljeni znak ne ispunjava uslove za zaštitu žigom;
- Propisivanje odredbu kojom je dodatno regulisan i preciziran institut anglo-saksonskog prava, inače usvojen u većini evropskih zakonodavstava, tzv. „disclaimer“;
- Uvođenje mogućnosti da nosilac žiga može zabraniti, pored uvoza i izvoza, i tranzit robe pod zaštićenim znakom;
- Precizno se navode pravni osnovi za prenos prava na žig.

PREOSTALI PROBLEMI

- Usvajanje što je pre moguće Zakona o pravnoj zaštiti industrijskog dizajna, Zakona o zaštiti topografija integrisanih kola, Zakona o žigovima, Zakona o autorskim i srodnim pravima i Zakona o oznakama geografskog porekla da bi se set zakona u oblasti zaštite prava intelektualne svojine sa važećim propisima Evropske unije;
- Uočljiv je nedostatak ispunjenja načela dvostepenosti u upravnom postupku pred nadležnim organima. Uvođenje prava na žalbu na odluke nadležnih organa učinilo bi zaštitu prava intelektualne svojine efikasnijom.

PREPORUKE SAVETA

- Efikasnije i brže sprovođenje regulative o zaštiti intelektualne svojine koju bi trebalo sprovesti kroz reorganizaciju postojećih inspeksijskih organa uz neophodnost osnivanja novih;
- Nastaviti sa slanjem jasnih poruka i menjanjem opšteprihvaćenog mišljenja da bi stanovništvo shvatilo da su piraterija i falsifikovanje ne samo neprihvatljivo, već i zabranjeno ponašanje. Ojačati ovakvu poruku i stav kroz odlučno procesuiranje i kažnjavanje lica koja čine povredu prava intelektualne svojine;
- Usvajati i preostale zakone u oblasti zaštite prava intelektualne svojine i tako upotpuniti set zakona iz ove oblasti koji je usklađen sa međunarodnim standardima (pre svega, Zakon o autorskom i drugim srodnim pravima, Zakon o oznakama geografskog porekla);
- Usvajati Nacionalnu strategiju o intelektualnoj svojini.

POREZI

A. POREZ NA DOBIT PREDUZEĆA

STANJE

Oporezivanje privrednih društava u Republici Srbiji uređuje Zakon o porezu na dobit preduzeća (Službeni glasnik Republike Srbije, br. 25/2001...84/2004; PDP zakon). PDP zakon je dopunjen brojnim podzakonskim aktima kojima se uređuje primena odredbi PDP zakona.

Izmene PDP zakona Vlada planira još od 2006. godine, kako bi se prevazišli nedostaci trenutnih zakonskih rešenja. Poslednji nacrt izmena i dopuna Zakona je podnet Narodnoj skupštini Republike Srbije na usvajanje u januaru 2008. godine („Nacrt predloga“), ali je nakon toga povučen. U vreme nastanka ovog teksta, usvajanje Nacrta predloga u obliku iz januara 2008. godine je pod znakom pitanja uprkos tome što je Nacrt predloga i dalje objavljen na Internet prezentaciji Ministarstva finansija.

POBOLJŠANJA

- Ministarstvo finansija je predložilo Nacrt predloga koji tretira većinu postojećih problema koji se javljaju prilikom oporezivanja preduzeća – obveznika poreza.;
- Svakako najvažnija promena uvedena putem Nacrta predloga je ukidanje ograničenja troškova za marketing i reklamu koji se priznaju u poreske svrhe, kao i smanjenje opšte stope poreza po odbitku sa 20% na 15% (za države sa kojima ne postoji Međunarodni ugovor o izbegavanju dvostrukog oporezivanja).;
- Nacrt predloga pruža mogućnost poreskim obveznicima da optiraju za drugačiji poreski period (koji bi se razlikovao od kalendarske godine).

PREOSTALI PROBLEMI

- Odredbe koje se odnose na oporezivanje stalnih poslovnih jedinica su oskudne i nejasne, i ne pružaju dovoljna uputstva kada je reč o tome šta predstavlja stalnu poslovnu jedinicu, način utvrđivanja dobiti koja se oporezuje, podnošenje poreskih prijava i plaćanje poreza u situacijama kada ne postoji pravno prisustvo stranih preduzeća, itd;

- Odredbe koje regulišu pravila o transfernim cenama su suviše nejasne i retko primenjive u praksi. Nedostatak zakonskih uputstava i bilo kakve merodavne prakse u ovoj oblasti je prouzrokovala značajne nesigurnosti na terenu transakcija sa povezanim licima;

- Odsustvo poreskih kredita za porez plaćen od strane rezidentnog poreskog obveznika u inostranstvu na sve prihode, izuzev dividendi, vodi dvostrukom oporezivanju ovih vrsta prihoda, kao i do narušavanja neutralnosti različitih vrsta prihoda ostvarenih od strane poreskih obveznika Republike Srbije u zemlji i u inostranstvu;

- Po zakonodavstvu koje je trenutno u primeni, ne postoji mogućnost da ogranci koriste predviđene poreske olakšice, posebno kada su u pitanju poreski krediti za ulaganja u osnovna sredstva i zapošljavanje novih radnika, što stavlja ovu pravnu formu u podređenu poziciju u odnosu na poresku poziciju „uobičajenih“ pravnih lica;

- Ni PDP zakon, ni ostalo relevantno zakonodavstvo, ne pruža jasnu definiciju nedovoljno razvijenog područja za koje je predviđena poreska olakšica za ulaganja izvršena u njima;

- PDP zakon ne sadrži ni jednu odredbu kada je reč o oporezivanju investicionih fondova. Kao rezultat toga, narušena je poreska neutralnost investicionih fondova, kao i neutralnost različitih vrsta investicionih fondova, posebno zatvorenih i otvorenih fondova;

- Postojeća verzija PDP zakona još uvek predviđa mogućnost kazne u vidu zabrane obavljanja delatnosti u trajanju od tri do dvanaest meseci za obveznika u slučaju kada je poreska prijava i poreski bilans zasnovan na netačnim podacima, što je za posledicu imalo smanjenje poreske obaveze.

PREPORUKE SAVETA

- Vlada Srbije bi ponovo trebalo da uputi Nacrt predloga Narodnoj skupštini na usvajanje;
- Iako se Nacrt predloga odnosi na brojne nedostatke sadašnjeg teksta PDP zakona, neke njegove odredbe unose dodatnu zabunu u određene oblasti (primarno, kada je reč o oporezivanju stalnih poslovnih jedinica). Određena pitanja uopšte nisu predmet Nacrta predloga (poreski status investicionih fondova, problem poreskog kredita za prihode ostvarene u inostranstvu, transferne cene, itd.);
- Mnogi postojeći problemi u oporezivanju preduzeća su u vezi sa primenom odredbi PDP zakona. Ove probleme bi trebalo rešavati podzakonskim aktima Ministarstva finansija i Poreske uprave, pre nego izmenama PDP zakona, čime bi se čitava ova oblast učinila prilagodljivijom;
- Pojašnjenja i konzistentnost u pristupu poreskih organa Republike Srbije kada je reč o poreskim olakšicama kao što je 10-godišnje poresko oslobođenje;
- Ujednačenost poreskog bilansa sa postojećim propisima i predloženim izmenama PDP zakona;
- Mnogi od postojećih problema su posledica činjenice da je postojeći tekst PDP zakona nastao 2001. godine (oslanjajući se u mnogome na rešenja prethodnog zakona iz 1994, nastao u vreme kada nisu postojale ni poslovne aktivnosti, a naročito ne prisustvo stranih preduzeća). Iz tog razloga, postojeća rešenja PDP zakona nisu podesna za implementaciju brojnih promena koje su u zakonodavstvo Republike Srbije i poslovnu praksu uvedene od 2001. godine. Umesto delimičnih i često nekonzistentnih rešenja koja se uvode kroz česte promene suštinski zastarelog zakona, Vlada bi trebalo da predloži nov i kompletan tekst zakona kako bi se obezbedio moderan, jasan i konzistentan sistem oporezivanja preduzeća u Republici Srbiji.

B. POREZ NA DOHODAK GRAĐANA

STANJE

Oporezivanje fizičkih lica regulisano je Zakonom o porezu na dohodak građana („PDG zakon“) iz 2001. godine, koji je podvrgnut izmenama i dopunama u dva navrata u toku 2009. godine (u maju i junu). Pre navedenih izmena i dopuna, u januaru 2008, Ministarstvo finansija je donelo zvanični predlog za izmenu i dopunu PDG zakona („predlog Zakona“). Usled činjenice da su izmene i dopune Zakona u toku 2009. godine sadržale i određena rešenja iz inicijalnog predloga Zakona, realno je očekivati značajne izmene inicijalnog

predloga Zakona pre nego što isti bude usvojen u Narodnoj skupštini Republike Srbije.

POBOLJŠANJA

Narodna skupština Republike Srbije usvojila je izmene PDG zakona uvođenjem poreskog oslobođenja na kamate ostvarene po osnovu depozita u evrima do 31. decembra 2009. Dodatno, ove promene su takođe uvele poresko oslobođenje u smislu poreza na dohodak građana na kapitalne dobitke realizovane prodajom hartija od vrednosti i udela u pravnim licima do 31. decembra 2009. godine, kao i smanjenje poreske stope na dohodak koji ostvare preduzetnici do iznosa od 10%. Takođe, promenjena su pravila koja se tiču oporezivanja dohotka od autorskih i srodnih prava.

PREOSTALI PROBLEMI

- Viši neoporezivi iznosi za plaćanje godišnjeg poreza na dohodak građana za strane državljane vodi diskriminaciji srpskih poreskih obveznika bez ikakvog opravdanog razloga;
- Dvostruko oporezivanje dohotka ostvarenog u inostranstvu od strane srpskih poreskih rezidenata u situaciji kada je taj dohodak krajnje naplaćen od srpskih preduzeća;
- Poreski tretman naknade putnih troškova fizičkim licima (kako zaposlenima, tako i osobama koje su angažovane na osnovu ugovora o delu) nije adekvatno tretiran u PDG zakonu. Ovi troškovi su šablonski oporezivani kao da predstavljaju lični trošak osoba kojima su nadoknađeni. U tom smislu, PDG zakon bi morao sadržati jasno razlikovanje između naknade

poslovnih troškova, koja ne predstavlja prihod fizičkih lica, i ne može podlegati oporezivanju, i naknade ličnih troškova, koji bi trebalo da budu oporezivi;

- Specifičan problem su naknade troškova za poslovno putovanje u inostranstvo, za koje nije regulisano ni kako se ovi troškovi dokumentuju od strane domaćih kompanija, niti kako se određuju neoporezivi iznosi ovih naknada. U odsustvu relevantnih podzakonskih akata, srpske poreske vlasti nastavljaju da primenjuju Uredbu o naknadi troškova i otpremnini državnih službenika i nameštenika. Ne samo da ova praksa nije zasnovana u zakonima koji su u primeni, već je i u potpunosti neodgovarajuća, budući da Uredba postavlja ograničenja putnih troškova koja su možda adekvatna kada je reč o državnim službenicima, ali su u potpunosti neadekvatna kada je reč o putovanjima poslovnog karaktera.

PREPORUKE SAVETA

- Jasna pravila kada je reč o oporezivanju dohotka ostvarenog u inostranstvu od strane srpskih poreskih rezidenata sa ciljem da se eliminiše dvostruko oporezivanje. Zatim, primena cedularnog sistema oporezivanja ostaje centralni problem srpskog sistema oporezivanja fizičkih lica. Ovaj sistem je napušten kao nejasan i nepravičan u mnogim naprednim poreskim jurisdikcijama. Stoga bi i Vlada Republike Srbije trebalo da ga zameni sa sintetičkim sistemom.

C. POREZ NA DODATU VREDNOST

STANJE

Porez na dodatu vrednost je predviđen Zakonom o porezu na dodatu vrednost iz 2004. godine („PDV zakon“). U 2007. godini, PDV zakon je izmenjen Zakonom o izmenama i dopunama PDV zakona kojim su uvedene značajne izmene u postojeći PDV sistem.

POBOLJŠANJA

Izmene PDV zakona iz 2007. godine su usavršile i razjasnile mnoge odredbe zakona, koje su se pokazale kao sporne u praksi. Primeri ovakve prakse su izdavanje faktura za usluge

sa neograničenim trajanjem, propisivanje poreske osnovice za slučaj uloga u privredno društvo u obliku robe i usluga, povraćaj PDV za strana preduzeća, itd.

PREOSTALI PROBLEMI

- Usled ukidanja povraćaja PDV-a, i odsustva mogućnosti za PDV registraciju stranih poreskih obveznika u Srbiji bez pravnog prisustva, strana preduzeća sada nemaju na raspolaganju ni jedno sredstvo kako bi povratili PDV plaćen u Srbiji. Stopa PDV-a od 18% koju plaćaju dobavljačima iz Srbije je dodatni trošak za sva preduzeća koja direktno posluju u Srbiji. Ne samo da ovo rešenje narušava neutralnost PDV-a, već i diskriminiše strana preduzeća u odnosu na poreske obveznike Republike Srbije. S druge strane, ovo rešenje izlaže srpska preduzeća riziku da im bude uskraćeno pravo na povraćaj PDV-a u stranim državama na bazi reciprociteta (npr. Nemačka, Mađarska);

- Pravila od značaja za implementaciju PDV zakona su „izdeljena“ u brojnim podzakonskim aktima, umesto da su sumirana u jednom;
- Dok se srpska Poreska uprava prilično brzo prilagodila PDV sistemu i postala prilično vešta u primeni PDV zakona, usled nedostatka jasnih zakonodavnih uputstava mnoge odredbe PDV zakona su i dalje podložne značajnim kontroverzama u praksi (npr. primena „reverse charge“ pravila u praksi).

PREPORUKE SAVETA

- Poreska uprava bi trebalo da donese sadržajna uputstva za primenu odredbi PDV zakona kojima bi se tretirala različita pitanja koja se ponavljaju kao problematična u praksi;
- Odredbe PDV zakona koje se tiču položaja stranih pravnih lica u okviru PDV sistema Republike Srbije trebalo bi da budu preispitane i izmenjene kako bi se dala mogućnost stranim preduzećima, bez pravnog prisustva u Republici Srbiji, da se registruju za svrhe PDV-a.

D. ZAKON O PORESKOM POSTUPKU I PORESKOJ ADMINISTRACIJI

STANJE

Zakon o poreskom postupku i poreskoj administraciji (Službeni glasnik Republike Srbije, br. 80/02...61/07; „ZPPPA“) uređuje generalna pitanja u vezi sa organizacijom Poreske uprave i poreskim postupkom pred njom. Opšta administrativna i proceduralna pravila propisana u ZPPPA primenjuju se na sve oblike poreza u Republici Srbiji, izuzev u slučaju kada poseban poreski zakon sadrži posebne odredbe za određenu situaciju, kada je odnos između ZPPPA i poreskih zakona zapravo odnos *lex generalis* i *lex specialis* (odnos opšteg i posebnog zakona). ZPPPA je poslednji put izmenjen i dopunjen u martu 2009. godine.

POBOLJŠANJA

Poslednje izmene se najvećim delom bave pojašnjenjem i organizacijom same poreske administracije.

PREOSTALI PROBLEMI

- Čak i sa poslednjim izmenama ZPPPA, još uvek su na strani poreskih inspektora značajna diskreciona ovlašćenja u oblasti poreskih kazni. Dodatno, nesigurnosti kada je reč o periodu koji je otvoren za poresku kontrolu (tj. 3 ili 5 godina) i dalje ostaju nerazrešene;
- Nadalje, period za koji se izmenjena poreska prijava može podneti je samo prethodnih 12 meseci, iako je period koji je otvoren za poresku kontrolu znatno duži. Na taj način, poreski obveznici nemaju pravnu mogućnost da izmene (bez pretnje kaznom) greške koje su sami utvrdili, a koje se odnose na period pre prethodnih 12 meseci;
- Konačno, prag za postojanje potencijalnog poreskog krivičnog dela (u slučaju postojanja namere) je samo 150.000 dinara. Tako fiksiran novčani iznos ne uzima u obzir veličinu poreskog obveznika ili vrednost identifikovane nepravilnosti sa ukupno plaćenim porezima u toku godine.

PREPORUKE SAVETA

- Skraćivanje rokova za donošenje akata Poreske uprave;
- Produženje perioda za podnošenje izmenjenih poreskih prijava sa sadašnjih 12 meseci na 3/5 godina (u toku celog perioda otvorenog za poresku kontrolu);
- Pojašnjenje odnosa kaznenih odredbi ZPPPA i oni koje su propisane u posebnim poreskim zakonima;
- Dovođenje u vezu „praga“ za postojanje potencijalnih poreskih krivičnih dela sa stvarnim pokazateljima poslovanja preduzeća (npr. u procentu od ukupnih poreskih obaveza, prihoda, itd.);
- Nadležne vlasti u Srbiji bi trebalo da uzmu u obzir uvođenje „obavezujućih mišljenja“ u srpski poreski sistem, pri čemu bi takva pravila bila obavezujuća za onog ko mišljenje traži (slično „obavezujućim mišljenjima“ koja su već u upotrebi od strane carinskih vlasti u zemljama u okruženju kao što su Bosna i Hercegovina/Republika Srpska), što bi dovelo do većeg stepena sigurnosti za domaće poreske obveznike, posebno u oblastima koje su se pokazale kao kontroverzne u praksi, i pružilo dodatna uputstva za praktičnu primenu poreskih zakona Republike Srbije.

PRAVNI OKVIR ZAŠTITE ŽIVOTNE SREDINE

STANJE

Skupština Republike Srbije je tokom 2009. godine usvojila veliki broj zakonskih akata koji se odnose na pitanja zaštite životne sredine, a sve to u cilju nastavka procesa harmonizacije sa EU i ispunjavanja preuzetih obaveza na osnovu međunarodnih konvencija koje su ratifikovane od 2004. do sada. Najvažniji zakonski akti u ovoj oblasti se tiču ambalaža i upravljanja otpadom, zaštite vazduha, izdavanja integrisane dozvole i mnogih drugih pitanja iz oblasti zaštite životne sredine.

Većina ovih zakona je usvojena u maju 2009. godine (na snazi od kraja maja). Uprkos tome, još uvek nedostaju važni podzakonski akti zbog čega u ovoj oblasti nedostaje pravničke kritičnosti. Iako su kompanije koje posluju u EU već upoznate sa osnovnim rešenjima pravnog okvira iz ove oblasti, nadležnima nekada nedostaje institucionalna funkcionalnost da bi dosledno primenjivali zakone.

POBOLJŠANJA

Za početak, treba spomenuti da su veliki napori srpske Vlade i Parlamenta rezultirali u postizanju veće pravne sigurnosti za investitore. Zakoni su generalno usklađeni sa EU legislativom, što je pozdravljeno od strane kompanija koje imaju svoja sedišta ili posluju u razvijenim EU zemljama.

Najvažnija novina koja je uvedena Zakonom o upravljanju otpadom je stvaranje prvog pravnog okvira za kompanije koje se bave upravljanjem otpadom, definišući pitanja izdavanja dozvola i ostale zakonske obaveze. Takođe, kada se govori o ponovnom korišćenju dobara i reciklaži, nadležno ministarstvo ima u planu da u skorašnjoj budućnosti predstavi stimulativne mere za korišćenje i ponovno korišćenje otpada kao sekundarne sirovine ili u proizvodnji energije.

Osnovni razlog za usvajanje Zakona o zaštiti vazduha je bila implementacija obaveza preuzetih u Budimpešti i pravila o zaštiti ozonskog omotača. CO₂ je definisan kao jedan od gasova koji utiču na stvaranje efekta staklene bašte, klimatske promene i zagađivanje vazduha. U skladu sa tim, srpska vlada je preuzela obavezu da implementira mere za smanjenje i monitoring emisija CO₂. Ovo će biti postignuto razvijanjem i korišćenjem tehnologija koje mogu sprečiti ili

umanjiti emisije, stimulisati korišćenje alternativnih izvora energije i energetske efikasnost i aktivnosti koje mogu umanjiti postojeći nivo CO₂ u atmosferi. Ove mere se mogu primenjivati i u sklopu Mehanizma čistog razvoja kako je definisan Kjoto protokolom.

Detaljnije, usvojena je lista svih aktivnosti za čije će obavljanje biti potrebna integrisana dozvola. Kada je u pitanju izdavanje integrisane dozvole, određene su mere koje treba da budu preduzete i vremenski okviri za svaku industrijsku oblast. Takođe, usvojen je i na snazi Program usklađenosti sa Zakonom o integrisanom sprečavanju i kontroli zagađivanja životne sredine.

Treba podvući da je pravno ili fizičko lice koje planira da obavlja poslovnu aktivnost koja uključuje korišćenje prirodnih dobara obavezno da obavlja remedijaciju i sanaciju u skladu sa projektima sanacije i remedijacije životne sredine.

Pravno lice koje upravlja, kontroliše ili obezbeđuje tehničku funkcionalnost bilo kog postrojenja koje može prouzrokovati zagađenje vazduha je takođe obavezno da vrši monitoring i vodi evidenciju o istom, da obezbedi redovna merenja emisija, da vodi evidenciju o tim merenjima i da redovno obaveštava nadležne organe o rezultatima izvršenih merenja. Merenje emisija mogu vršiti ovlašćene sertifikovane agencije ili sam zagađivač, u kom slučaju zagađivač mora pribaviti odgovarajuću dozvolu i ISO 17025 sertifikat.

Takođe, treba pomenuti da je osnovana Agencija za zaštitu životne sredine kao i da je napravljen registar zagađivača; usvojena je nacionalna strategija mehanizama čistog razvoja; i konačno, stvorena je osnova za izgradnju nacionalnog sistema za korišćenje ekološkog znaka na svim proizvodima i uslugama.

PREOSTALI PROBLEMI

- Zakoni koji su usvojeni tokom 2009. nisu u potpunosti primenljivi zbog odloženog usvajanja podzakonskih akata;
- Pravilnici koji su usvojeni nisu još u potpunosti implementirani u praksi i treba da se usvoje drugi;
- Ekonomski i finansijski mehanizmi i poreske olakšice za inve-

sticije u zaštitu životne sredine (čistija proizvodnja, smanjenje zagađenja, energetska efikasnost, smanjenje otpada, ekološke inovacije, itd.) nisu uspešno razvijeni;

- Nema dovoljno informacija o statusu životne sredine zbog neefikasnog monitoringa i sistema izveštavanja;
- Ne postoji regulativa o monitoringu i jasnim standardima za kvalitet vazduha;
- Kapaciteti lokalnih vlasti, uključujući okružne inspektore, nisu dovoljno razvijeni, i nema dobre koordinacije među organima;
- Započinjanje procedure za izdavanje integrisane dozvole još uvek nije moguće u Srbiji, zahvaljujući nedostatku administrativnih procedura i jasnih instrukcija nadležnog ministarstva kao i tehničkih zahteva koji moraju biti zadovoljeni u ovom slučaju. Iako je Zakon o integrisanom sprečavanju i kontroli zagađivanja životne sredine usvojen 2004, do sada ni jedna takva dozvola nije izdata.

PREPORUKE SAVETA

Preporučujemo da bude usvojena sledeća regulativa:

- Podzakonski akti u oblasti upravljanja otpadom;
- Podzakonski akti u oblasti ambalaže i ambalažnog otpada;
- Podzakonski akti u oblasti zaštite vazduha;
- Plan za smanjenje otpada.

Takođe, podržavamo donošenje

- Nacionalne strategije o zaštiti životne sredine;

Dalje, preporučujemo:

- Konsolidovanje pravnog okvira kroz usvajanje podzakonskih akata o informacionom sistemu zaštite životne sredine, uključujući sadržaj i procedure za monitoring i sistem izveštavanja;
- Pružanje podrške lokalnim vlastima u formiranju regionalnih deponija, kao i sanacija i rekultivacija postojećih;
- Ubrzavanje stvaranja infrastrukture za zaštitu životne sredine – testiranja, analize, širenje mreže ovlašćenih organizacija, specijalizovane ustanove za upravljanje otpadom, odlaganje opasnog otpada, remedijacija kontaminiranog zemljišta, itd;
- Jasno definisanje, u bliskoj saradnji sa zainteresovanim stranama, ciljeva smanjenja zagađenja i glavnih kvantitativnih ciljeva kao i srednjeročnih i dugoročnih ograničenja za postizanje tih ciljeva;

- Omogućiti dostizanje određenih kapaciteta lokalnih vlasti u cilju pripremanja lokalnog akcionog plana u oblasti ekologije;
- Usvajanje regulative koja se odnosi na emisije i njena harmonizacija sa propisima EU;
- Podržavanje osnivanja novih i razvoja postojećih preduzeća koja se bave proizvodnjom i/ili uslugama u sektoru zaštite životne sredine kao i podrška osnivanja novih i razvoj postojećih preduzeća koja se bave proizvodnjom energije kroz alternativne izvore;
- Propisivanje specijalnih pravnih i ekonomskih instrumenata kao olakšica za preduzeća koja ispunjavaju obaveze zaštite životne sredine;
- Uključivanje i trening lokalnih vlasti u cilju izdavanja Integrisanih dozvola i izrada studija proceni uticaja na životnu sredinu.

PRIVATNO-JAVNO PARTNERSTVO

STANJE

Istorijat

„Strategija za podsticanje i razvoj stranih ulaganja“, usvojena 2006. godine od strane Vlade Republike Srbije, prepoznaje privatno javno partnerstvo kao dobar mehanizam za obezbeđenje finansiranja izgradnje, renoviranja, upravljanja ili održavanja infrastrukture ili pružanja usluge koja se tradicionalno smatra javnom delatnošću, kroz finansijsku saradnju sa privatnim sektorom i korišćenje upravljačke ekspertize privatnog sektora.

Prvi PJP projekti (međutim, ne pod tim imenom) potiču od davanja koncesija od strane Republike Srbije stranim investitorima za istraživanje i eksploataciju određenog rudnog bogatstva, izgradnju, korišćenje i održavanje autoputeva i zajedničko ulaganje javnih preduzeća i privatnog sektora u oblasti komunalnih delatnosti (distribucija gasa, javni transport, upravljanje otpadom, itd.).

Pravni okvir za PJP

Srpsko zakonodavstvo nema opšta pravila koja se odnose na fenomen PJP. Sa izuzetkom Zakona o koncesijama i u određenoj meri Zakona o komunalnim delatnostima, pitanje PJP je uglavnom indirektno regulisano raznim propisima. Stoga, većina tih propisa se ne odnosi prvenstveno na pitanja PJP, već predviđa mogućnost primene PJP u oblastima delatnosti koje tradicionalno obavlja javni sektor. Najvažniji zakoni su:

- Zakon o koncesijama;
- Zakon o javnim preduzećima i obavljanju delatnosti od javnog interesa;
- Zakon o komunalnim delatnostima;
- Zakon o javnim nabavkama;
- Zakon o energetici, Zakon o rudarstvu, Zakon o igrama na sreću i drugi zakoni i podzakonska akta.

U skladu sa navedenim zakonima, delatnost od javnog interesa može se dodeliti privatnom partneru, u potpunosti ili delimično. PJP može obuhvatati dizajniranje, finansiranje, izvršenje, renoviranje ili eksploataciju nekog rada ili usluge. Institucionalizovani PJP, koji je takođe moguć u skladu sa srpskim zakonodavstvom, obuhvata osnivanje nekog društva u zajedničkom vlasništvu javnog partnera i privatnog partne-

ra. Stoga, zajedničko pravno lice ima zadatak da obezbedi pružanje rada ili usluge za dobrobit javnosti.

Iako nije naznačeno u svakom od navedenih zakona, prilikom ulaska u PJP moraju se razmotriti sledeće smernice:

- princip jednakosti i poštenog tretmana, slobodnog tržišta i autonomnog pristupa ugovornih strana (u okviru postupka odobrenja koncesije);
- princip ekonomičnosti i efikasnosti u korišćenju javnih sredstava;
- princip obezbeđenja konkurencije među ponuđačima;
- princip transparentnosti korišćenja javnih sredstava;
- princip jednakosti ponuđača;
- kriterijum za izbor najbolje ponude.

Takođe treba napomenuti da se propisi preklapaju, u smislu da nije jasno koji od gore navedenih zakona treba prvenstveno primeniti na određenu delatnost PJP, kao što nije van sumnje da li primena postavki predviđenih konkretnim zakonom isključuje relevantnost drugih zakona, ili da li takve zakone treba primenjivati kumulativno. To se odnosi kako na proceduru nastanka PJP-a, tako i na suštinska pitanja.

Zakon o javnim preduzećima i obavljanju delatnosti od javnog interesa

Navedeni zakon generalno propisuje da poslovne delatnosti od javnog interesa (kao što su proizvodnja, transport i distribucija električne energije, proizvodnja, transport i distribucija uglja, telekomunikacije, korišćenje, održavanje, zaštita i poboljšanje javnih komunalnih dobara (voda, putevi, mineralni izvori, šume, reke, jezera, banje), komunalnih delatnosti kao i drugih delatnosti od javnog interesa), mogu obavljati javna preduzeća kao i privatna društva. Ako javno preduzeće izabere da osnuje javno društvo za obavljanje tih delatnosti, PJP između takvog javnog društva i privatnog pravnog lica je moguće na način da javno društvo može poveriti svom privatnom partneru određene poslove iz obima predmetne delatnosti od javnog interesa. Kada tu delatnost obavlja isključivo privatno društvo, takvu delatnost prethodno poverava nadležni javni organ Republike Srbije kao i lokalne samouprave. Takođe je moguće da javni organ uđe u partnerstvo osnivanjem društva sa zajedničkim ulaganjem sa privatnim pravnim licem. Postupak poveravanja poslova nije regulisan. Međutim, neko pravno lice

koje je ovlašćeno za obavljanje delatnosti od javnog interesa obavlja svoje poslove u skladu sa ugovorom potpisanim sa javnim organom. Suštinski, takvim ugovorom definisane su međusobne obaveze ugovornih strana i prava i obaveze u vezi sa korišćenjem državnih sredstava za obavljanje delatnosti od javnog interesa.

Zakon o koncesijama

Ovaj zakon navodi različite delatnosti od javnog interesa za koje se može odobriti koncesija nekom privatnom pravnom licu. Do sada su koncesije odobravane u oblastima istraživanja i eksploatacije mineralnih izvora i drumske infrastrukture. Zakon propisuje postupak javnog tendera, ključne elemente ugovora o koncesiji, uključujući naknadu za koncesiju i raskid ugovora o odobroj koncesiji. Osnivanje srpskog koncesionog društva je obavezno. Zaštita prava koncesionara je takođe regulisana. Koncesionar uživa poreske olakšice kao strani investitor. U tom pogledu, naknadne izmene u zakonu primenljive su samo ako su za dobrobit koncesionara. Trajanje odobrene koncesije može biti do 30 godina, u zavisnosti od predmeta, procenjene dobiti, nivoa preuzetog poslovnog rizika, zahteva za izgradnjom u početnoj fazi i zahteva u pogledu razvoja tržišta u oblasti koncesije.

Stranim investitorima nije dozvoljeno da dobiju koncesije u određenim ograničenim oblastima poslovnih delatnosti i u ograničenim oblastima.

Zakon o komunalnim delatnostima

Zakon o komunalnim delatnostima reguliše generalno, način obavljanja komunalnih delatnosti, davanje dozvole javnom organu da osnuje javna preduzeća ili da poveri obavljanje tih delatnosti nekom drugom pravnom licu na period do pet godina. Do sada, uobičajena praksa je bila da javni i privatni partner osnuju mešovito društvo kao nosioca predmetne komunalne delatnosti. Ako se obavljanje komunalnih delatnosti ili određenih poslova u okviru tih delatnosti poveri nekom društvu koje preuzima obavezu investiranja sredstava u navedenu delatnost, period na koji se obavljanje te delatnosti može poveriti može biti period potreban za vraćanje uložених sredstava, ali ne duži od 25 godina.

Lokalni javni organi utvrđuju rok i način obavljanja komunalnih delatnosti na osnovu javnog tendera, a naročito: uslove i način sprovođenja javnog tendera; pitanja koja moraju biti

regulisana ugovorom; trajanje ugovora; uslove i postupak raskida ugovora pre isteka perioda na koji je zaključen i prava i obaveze koje iz toga proističu. Međutim, navedeni zakon propisuje da lokalni javni organ može odlučiti da obavljanje komunalnih delatnosti poveri nekom drugom društvu na osnovu prikupljanja ponuda ili na osnovu direktnog aranžmana, u kom slučaju je potrebno da specijalizovana organizacija izvrši pregled i stručnu procenu podnetih ponuda.

Zakon o javnim nabavkama

Ovaj zakon, između ostalog, predviđa uslove, način i postupak za nabavku robe i usluga i obavljanje radova u slučajevima kada je strana u ugovoru o javnim nabavkama neki državni organ, organizacija ili institucija, ili neko drugo pravno lice navedeno u tom zakonu. Ima određenih slučajeva poveravanja konkretne delatnosti od javnog interesa, u kojim slučajevima se drugi zakoni i podzakonska akta odnose na primenu odredbi ovog Zakona. Međutim, Zakonu o javnim nabavkama ne predviđa da li treba da bude primenjivan i na PJP.

POBOLJŠANJA

Usvajanje navedene Strategije za podsticanje i razvoj stranih ulaganja i njom naglašena važnost PJP treba da poveća interes srpskih državnih organa za dalji razvoj ovog koncepta.

PREOSTALI PROBLEMI

Koegzistencija raznih zakona i propisa koji regulišu PJP često stvara nesigurnost u pogledu toga koji od tih zakona treba da reguliše PJP. Raznolikost zakona koji regulišu ista pitanja na različite načine (naročito u pogledu postupka poveravanja određene delatnosti ili dobijanja dozvole za obavljanje delatnosti) ima za rezultat nedostatak sigurnosti kada se planira ili inicira PJP.

Dalje, delatnosti koje mogu biti predmet delokruga PJP su u nadležnosti i Republike Srbije i lokalnih organa, tako da je praksa PJP često značajno različita na republičkom i na lokalnom nivou, što dovodi do raznolikosti primenjenih netipičnih modela, koji nisu ni direktno predviđeni zakonom niti priznati u praksi PJP u razvijenijim sistemima. Za takve *sui generis* modele PJP svojstveno je da je mogućnost od pojave rizika u toku saradnje izvan postojećih propisa, što ima za rezultat pravnu nesigurnost.

Takođe, veoma je diskutabilno da li su principi Zakona o javnim nabavkama primenljivi u slučajevima kada se PJP osniva u skladu sa zakonom koji ne predviđa jasan postupak prilikom izbora privatnog partnera, odnosno sa Zakonom o javnim preduzećima i obavljanju delatnosti od javnog interesa.

Veoma je uobičajeno da javni organ koji ulazi u određeno PJP obezbeđuje osnovna sredstva (kao nepokretnosti) kao svoj ulog u PJP. Inkoherentnost i dubioznost zakonodavstva

u pogledu državne imovine, odnosno imovine lokalnog javnog organa, u mnogim slučajevima sprečava dalji razvoj u toj oblasti. Postojeća budžetska regulativa takođe koči dalji progres u toj oblasti; nemogućnost lokalnih javnih organa za se zaduže u cilju PJP je jedan takav primer.

U praksi je čest slučaj da različiti politički, čak i lični interesi vladajućih političkih struktura, kako na državnom, tako i na lokalnom nivou, kočće mnogo bržu primenu PJP u Srbiji.

PREPORUKE SAVETA

- Postojeći pravni okvir treba sistematizovati sa jasnim pregledom svih mogućnosti koje se nude stranim investitorima, koji razmatraju PJP, bilo kao način ulaska na srpsko tržište ili kao način dalje ekspanzije svojih delatnosti u Srbiji. U tom smislu, preporučuje se usvajanje zakona o PJP. Druge relevantne zakone treba uskladiti u skladu sa tim;
- Bilo bi dobrodošlo poboljšanje komunikacije između centralnih i lokalnih organa vlasti u pogledu potencijala koncepta PJP i primene predviđenih projekata;
- Mogućnost osnivanja posebnog državnog tela, koje bi bilo nadležno za pokretanje i podržavanje pilot programa, standardizaciju PJP procedura, pružanje potrebnog znanja i koje bi služilo kao centralna tačka za kontakt privatnog i javnog sektora, a naročito za lokalne javne organe zainteresovane za PJP rešenja, moglo bi dalje da poboljša i naglasi praksu PJP u Srbiji;
- Takođe, potrebne su određene izmene u postojećim zakonima: prilagođavanja i izmene sistema javnih nabavki, propisa o budžetu kao i zakona o porezima koja bi dovela do prepoznavanja specifičnih PJP, nedvosmisleno bi doprinela povećanju interesovanja stranih investitora za ovaj koncept u Republici Srbiji.

SPECIFIČNO ZA ODREĐEN SEKTOR

DUVANSKA INDUSTRIJA

STANJE

Duvanska industrija u Srbiji je jedan od najjačih sektora srpske privrede, uz prisustvo tri najveće međunarodne kompanije sa njihovim proizvodnim kapacitetima. Upravo iz tog razloga potrebno je iskoristiti pomenute kapacitete i povećati konkurentnost srpske duvanske industrije na evropskom nivou, tako da je od velike važnosti da Vlada razvije i usvoji dugoročnu strategiju duvanske industrije u Srbiji. Verujemo da je trenutno stanje procesa evropskih integracija Srbije odlično vreme za razvoj ove strategije koja treba da omogući da Srbija postane značajan izvoznik duvanskih proizvoda na nivou Evropske unije.

POBOLJŠANJA

U toku prošle godine najveći događaj u okviru duvanske regulative bilo je kontroverzno usvajanje amandmana na Zakon o akcizama, koje je izazvalo razne spekulacije i veliku pažnju javnosti. Ovakav vid nedostatka transparentnosti u procesu razvoja regulative doprinosi nesigurnosti i gubitku poverenja stranih investitora. Međutim, Savet stranih investitora pozdravlja naknadno usvajanje Zakona o akcizama koji je obezbedio veoma potrebnu predvidivost u oporezivanju,

što predstavlja jedan od najznačajnijih uslova za privlačenje stranih investicija.

PREOSTALI PROBLEMI

- Inicijativa Ministarstva zdravlja da se uvede potpuna zabrana pušenja dovešće do značajnih gubitaka u ugostiteljstvu i povezanim industrijama kao i do povećanja nezaposlenosti u Srbiji;
- Zakon o oglašavanju koji je usvojen 2005. godine ostavlja prostor za slobodnu interpretaciju određenih odredbi, što dovodi do poteškoća u njegovoj primeni u domenu oglašavanja duvanskih proizvoda;
- Zabranjivanje dijaloga duvanske industrije sa Vladom Republike Srbije i njenim institucijama može dovesti do značajnih problema u sprovođenju postojećih i budućih zakona;
- Postojanje dodatnog nameta na cigarete, uvedenog preko Zakona o duvanu, a namenjenog za finansiranje specijalnog Budžetskog fonda, narušava transparentnost oporezivanja duvanskih proizvoda i nije u skladu sa pozitivnom praksom u zemljama Evropske unije.

PREPORUKE SAVETA

- Regulisanje pušenja u zatvorenim javnim prostorijama treba da bude zasnovano na ravnoteži između prava pušača i nepušača, kao i da ponudi rešenje koje može biti efikasno sprovedeno. U skladu sa tim, Srbija bi trebalo da potraži najadekvatnije rešenje u okviru zakonskih rešenja zemalja EU. Rešenja koja se primenjuju u Španiji, Portugaliji, Nemačkoj, Austriji i nedavno u Grčkoj i Belgiji mogu poslužiti kao polazna osnova u ovom procesu. Suština ovih rešenja je realističan pristup pušenju u ugostiteljskim objektima, koja su tradicionalna mesta za provođenje slobodnog vremena. Ovakvo rešenje bi dalo manjim ugostiteljskim objektima mogućnost da se opredele da li žele da budu lokali u kojima se puši ili lokali u kojima se ne puši. Veći ugostiteljski objekti bi imali mogućnost da fizički odvoje prostorije za pušače i nepušače;

Veoma je važno omogućiti prelazni period od najmanje 2 godine, za neophodne adaptacije ugostiteljskih objekata. Ovo bi povećalo efikasnost Zakona i osiguralo odgovarajuću primenu bez negativnih efekata u ugostiteljstvu ili smanjenja broja zaposlenih;

- Uzrok problema u sprovođenju Zakona o oglašavanju leži u nedostatku preciznosti određenih odredbi. Takav nedostatak preciznosti dovodi do različitog ponašanja učesnika na tržištu kao i arbitrarne interpretacije tržišnih inspekto-

ra, što na kraju vodi nedostatku transparentnosti i smanjivanju efikasnosti Zakona. Savet stranih investitora veruje da zakonodavac mora da postavi jasna pravila koja će se efikasno primenjivati i omogućiti da svi učesnici na tržištu budu jednaki. Nadamo se da će očekivane promene Zakona o oglašavanju sadržati preciznije formulacije, pre svega člana 64, kao i da će omogućiti doslednu i efikasnu primenu u budućnosti.

Postojeći Zakon o oglašavanju je na snazi od 2005. godine i duvanska industrija je od tada veoma upoznata sa iskustvima u njegovoj primeni. Savet stranih investitora veruje da duvanska industrija može da predloži praktične ideje za poboljšanje zakona. Zbog toga je preporučljiva prisutnost predstavnika industrije u procesu konsultacija u najranijoj fazi;

- Po prvi put nakon privatizacija srpskih fabrika duvanskih proizvoda (koje su obezbedile više od milijardu evra stranih ulaganja), predstavnici vlasti pod pritiskom Ministarstva zdravlja nisu se u pitanjima regulative konsultovali sa duvanskom industrijom.

Savet stranih investitora podržava otvoren i transparentan dijalog između zakonodavaca i duvanske industrije, kao i bilo koje industrije koja ulaže u Srbiju. Ograničavajući mogućnost duvanskoj industriji da učestvuje u procesu razvoja regulative suprotno je davno uspostavljenim principima participativne demokratije i pravilima dobre vladavine u mnogim zemljama. Zakonodavci treba da poštuju principe participacije, otvorenosti, odgovornosti, efikasnosti i jasnoće koji su usvojeni u EU i uključuju konsultovanje svih zainteresovanih strana. Slažemo se da sve grane vlasti treba da budu svesne efekata duvanskih proizvoda na zdravlje i da to saznanje integrišu u politiku kontrole duvana. Ipak, ne podržavamo nipodaštavanje i klevetu duvanskih kompanija. Takođe, zbog kompleksnosti regulisanja, posebno u oblastima kao što je prevencija ilegalne trgovine, fiskalne politike i proizvodnje, Savet stranih investitora veruje da je stručnost duvanskih kompanija posebno značajna u donošenju zakona koji su tehnički mogući, koji funkcionišu u praksi i mogu da se sprovedu bez ili sa minimalnim neželjenim posledicama;

- Savet stranih investitora preporučuje da celokupno oporezivanje duvanskih proizvoda bude artikulirano kroz Zakon o akcizama. Pored toga, Savet stranih investitora smatra da usvojeni Zakon o akcizama adekvatno uređuje oblast oporezivanja duvanskih proizvoda i njeno progresivno povećanje do 2012. godine, kao i da bi dodatne izmene ovog Zakona ozbiljno ugrozile predvidivost poslovnog okruženja investitorima o uvoju industriji.

OSIGURANJE

STANJE

Životno i neživotno osiguranje

Osiguravajuća društva i njihove aktivnosti su regulisane Zakonom o osiguranju koji je usvojen 2004. i kasnije dopunjavao, kao i podzakonskim aktima koje izdaje Narodna Banka Srbije (NBS). NBS je nadležni organ koji dodeljuje i oduzima licence osiguravajućim društvima i vrši nadzornu kontrolu u sektoru osiguranja. Ministarstvo finansija je organ vlasti nadležan za nacrt dopuna Zakona o osiguranju.

Zakon o osiguranju reguliše:

- Licenciranje osiguravajućih društava – obavezni zahtevi vezani za kapital, organizaciju, interne akte, polise i plan poslovanja;
- Opšte uslove organizacije osiguravajućeg društva – zahtevi vezani za osnivački akt i statut, obavezne organe (skupština akcionara, upravni i nadzorni odbor i generalni direktor), „odgovarajući i primereni“ zahtevi za njihovo imenovanje;
- Pitanja vezana za aktuare i internu reviziju;
- Reosiguranje;
- Aktivnosti agenta osiguranja i brokera u osiguranju i licence u vezi s tim;
- Nadzor aktivnosti osiguranja od strane NBS.

Prema sadašnjoj regulativi u Zakonu o osiguranju, osiguravajućem društvu nije dozvoljeno da se istovremeno angažuje i u životnom i u neživotnom osiguranju. Takođe, osiguravajuća društva mogu da se angažuju samo u aktivnostima osiguranja ili reosiguranja. Period prilagođavanja za razdvajanje aktivnosti – do 31. decembra 2009. – predviđen je za postojeća osiguravajuća društva. Nova društva moraju da se izjasne o svom polju aktivnosti tokom perioda osnivanja.

Pregled tržišta osiguranja

Sa drugim kvartalom 2009, bilo je 25 osiguravajućih društava koja rade u Srbiji: 21 koje se bavi samo osiguranjem, 3 koja se bave samo reosiguranjem i jedno koje se bavi obema aktivnostima. Novi inostrani osiguravači su došli na tržište i preko akvizicija i kao grinfield poslovi.

U 2009. godini, na osnovu podataka iz drugog kvartala u po-

ređenju sa istim periodom u 2008, tržište osiguranja je imalo ukupan pad od -0,73%, što je ekvivalentno 29,8 milijardi dinara ili 363 miliona evra.

Struktura tržišta takođe pokazuje znake promena. Doprinos ukupnim fakturisanim premijama životnog osiguranja je 12,16%; ova cifra je ohrabrujuća, ali još uvek niska u poređenju sa većinom evropskih država.

Vezano za neživotne proizvode osiguranja, osiguranje automobila je u 2009. i dalje bilo vodeći osiguravajući proizvod. Osiguranje automobila je rastući tržišni segment, i u pogledu kasko osiguranja sa 13,89% i odgovornosti prema trećim licima (obavezno) sa 30,43%. Dugo očekivani novi Zakon o obaveznom osiguranju je usvojen.

Koncentracija tržišta je još uvek prisutna pošto tri najveća osiguravača u Srbiji još uvek drže kombinovani udeo na tržištu od više od 69%.

Doprinosi značajno ukupnim fakturisanim premijama u Srbiji, osiguravajuća društva sa većinskim stranim vlasništvom čine veliku većinu tržišta životnog osiguranja u pogledu fakturisane premije.

Sa regulativne strane, 2009. je bila godina koja je donela dodatni napor u regulisanju tržišta AO i od strane NBS i Ministarstva finansija. NBS i dalje razvija sistem za zaštitu prava potrošača (osiguranika).

POBOLJŠANJA

- Privatizacija osiguravajućih društava u društvenom vlasništvu se razvija sa jednom državnom firmom na tržištu;
- Prve grinfield investicije u sektoru su realizovane;
- Usvajanje zakona o obaveznom osiguranju u saobraćaju.

PREOSTALI PROBLEMI

- U skladu sa jasnim signalima iz Ministarstva finansija, odvajanje života i neživota će najverovatnije biti ukinuto kao obaveza. Bez regulative koja bi dozvolila kompanijama koje su zakonski razdvojile vrste osiguranja da obavljaju određene

ne funkcije na zajedničkim osnovama, te kompanije bi bile u nefer poziciji na tržištu, imajući u vidu i količinu nastalih troškova i troškova koji regularno nastaju usled razdvojenog poslovanja;

- Sadašnja zakonska rešenja u vezi sa zdravstvenim osiguranjem koja su doneta od strane vlade u 2008. i 2009. godini, u stvari su zatvorila tržište za komercijalne osiguravače da razvijaju i plasiraju svoje sopstvene proizvode osiguranja, nametanjem socijalnih standarda zdravstvenog osiguranja koji su neprihvatljivi za sve osim za državni zdravstveni fond koji je postavljen kao direktna konkurencija industriji osiguranja;
- NBS je uradila nacrt podzakonskih akata vezano za računanje matematičke rezerve, koja bi povećala rezerve za kompanije životnog osiguranja bez čvrstog razloga, primoravajući kompanije da diskontuju svoje buduće obaveze sa kamatnim stopama koje su administrativno ograničene na 3%, umesto onih koje su dogovorene u ugovoru;
- Razvoj i rast tržišta životnog osiguranja bi bio teži bez određenih poreskih beneficija za potencijalne kupce životnog osiguranja (firme i pojedince) koji bi mogli da se obezbede pozitivnim zakonskim rešenjima, kao što je slučaj u mnogim državama EU;
- Reosiguranje u dva koraka je još uvek prisutno na tržištu osiguranja. Iako je namera da to bude pozitivna mera za lokalno tržište osiguranja, u praksi to često vodi do „uskih grla“ za plasman nekog osiguranja i stvara mogućnosti za nepoštenu konkurenciju. Ova situacija postaje sve prisutnija i očiglednija sa ulaskom većeg broja internacionalnih osiguravajućih društava. Štaviše, suprotno prethodnom aktu o osiguranju, brokerima nije dozvoljeno da se bave reosiguranjem, što predstavlja nedostatak u servisiranju i zaštiti interesa osiguranika;
- NBS čvrsto reguliše tržište nadgledajući uslove osiguranja zajedno sa tarifama, za razliku od većine EU zemalja gde su tehničke rezerve fokus nadzora, a uslovi i tarife ostaju u potpunosti u nadležnosti društava;
- Postojeći modeli osiguranja koji su prisutni na lokalnom tržištu se najčešće zasnivaju na imenovanim osiguranjima rizika i tarifama, što je drukčije u odnosu na većinu zemalja EU. Povećana potražnja za proizvodima krojenim po meri i novim proizvodima osiguranja (često inicirano od inostranih investitora) primorava srpske osiguravače da prošire svoju ponudu; to će dovesti do tzv. modela preuzimanja rizika i konačno do razvoja tržišta osiguranja;
- Prema zakonu o osiguranju, osiguravajuća društva su ograničena za investiranje u inostranstvu sa gornjom granicom od 20% neto kapitala i po odobrenju NBS. Ova odredba limitira mogućnosti za proširene portfolio investicije i stvara nefer poziciju kao institucionalni investitor u poređenju sa drugim finansijskim institucijama i kompanijama u Srbiji, što je drukčije nego u zemljama EU.

PREPORUKE SAVETA

- Sve izmene Zakona o osiguranju bi trebalo da budu u skladu sa preporukom Udruženja osiguravača tj. da dozvole kompanijama sa razdvojenim poslovima života i neživota da obavljaju određene funkcije na zajedničkim osnovama (upravljanje, zajednički fiksni troškovi i prodaja), da bi bili konkurentni po pitanju troškova i kombinovanog pristupa tržištu;
- Reforma zakonskog okvira u zdravstvenom osiguranju, koja bi oštro podelila tržište i socijalno zdravstveno osiguranje, i dozvolila bi poštenu konkurenciju za industriju osiguranja prema državnom zdravstvenom fondu;
- Odustajanje od predloženog rešenja za administrativno uređene kamatne stope u pogledu računanja matematičke rezerve;

- Odustajanje od principa reosiguranja u dva koraka stvaranjem konkurentnijeg okruženja i stimulisanjem procedura saosiguranja za osiguravače;
- Uzimanje u obzir mogućnosti za zakonski obezbeđene poreske benefite koji bi stimulisali potencijalne kupce životnog i zdravstvenog osiguranja, kreirajući time okruženje za značajan rast u pogledu ukupnih fakturisanih premija, kao i za prenos odgovornosti sa državnih institucija na komercijalne osiguravače;
- Fokusiranje nadzora na tehničke rezerve, dozvoljavajući osiguravajućim društvima punu nadležnost u regulisanju uslova;
- Prelaz sa tarifnih na modele preuzimanja rizika radi stimulisanja novih procesa i prakse i unutar osiguravajućih društava i regulatora;
- Reforma Zakona o osiguranju koji bi dozvolio investiranje u skladu sa strategijom upravljanja sredstvima kompanije i drugim podzakonskim aktima bez ograničavanja kapitala i specijalne dozvole NBS.

INDUSTRIJA PRIVATNOG OBEZBEĐENJA

STANJE

Uprkos činjenici da srpska industrija privatnog obezbeđenja zapošljava preko 30.000 ljudi i da broji preko 150 aktivnih kompanija za obezbeđenje, još uvek nema značajnih promena u vezi sa relevantnim zakonom. Danas je Srbija jedina zemlja u regionu i Evropi bez posebnog zakona o privatnom obezbeđenju. Nekoliko nacрта ovog zakona je napravljeno, ali oni nikada nisu došli do relevantnih komisija Vlade Srbije.

Ima nekoliko zakona čije odredbe indirektno regulišu privatno obezbeđenje u Srbiji, međutim ti zakoni regulišu samo neke od aktivnosti ovog sektora, i samo neke odredbe ovih zakona (Krivični zakon – odredbe definišu termine „nužna odbrana“ i „krajnja nužda“; Zakon o Policiji; Zakon o vatrenom oružju; Zakon o saobraćaju; Zakon o radu; Zakon o zaštiti od požara; Zakon o zdravlju i bezbednosti na radu).

S obzirom da ne postoji poseban zakon o privatnom obezbeđenju, ne postoje ni određeni standardi za obavljanje usluga obezbeđenja.

Imajući u vidu evropsku perspektivu, nepostojanje propisa u industriji privatnog obezbeđenja stvara ozbiljne probleme u funkcionisanju ovog tržišta, čineći ga aktivnim izvorom korupcije (država ne izdaje licence kompanijama – bez uspostavljenih kriterijuma u industriji obezbeđenja, svako može osnovati i voditi kompaniju za obezbeđenje; službenicima obezbeđenja se ne izdaju licence za rad – nema zvanične provere i selekcije radnika pre primanja u radni odnos; kompanije uglavnom nemaju polise osiguranja od profesionalne odgovornosti; nema obaveznih obuka i programa edukacije; nema definisanih standarda industrije; nema kontrole vršenja usluga i kvaliteta itd.).

Još jedan negativni aspekt koji utiče na industriju privatnog obezbeđenja je stagniranje reformi policije i realizacije projekta „4D“ (depolitizacija, decentralizacija, dekriminalizacija i demilitarizacija). Postepen razvoj privatnog obezbeđenja u jednog od učesnika javne bezbednosti, praćen outsorovanjem bezbednosnih funkcija od strane državnih ustanova usled privatizacije industrija i usluga koji se smatraju kritičnom infrastrukturom države, zahtevaju novi model zaštite koji mora biti pravno regulisan.

POBOLJŠANJA

Privatno obezbeđenje u Srbiji je suočeno sa promenama usled sve većeg uticaja stranih privatnih kompanija za obezbeđenje – od 2008. godine dve od najvećih svetskih kompanija za obezbeđenje (obe potiču iz Evrope) su prisutne u Srbiji, donoseći nova znanja i iskustva („know-how“) i međunarodne standarde zasnovane i usklađene sa evropskim modelima privatnog obezbeđenja.

Internacionalizacija sektora privatnog obezbeđenja u Srbiji donosi neke nove načine vršenja usluga obezbeđenja, koji su pozitivan faktor poboljšanja društvene sigurnosti i bezbednosti.

Takav razvoj situacije odgovara potrebama od javnog interesa, kao što je uklanjanje neprikladnih elemenata iz ove industrije, garantujući pouzdanost i odgovornost pružalaca usluga obezbeđenja.

Još jedan značajan napredak je osnivanje Srpskog udruženja privatnih kompanija za obezbeđenje, čiji su članovi vlasnici kompanija za obezbeđenje (međunarodnih i lokalnih), i koje obuhvata 2/3 tržišta privatnog obezbeđenja u Srbiji. Ovo udruženje je član Konfederacije evropskih kompanija za obezbeđenje (CoESS), koja okuplja evropske asocijacije obezbeđenja, sa dugogodišnjom ekspertizom i „spremna je i voljna da potpomogne i podrži Srpsko udruženje privatnih kompanija za obezbeđenje i nadležne nacionalne organe u Srbiji u radu na usvajanju posebnih zakona koji će regulisati privatno obezbeđenje a koji će biti usklađeni sa kompleksnim evropskim zakonima i praksama u oblasti privatnog obezbeđenja“.

PREOSTALI PROBLEMI

Najurgentnija stavka je donošenje Zakona o privatnom obezbeđenju. Ovaj Zakon bi trebalo da u potpunosti bude usklađen sa standardima Evropske unije i da stvori pogodne uslove za dalja investiranja u srpski sektor privatnog obezbeđenja.

Sledeća stavka je standardizacija. Nedavno formirana „Komisija za standarde“, pri Udruženju privatnih kompanija za obezbeđenje, očigledno pokušava da se nametne kao

neka vrsta nacionalnog tela za izdavanje licenci, koje će dozvoljavati ili zabranjivati rad privatnim kompanijama za obezbeđenje, na osnovu „Srpskih nacionalnih standarda za obavljanje usluga privatnog obezbeđenja.“

Srbija treba da izbegne stvaranje sopstvenog modela standarda pored dostupnosti evropskih rešenja, dostupnih preko CoESS-a. S obzirom da se tržište privatnog obezbeđenja Američkih Država smatra najrazvijenijim i najnaprednijim kada se radi o standardima, neke zemlje EU (Holandija, Danska...) su trenutno u procesu usvajanja određenih standarda Američkog nacionalnog instituta za standardizaciju, npr.

Standarda organizacione elastičnosti (otpornosti). Srbija treba da bude svesna ovakvih trendova i da po pitanju istih misli i deluje unapred.

Status kompanija za obezbeđenje mora biti promenjen kako bi se uspostavili odnosi između državnog i privatnog sektora obezbeđenja.

Status zaposlenih u industriji obezbeđenja mora biti izmenjen, uvažavajući činjenicu da ti zaposleni obavljaju rizičan posao, gde se zaštita ljudi i imovine ne razlikuje mnogo od sličnih aktivnosti policije.

PREPORUKE SAVETA

- Odmah početi sa pripremom nacrtu pravnog okvira za donošenje Zakona o privatnom obezbeđenju – legalizacija kroz ozakonjenje, pri čemu aktivnu ulogu treba da ima Ministarstvo unutrašnjih poslova kao odgovorni organ;
- Izdavanje licenci kompanijama treba da bude vršeno od strane Vlade (MUP-a) ili druge državne agencije, a ne od strane bilo koje organizacije/udruženja, jer bi to dovelo do monopolizacije ove industrije i do konflikta interesa. MUP Srbije treba da bude nadležno telo za izdavanje radnih dozvola. Ono takođe treba da uspostavi kriterijume izdavanja licenci, obuke itd;
- U toku procesa donošenja zakona (priprema teksta-sadržaja zakona), Vlada bi trebalo da podstakne usku saradnju između faktora bezbednosti (državni i privatni sektor), konsultujući velike investitore iz privatnog obezbeđenja koji mogu predstaviti svoja iskustva i najbolju praksu iz drugih zemalja EU u kojima posluju; ovaj proces treba da inicira saradnju Udruženja privatnih kompanija za obezbeđenje sa „ključnim savetnikom“ CoESS-om, koji bi uneo elemente sinhronizacije sa evropskim zakonodavstvom u sektor privatnog obezbeđenja.
- Početak rada na projektu izgradnje aktivne saradnje/partnerstva između policije i sektora privatnog obezbeđenja – stvaranje preduslova za uspostavljanje direktne komunikacije između ova dva sektora po principu „vruće linije“.

LIZING

STANJE

Razvoj lizinga u Srbiji vezuje se za početak 2003. godine, kada je u usvojen i Zakon o finansijskom lizingu. Uvođenjem Zakona registrovano je prvobitno 9 lizing kompanija, da bi veoma intenzivan razvoj lizing aktivnosti u Srbiji u narednih nekoliko godina doveo do trenutnog broja lizing kompanija kojih ima 17. Lizing kompanije koje danas posluju u Srbiji, uglavnom su afilijacije renomiranih finansijskih institucija, lidera u sferi bankarskog i finansijskog poslovanja na tržištima centralne i jugoistočne Evrope. Ove grupacije svoje znanje i visoke korporativne poslovne standarde implementirale su i na srpskom tržištu.

Sa aspekta likvidnosti, u vreme kada privredu potresa kriza likvidnosti, lizing kompanije su i u vremenu svetske ekonomske krize suočene sa viškom likvidnosti. Bilo bi dobro razmisliti o tome da se stvore dodatni stimulatívni preduslovi za reinvestiranje ovih sredstava u privredu, kako ne bismo dolazili u situaciju da lizing kompanije viškove svoje likvidnosti, usled nemogućnosti da ih adekvatno investiraju u Srbiji, vraćaju prevremeno svojim kreditorima, čime se ponovo smanjuje potencijal investicija.

POBOLJŠANJA

Ranu fazu razvoja tržišta karakterisala je ponuda koja se uglavnom bazirala na finansijskom lizingu, da bi se od 2006. godine ponuda dodatno diverzifikovala i pojavom operativnog lizinga, tzv. renta. I jedan i drugi oblik finansiranja predstavljaju veoma važne izvore srednjoročnog i dugoročnog finansiranja, i jedno od najefikasnijih rešenja nabavke osnovnih sredstava neophodnih za poslovanje privrednih subjekata. Struktura plasmana sa aspekta primaoca lizinga upravo i pokazuje da je lizing svoju svrhu i u Srbiji našao upravo u finansiranju realnog sektora, te je više od 90% plasmana usmereno upravo u ovaj segment. Od 2003. pa do 2009. godine, putem lizinga u Srbiji, finansirana je nabavka osnovnih sredstava, u iznosu od preko 3 milijarde evra.

PREOSTALI PROBLEMI

U cilju boljeg razumevanja problematike na polju lizinga navešćemo samo neke od primera, čijim bi se rešavanjem znatno unapredile pretpostavke za dalji neometan i kvalitetan razvoj lizinga u Srbiji. Usaglašavanjem i izmenama postojeće zakonske regulative, otklanjanjem faktora ograničenja svakako bi se stvorili kvalitetni preduslovi za takav dalji rast.

- Iniciranje izmena Zakona o finansijskom lizingu, tako da predmet lizinga bude i nepokretna stvar. Trenutno Zakon o finansijskom lizingu predviđa mogućnost da je predmet lizinga samo „pokretna nepotrošna stvar“;
- Iniciranje izmena Zakona o finansijskom lizingu, kojim bi se regulisao rok trajanja ugovora o lizingu tako da minimalni rok na koji se ugovor o lizingu zaključuje ne može biti kraći od dve godine, ali da primalac lizinga može, ukoliko ima mogućnosti, i pre isteka roka od dve godine da isplati lizing naknadu u celosti, te da se, ako je tako ugovoreno, izvrši prenos prava svojine na predmetu lizinga;
- Iniciranje izmena odredbe Zakona o porezu na dobit preduzeća, ili drugačije tumačenje iste odredbe („obvezniku koji izvrši ulaganja u osnovna sredstva u sopstvenoj registrovanoj delatnosti priznaje pravo na poreski kredit u visini od 20% izvršenog ulaganja, s tim što ne može biti veći od 50% obračunatog poreza u godini u kojoj je izvršeno ulaganje“), te da se navedeno ulaganje može priznati i privrednim društvima koja osnovna sredstva obezbeđuju putem finansijskog lizinga. Privredna društva koja ulažu u osnovna sredstva, odnosno koja do tih sredstava dolaze putem ugovora o finansijskom lizingu, ne mogu da ostvare pravo na navedene poreske kredite iz razloga što se za sve vreme trajanja ugovora o finansijskom kreditu, kao vlasnik predmetnih sredstava vodi davalac lizinga;
- Zakon o porezu na dodatu vrednost bi trebalo izmeniti i to u onom delu koji se odnosi na kamate. Po našem shvatanju, kamate su finansijske usluge, koje se i knjigovodstveno prihoduju periodično, pa bi bilo logično da imaju takav tretman i po Zakonu o PDV-u;

- Još jedan od primera na kome bi se značajno bolje moglo regulisati lizing tržište je nepotpuno konzistentan pristup u tretmanu svih oblika lizinga, te tendencija poreskih organa da „ne prepoznaju“ operativni lizing kao poseban pravni posao, već da ga karakterišu kao finansijski lizing. Ovakav pristup značajno ograničavaju mogućnosti izbora klijenata kojima je ovaj vid finansiranja neophodan, i ograničavaju rad lizing kompanija koje se bave ovim oblikom finansiranja. Ograničavanje jedne ovakve legitimne opcije, potencijalno bi uticalo ne samo na smanjenje obima plasmana i sužavanje alternative za klijente koji ove usluge koriste, već nedvosmileno i na smanjenje direktnih investicija kroz lizing u Srbiju, što je još opasnije.

PREPORUKE SAVETA

- Inicirati izmene Zakona o finansijskom lizingu i omogućiti finansiranje nepokretnosti;
- Izmenama Zakona o finansijskom lizingu ne ograničavati trajanje ugovora;
- Izmenama Zakona o porezu na dobit izjednačiti investicije putem lizinga sa ostalim investicijama;
- Izmenama Zakona o porezu na dodatu vrednost kamatu tretirati kao finansijsku uslugu,;
- Definirati jasan poreski tretman operativnog lizinga/renta.

HEMIJSKA INDUSTRIJA (ADCPI)

STANJE

U maju 2009. godine, Skupština Republike Srbije usvojila je 16 novih zakona, među kojima su:

- Zakon o biocidnim proizvodima;
- Zakon o hemikalijama;
- Zakon o zaštiti prirode;
- Zakon o zaštiti vazduha;
- Zakon o izmenama i dopunama zakona o zaštiti životne sredine;
- Zakon o upravljanju otpadom;
- Zakon o ambalaži i ambalažnom otpadu;
- Zakon o potvrđivanju konvencije o dostupnosti informacija, učešću javnosti u donošenju odluka i pravnu zaštitu u pitanjima životne sredine;
- Zakon o potvrđivanju Roterdamske konvencije o postupku davanja saglasnosti na osnovu prethodnog obaveštenja za određene opasne hemikalije i pesticide u međunarodnoj trgovini sa izmenama i dopunama.

POBOLJŠANJA

- Usvajanje ovih zakona predstavlja značajno približavanje potpunom cilju da se oblast životne sredine i upravljanja hemikalijama u Srbiji uskladi sa evropskim standardima;

- Stupanjem na snagu novih zakona ukidaju se zakoni i zakonske odredbe iz vremena Savezne Republike Jugoslavije (SRJ), pa čak i Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (SFRJ), što je u potpunosti bilo nekompatibilno postojećim uslovima poslovanja;

- U izradi podzakonskih akata Zakona o hemikalijama, pozvana je i industrija da bude aktivan učesnik. Članice ADCPI-a aktivno su uključene u izradu ovih akata.

PREOSTALI PROBLEMI

- Samo usvajanje novih zakona na znači da će odmah doći do njihove primene. Neophodno je kako usvajanje podzakonskih akata, tako i osbosobljavanje odgovarajuće institucionalne infrastrukture da bi primena usvojenih zakona dobila pun značaj, odnosno da bi se obezbedilo ostvarenje zakonskih odredbi;

- U pojedinim slučajevima kao da specifični problemi srpskog tržišta nisu dovoljno uvažavani, pa preslikavanje zakona EU deluje neuverljivo.

PREPORUKE SAVETA

- Neophodno je u što kraćem vremenskom roku uspostaviti institucije za sprovođenje izglasanih zakona. Ovo se pre svega odnosi na Agenciju za hemikalije koja je od suštinskog značaja za primenu zakona o biocidnim proizvodima i zakona o hemikalijama;
- Zakon o upravljanju otpadom obavezuje svako pravno ili fizičko lice koje stvara otpad da se o njemu stara na odgovarajući način u zavisnosti od vrste otpada. Problem je što velika većina firmi ne poseduje, niti ima izgleda da će u skorije vreme posedovati kapacitete za odgovarajuće odlaganje (prevozna sredstva za tu namenu) ili uništavanje otpada. Zakonodavac nije predvideo da velika većina proizvođača otpada nije u mogućnosti da samostalno reguliše zakonske obaveze. Stoga predlažemo donošenje podzakonskih akata kojima se jasno definiše uloga Republike, autonomne pokrajine i organa lokalne samouprave pri upravljanju otpadom.;
- Podsticati osnivanje novih i razvoj postojećih preduzeća koja se bave proizvodnjom i/ili uslugama u sektoru životne sredine, posebno onih koji se bave reciklažom sekundarnih sirovina;

- Zakon o ambalaži i ambalažnom otpadu predviđa, slično kao i zakon o upravljanju otpadom, da se pravna ili fizička lica sama brinu o upotrebljenoj ambalaži, odnosno otpadu. Predlažemo da se što pre na svim nivoima vlasti uvedu odgovarajuće službe i javni servisi koji bi se bavili isključivo ovim problemom, kao i da se formulišu posebni regulatorni i ekonomski instrumenti koji podsticali primenu eko-regulative;
- U slučajevima kada se radi o uvozu robe široke potrošnje, što obuhvata i kozmetičke proizvode, sadašnja procedura je takva da se pre puštanja robe u promet, ponavlja inspekcija robe za koju postoji sanitarna dozvola izvoza, izdata od nadležnih institucija zemlje izvoznika. Predlažemo da se sadašnje izdavanje sertifikata pre carinjenja, za proizvode koji poseduju odgovarajuće EU sertifikate kvaliteta i usklađenosti, zameni praćenjem proizvoda na tržištu i kontrolom slučajnog uzorka.

A&P D.O.O.
 AUTHORIZED BOTTLERS OF PEPSI
 Maršala Tita 204, 11272 Dobanovci
 Tel: 011 8469 100
<http://www.pepsi.rs>

AD POLET IGK, NEXE GRUPA
 Železnička 13
 23272 Novi Bečej
 Tel: 023 771 200
<http://www.nexe.rs>

AHK – DELEGATE OF GERMAN
 INDUSTRY AND COMMERCE
 Cara Uroša 9, 11000 Beograd
 Tel: 011 3285 436
<http://serbien.ahk.de>

Airport City Belgrade
 AIRPORT CITY BELGRADE
 Omladinskih brigada 88
 11070 Novi Beograd
 Tel: 011 3189 516
<http://www.airportcitybelgrade.com>

ALAS HOLDING A.D.
 Jovana Đorđevića 2
 21000 Novi Sad
 Tel: 021 457 949
<http://www.alas-holding.co.rs>

ALPHA BANK SRBIJA A.D.
 Kralja Milana 11
 11000 Beograd
 Tel: 011 3240 248
<http://www.alphabankserbia.com>

ALTIS CAPITAL
 Kneza Mihaila 3
 11000 Beograd
 Tel: 011 3334 801
<http://www.altiscapital.net>

ASCO VIDAK D.O.O.
 Železnička 5
 21410 Futog
 Tel: 021 895 084
<http://www.asco.gr>

BAKLAJA IGRIĆ MUJEZINOVIĆ
 IN ASSOCIATION WITH CLYDE & CO LLP
 Gospodar Jevremova 47/12, 11000 Beograd
 Tel: 011 3038 822
<http://www.clydeco.com>

Ball Packaging Europe

BALL PACKAGING EUROPE LTD.
 Batajnički drum 21A
 11185 Zemun Polje
 Tel: 011 3770 600
<http://www.ball-europe.com>

BANCA INTESA A.D. BEOGRAD
 Milentija Popovića 7b
 11070 Novi Beograd
 Tel: 011 3108 888
<http://www.bancaintesabeograd.com>

BARLAN S&M (COCA-COLA ALPINE &
 ADRIATIC BUSINESS UNIT)
 Batajnički drum 14-16, 11080 Beograd
 Tel: 011 3081 100
<http://www.thecoca-colacompany.com>

BAYER D.O.O.
 Omladinskih brigada 88b
 11070 Novi Beograd
 Tel: 011 2070 251
<http://www.bayer.rs>

BD AGRO A.D.
 Lole Ribara bb
 11272 Dobanovci
 Tel: 011 2675 165
<http://www.bdagro.com>

BEIERSDORF D.O.O.
 Omladinskih brigada 88a
 11070 Novi Beograd
 Tel: 011 2220 660
<http://www.beiersdorf.com>

BELEXPOCENTAR D.O.O.
 OGRANAK HOLIDAY INN
 Španskih boraca 74, 11070 Novi Beograd
 Tel: 011 3100 000
<http://www.holiday-inn.com>

BAT EAST BALKANS D.O.O.
 Bulevar Mihajla Pupina 165g
 11070 Novi Beograd
 Tel: 011 3108 700
<http://www.bat.com>

CARLSBERG SRBIJA D.O.O.
 Proleterska 17
 21413 Čelarevo
 Tel: 021 7550 646
<http://www.carlsbergsrbija.rs>

CMS REICH-ROHRWIG HASCHE SIGLE D.O.O.
 Cincar Jankova 3
 11000 Beograd
 Tel: 011 3030 136
<http://www.cms-rrhs.com>

COCA-COLA HBC SRBIJA A.D.
 Batajnički drum 14-16
 11080 Beograd
 Tel: 011 3073 111
<http://www.coca-colahellenic.com>

COFACE SRBIJA D.O.O.
 Bulevar oslobođenja 111
 11000 Beograd
 Tel: 011 3976 051
<http://www.coface.rs>

CORPORATE MEDIA
 Dragoslava Jovanovića 13
 11000 Beograd
 Tel: 011 3348 918
<http://www.cmserbia.com>

CREDIT AGRICOLE SRBIJA AD NOVI SAD
 Braće Ribnikar 4-6
 21000 Novi Sad
 Tel: 021 4876 876
<http://www.creditagricole.rs>

DEKONTA D.O.O.
 Bulevar Zorana Dindića 87/4
 11070 Novi Beograd
 Tel: 011 3017 741
<http://www.dekonta.rs>

Deloitte.

DELOITTE
Makenzijeva 24
11000 Beograd
Tel: 011 3812 100
<http://www.deloittece.com>

DELTA SPORT

DELTA SPORT D.O.O.
Milentija Popovića 7v
11070 Novi Beograd
Tel: 011 2012 801
<http://www.deltasport.com>

DHL INTERNATIONAL BEOGRAD D.O.O.
Jurija Gagarina 36 V
11070 Novi Beograd
Tel: 011 3105 500
<http://www.dhl.rs>

DUPONT SRB D.O.O.
Omladinskih brigada 88
11070 Novi Beograd
Tel: 011 2090 580
<http://www.rs.ag.dupont.com>

EC HARRIS D.O.O.
Bulevar Zorana Đinđića 144v
11070 Novi Beograd
Tel: 011 3535 400
<http://www.echarris.com>

ECOLAB HYGIENE D.O.O.
Milana Tankosića 8
11000 Beograd
Tel: 011 2076 800
<http://www.ecolab.com>

EKO SERBIA A.D.
MEMBER OF HELLENIC PETROLEUM GROUP
Tošin Bunar 274a, 11070 Novi Beograd
Tel: 011 2061 500
<http://www.ekoserbia.com>

TAKING YOU FORWARD

ERICSSON D.O.O.
Vladimira Popovića 6
11070 Novi Beograd
Tel: 011 3113 899
<http://www.ericsson.com>

Quality In Everything We Do

ERNST & YOUNG BELGRADE
Bulevar Mihajla Pupina 115D
11070 Novi Beograd
Tel: 011 2095 800
<http://www.ey.com/eysel>

ERSTE BANK A.D. NOVI SAD
Bulevar oslobođenja 5
21000 Novi Sad
Tel: 0800 201 201
<http://www.erstebank.rs>

EUROBANK EFG
Vuka Karadžića 10
11000 Beograd
Tel: 011 3082 860
<http://www.eurobankefg.rs>

Gide Loyrette Nouel

GIDE LOYRETTE NOUEL
Andrićev venac 2
11000 Beograd
Tel: 011 3024 900
<http://www.gide.com>

GRAND CASINO BEOGRAD
Bulevar Nikole Tesle 3
11080 Beograd
Tel: 011 2202 800
<http://www.grandcasinobeograd.com>

GTC INTERNATIONAL DEVELOPMENT
Vladimira Popovića 38-40
11070 Novi Beograd
Tel: 011 3130 751
<http://www.gtcserbia.com>

HARRISON SOLICITORS
Terazije 34
11000 Beograd
Tel: 011 3615 918
<http://www.harrison-solicitors.com>

HAUZMAJSTOR D.O.O.
Dunavska 57a
11000 Beograd
Tel: 011 3034 034
<http://www.hauzmajstor.rs>

HENKEL SRBIJA D.O.O.
Bulevar oslobođenja 383
11040 Beograd
Tel: 011 2072 200
<http://www.henkel-srbija.com>

HEWLETT PACKARD D.O.O.
Omladinskih brigada 90b
11070 Novi Beograd
Tel: 011 2019 900
<http://www.hp.rs>

HOLCIM SRBIJA A.D.
35254 Popovac
Paraćin
Tel: 035 572 202
<http://www.holcim.com>

HYATT REGENCY BELGRADE
Milentija Popovića 5, PO BOX 07
11070 Novi Beograd
Tel: 011 3011 234
<http://www.belgrade.regency.hyatt.com>

HYPO ALPE ADRIA LEASING D.O.O.
Bulevar Mihajla Pupina 6
11070 Novi Beograd
Tel: 011 2227 000
<http://www.hypo-alpe-adria.rs>

HYPO ALPE-ADRIA-BANK A.D. BEOGRAD
Bulevar Mihajla Pupina 6
11070 Novi Beograd
Tel: 011 2226 000
<http://www.hypo-alpe-adria.rs>

IKEA D.O.O.
Omladinskih brigada 31
11070 Novi Beograd
Tel: 011 2098 802
<http://www.ikea.com>

IMMORENT D.O.O.
Đorđa Stanojevića 12/III
11070 Novi Beograd
Tel: 011 2287 480
<http://www.immorent.com/ym>

JANKOVIĆ, POPOVIĆ & MITIĆ O.D.
 Čarlja Čaplina 37
 11000 Beograd
 Tel: 011 2076 850
<http://www.jpms.rs>

JT INTERNATIONAL
 MARKETING AND SALES D.O.O.
 Vladimira Popovića 38, 11070 Novi Beograd
 Tel: 011 2050 300
<http://www.jt-int.com>

K&K ELECTRONICS D.O.O.
 Nehruova 68b
 11070 Novi Beograd
 Tel: 011 2091 900
<http://ser.kkelectronics.com>

KAPSCH D.O.O.
 Đorđa Stanojevića 12
 11070 Novi Beograd
 Tel: 011 2282 679
<http://www.kapsch.net>

KARANOVIĆ & NIKOLIĆ
 Lepenička 7
 11000 Beograd
 Tel: 011 3094 200
<http://www.karanovic-nikolic.com>

KING STURGE D.O.O.
 Bulevar Mihajla Pupina 6
 11070 Novi Beograd
 Tel: 011 2200 101
<http://www.kingsturge.com>

KOMERCIJALNA BANKA A.D. BEOGRAD
 Svetog Save 14
 11000 Beograd
 Tel: 011 3080 100
<http://www.kombank.com>

KPMG D.O.O.
 Kraljice Natalije 11
 11000 Beograd
 Tel: 011 2050 500
<http://www.kpmg.rs>

L'OREAL BALKAN D.O.O.
 Bulevar Zorana Đinđića 64a
 11070 Novi Beograd
 Tel: 011 2205 900
<http://www.loreal.com>

LAFARGE BFC AD
 Trg BFC 1
 21300 Beočin
 Tel: 021 874 190
<http://www.lafarge.com>

MARS SERBIA
 Bulevar Mihajla Pupina 10 V/605
 11070 Novi Beograd
 Tel: 011 3132 480
<http://www.mars.com>

MELLON TRANSACTION SOLUTIONS
 Milentija Popovića 9
 11070 Novi Beograd
 Tel: 011 3539 000
<http://www.mellon.rs>

MERCEDES-BENZ
 SRBIJA I CRNA GORA D.O.O.
 Omladinskih brigada 33, 11070 Novi Beograd
 Tel: 011 3019 001
<http://www.mercedes-benz.rs>

MESSER TEHNOGAS A.D.
 Banjički put 62
 11000 Beograd
 Tel: 011 3537 200
<http://www.messer.rs>

METRO CASH & CARRY
 Autoput za Novi Sad 120
 11080 Beograd
 Tel: 011 3777 254
<http://www.metro.rs>

MMD CORPORATE, PUBLIC AFFAIRS &
 PUBLIC RELATIONS CONSULTANTS
 Braće Jugovića 5, 11000 Beograd
 Tel: 011 3285 939
<http://www.mmdcee.com>

NBG LEASING D.O.O.
 Omladinskih brigada 88
 11070 Novi Beograd
 Tel: 011 2287 982
<http://www.nbgleasing.rs>

NEOCHIMIKI BEOGRAD
 Pančevački put 83
 11210 Beograd
 Tel: 011 2084 942
<http://www.neochimiki-sa.gr>

NESTLE ICE CREAM SRBIJA A.D.
 Milutina Milankovića 9B
 11070 Novi Beograd
 Tel: 011 3010 410

NLB BANKA A.D. BEOGRAD
 Bulevar Mihajla Pupina 165v
 11070 Novi Beograd
 Tel: 011 2225 100
www.nlb.rs

NOKIA SIEMENS NETWORKS SRBIJA D.O.O.
 Đorđa Stanojevića 14
 11070 Novi Beograd
 Tel: 011 3070 123
<http://www.nokiasiemensnetworks.com>

OMV SRBIJA D.O.O.
 Omladinskih brigada 90a/II
 11070 Novi Beograd
 Tel: 011 2071 500
<http://www.omv.rs>

ORACLE SERBIA & MONTENEGRO
 Bulevar Zorana Đinđića 64a
 11070 Novi Beograd
 Tel: 011 2016 800
<http://www.oracle.com>

PATRIMONS D.O.O.
 Zrenjaninski put 51a
 11210 Beograd
 Tel: 011 3318 044
<http://www.patrimons.rs>

PEPSICO EUROPE - MARBO
Đorđa Stanojevića 14
11070 Novi Beograd
Tel: 011 3600 101
<http://www.marbo.rs>

Pernod Ricard Srbija

PERNOD RICARD SRBIJA
Bulevar oslobođenja 211
11000 Beograd
Tel: 011 3975 246
<http://www.pernodricard.com>

PHILIP MORRIS DOO BEOGRAD

PHILIP MORRIS D.O.O.
Bulevar Zorana Đinđića 64a
11070 Novi Beograd
Tel: 011 2010 800
<http://www.philipmorrisoninternational.com>

PIRAEUS BANK A.D.
Kolarčeva 1
11000 Beograd
Tel: 011 3024 000
<http://www.piraeusbank.rs>

ПОЛИТИКА

POLITIKA NEWSPAPERS
AND MAGAZINES D.O.O.
Makedonska 29, 11000 Beograd
Tel: 011 3301 161
<http://www.politika.rs>

PRICEWATERHOUSE COOPERS D.O.O.
Omladinskih brigada 88a
11 070 Novi Beograd
Tel: 011 3302 100
<http://www.pwc.com>

PRICEWATERHOUSE COOPERS
CONSULTING D.O.O.
Omladinskih brigada 88a, 11070 Beograd
Tel: 011 3302 100
<http://www.pwc.com>

ProCredit Bank

PROCREDIT BANK A.D.
Bulevar Despota Stefana 68c
11000 Beograd
Tel: 011 2077 906
<http://www.procreditbank.rs>

PROCTER AND GAMBLE MARKETING AND
SERVICES D.O.O.
Omladinskih brigada 88, 11070 Beograd,
Tel: 011 2205 300
<http://www.pgbalkans.com>

PROGARD SECURITAS D.O.O.
Terazije 31
11000 Beograd
Tel: 011 2097 900
<http://www.progard.co.rs>

PS CONFIDAS D.O.O
Imotska 1
11000 Beograd
Tel: 011 3956 800
<http://www.ps-confidas.rs>

RAIFFEISEN BANKA A.D.
Bulevar Zorana Đinđića 64a
11070 Novi Beograd
Tel: 011 3202 100
<http://www.raiffeisenbank.rs>

RAIFFEISEN LEASING D.O.O.
Milutina Milankovića 134a
11070 Novi Beograd
Tel: 011 2017 700
<http://www.raiffeisen-leasing.rs>

RESERVOIR CAPITAL SEE D.O.O.
Požeška 83a
11000 Beograd
Tel: 011 2544 686
<http://www.reservoircapitalcorp.com>

RHINE DANUBE D.O.O.
Đerdapski put b.b.
19320 Kladovo
Tel: 019 801 024
<http://www.shipyardkladovo.com>

RIO TINTO
RIO SAVA EXPLORATION D.O.O.
Bul. Zorana Đinđića 71, 11070 Novi Beograd
Tel: 011 3110 239
<http://www.riotinto.com>

S & T SERBIA D.O.O.
Narodnih heroja 43/23
11070 Novi Beograd
Tel: 011 3116 221
<http://www.snt.rs>

S LEASING D.O.O.
Đorđa Stanojevića 12/III
11070 Novi Beograd
Tel: 011 2010 700
<http://www.s-leasing.rs>

SBB SERBIAN BROADBAND
Kralja Petra 45
11000 Beograd
Tel: 011 3305 252
<http://www.sbb.rs>

SIEMENS D.O.O. BEOGRAD
Omladinskih brigada 21
11070 Novi Beograd
Tel: 011 2096 005
<http://www.siemens.rs>

SLADARA MALTINEX A.D.
Industrijska zona bb
21400 Bačka Palanka
Tel: 021 752 910
<http://www.soufflet-groupe.com>

SOCIETE GENERALE BANKA SRBIJA
Bulevar Zorana Đinđića 50 a/b
11070 Novi Beograd
Tel: 011 3011 400
<http://www.societegenerale.rs>

SUNOKO D.O.O. NOVI SAD,
MEMBER OF NORDZUCKER GROUP
Trg Marije Trandafil 7, 21000 Novi Sad
Tel: 021 4878 111
<http://www.sunoko.rs>

SPECIJALNA BOLNICA SVETI VID
Dobračina 27
11000 Beograd
Tel: 011 3283 737
<http://www.svetivid.com>

SYNGENTA AGRO SERVICES AG
Koste Glavinića 2
11000 Beograd
Tel: 011 3690 994
<http://www.syngenta.com>

TELEKOM SRBIJA A.D.
Takovska 2
11000 Beograd
Tel: 011 3337 171
Web: www.telekom.rs

TELELINK D.O.O.
Omladinskih brigada 88b
11070 Novi Beograd
Tel: 011 3779 900
<http://www.telelink.rs>

TELENOR D.O.O.
Omladinskih brigada 90
11070 Novi Beograd
Tel: 063 9863
<http://www.telenor.rs>

TELETRADER D.O.O.
Bulevar Vojvode Mišića 39a/III
11040 Beograd
Tel: 011 3693 234
<http://www.teletrader.com>

TETRA PAK PRODUCTION
Milutina Milankovića 11b
11070 Novi Beograd
Tel: 011 2017 361
<http://www.tetrapak.com>

PREDUZECE ZA PROIZVODNJU GUMA
TIGAR TYRES, D.O.O.
Nikole Pašića 213, 18300 Pirot
Tel: 010 313 130
<http://www.tigartyres.com>

TITAN CEMENTARA KOSJERIĆ
Živojina Mišića bb
31260 Kosjerić
Tel: 031 590 320
<http://www.titan.rs>

UNICREDIT CAIBSRBIJA D.O.O.
Knežinje Ljubice 11
11000 Beograd
Tel: 011 3286 926
<http://www.unicreditbank.rs>

UNILEVER BEOGRAD D.O.O.
Omladinskih brigada 88
11070 Novi Beograd
Tel: 011 2091 800
<http://www.unilever.com>

UNIQA A.D.O.
Milutina Milankovića 134G
11070 Novi Beograd
Tel: 011 2024 100
<http://www.uniqqa.rs>

UNITED SERBIAN BREWERIES
Omladinskih brigada 90b
11070 Novi Beograd
Tel: 011 3538 611
<http://www.heinekeninternational.com>

U. S. STEEL SERBIA, D.O.O.
Radinac
11300 Smederevo
Tel: 026 224 730
<http://www.cs.uss.com>

VEOLIA TRANSPORT SERBIA
Zrenjaninski put 86M
11210 Beograd
Tel: 011 3317 517
<http://www.litas.rs>

VIP MOBILE D.O.O.
Omladinskih brigada 21
11070 Novi Beograd
Tel: +381 11 2253 333
<http://www.vipmobile.rs>

VOJVODJANSKA BANKA A.D.
MEMBER OF NBG GROUP
Trg Slobode 5-7, 21000 Novi Sad
Tel: 021 4886 600
<http://www.voban.co.rs>

VOLKSBANK SRBIJA
Bulevar Mihajla Pupina 165g
11070 Novi Beograd
Tel: 0700 700 800
<http://www.volksbank.rs>

WIENER STADTISCHE OSIGURANJE A.D.O.
BEOGRAD
Bul. Mihajla Pupina 165g, 11070 Novi Beograd
Tel: 011 2209 901
<http://www.wiener.co.rs>

WOLF THEISS & PARTNERS D.O.O.
Bulevar Mihajla Pupina 6/18
11070 Novi Beograd
Tel: 011 3302 900
www.wtp.at

ZASLUGE

Bela knjiga 2009 je nastala zajedničkim zalaganjem Saveta stranih investitora i Privredne komore Srbije. Brojne članice Saveta stranih investitora su dale svoj doprinos, dok su odbori Saveta imali ključnu ulogu u procesu pisanja publikacije.

Želimo da odamo priznanje sledećim kompanijama i organizacijama za njihov doprinos Beloj knjizi 2009:

British American Tobacco East Balkans d.o.o.
Baklaja Igric Mujezinovic
Carlsberg Srbija d.o.o.
CMS Reich-Rohrwig Hasce Sigle
Ernst & Young Beograd d.o.o.
Hauzmajstor
Holcim Srbija d.o.o.
Henkel Srbija d.o.o.
Hypo-Alpe-Adria Leasing
Harrisons Solicitors
Hauzmajstor
Immorent d.o.o.
Japan Tobacco International
Jankovic, Popovic & Mitic o.d.
L'Oreal
Karanovic & Nikolic
Messer Tehnogas
PriceWaterhouseCoopers
Progard Securitas d.o.o.
Philip Morris d.o.o.
Procter & Gamble Marketing and Services
Raiffeisenbank a.d. Beograd
Raiffeisen Leasing
S-Leasing d.o.o.
Serbian Chamber of Commerce
Uniqa Osiguranje a.d.o.
VIP Mobile d.o.o.

IZDAVAČ:

Savet stranih investitora
Svetogorska 37, I sprat
11000 Beograd
Srbija
e-mail: of_ce@fic.org.rs
<http://www.fic.org.rs>

Prelom, realizacija, produkcija:

Corporate Media d.o.o.
Dragoslava Jovanovića 13/I
11000 Beograd
Srbija
www.cmserbia.com

Štampa:

CICERO d.o.o.

Foreign Investors Council

Svetogorska 37, I sprat
11000 Beograd
Srbija
office@fic.org.rs
www.fic.org.rs